

Σχολείο και Ζωή

4

ΜΗΝΙΑΙΑ
ΠΑΙΔΑΓΟΓΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΟΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ ΙΔ'
ΑΠΡΙΛΙΟΣ
1965

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ : Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

Τεύχος 4

APIO.

145

Γ. Ζομπανάκη :	Ἐπιμνημόσυνος Λόγος στὸν Ἐθνάρχη Ἐλευθέριο Βενιζέλο !	σελ. 145
Κ. Κίτσου :	Διερεύνηση τοῦ προβλήματος τοῦ δυνατοῦ τῆς ἀγωγῆς	» 150
Εὐρ. Σούρλα :	Ἐκθέσεις τύπου Baccalaureat	» 157
Ι. Χ. :	Ἡ παιδαγωγοῦσα διδασκαλία	» 159
Ζήση Τούλια :	Ὅργανώσεις τῆς σχολικῆς ζωῆς κατὰ τὶς σύγχρονες ἀπαιτήσεις	» 166
Γεωργία Χρ. Χαϊλῆ :	Συνήθειες - ἔξεις	» 170
Πέτρου Δ. Θεσσαρίδη :	Ἡ διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στὰ Μουσουλμανικὰ σχολεῖα	» 174
Ἑλληνική Ἐκπαιδευτική Κίνηση :		» 181
Κριτική τοῦ Βιβλίου :	Στεφ. Λαζαρίδης κ. ἄ	» 189

Εἶναι καὶ ὁ Μίνως καὶ ὁ Περικλῆς καὶ ὁ Διγενῆς καὶ ὁ Κολοκο-
τρώνης καὶ ὁ Καψάλης καὶ ὁ Γαβριήλ τοῦ Ἀρκαδιοῦ!

**Καὶ τὸ κοντύλι τῆς Μοίρας δὲν σφάλλει.
Τὸ ἐπαληθεύει πρῶτα τὸ Ἀκρωτήρι!**

Οἱ χιλιάδες τοῦ ἀφηνιασμένου τουρκικοῦ ὄχλου τῶν Χανίων καὶ
τὰ συνδυασμένα πυρὰ τοῦ στόλου τῶν Μεγάλων Δυνάμεων σταματοῦν
μπροστὰ στὸ ἀδάμαστο θάρος καὶ τὸν ἥρωϊσμό μιᾶς χούφτας Κρητι-
κῶν! Ποιὰ δύναμη δὲν θὰ παραλύσῃ μπροστὰ στὸ ἠθικὸ μεγαλεῖο
τοῦ πολεμιστῆ, ποὺ κάνει τὸ κορμί του ἰσὺ τῆς σημαίας καὶ στόχο
τῶν κανονιῶν τοῦ στόλου;

Ἐδῶ ἀναγνωρίζεται ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ παλληκαριὰ τοῦ Βενιζέλου
καὶ ἐδῶ, μέσα στὸ μαροῦτι καὶ στὸ μυτιρίζι καθιερῶνεται ὡς Κρη-
τικὸς Ἀρχηγός.

Τὸ ἐπαληθεύει ἔπειτα τὸ Θέρισο:

Εἶναι ἡ ἔνοπλη διαμαρτυρία καὶ ἐξέγερση τοῦ Βενιζέλου καὶ τῶν
συναγωνιστῶν του κατὰ τῆς καταπατήσεως τοῦ Συντάγματος τῆς Κρη-
τικῆς Πολιτείας ἀπὸ τὸν Ὑπατο Ἀρμοστή καὶ ἐντολοδόχο τῶν Με-
γάλων Δυνάμεων. Ἡ δικαίωση τοῦ ἀγῶνα τοῦ Θερίσου κτυπᾷ καὶ ἀ-
νοίγει τὶς πύλες τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδας καὶ καθιερῶνει
τὸν Βενιζέλο πανελλήνια ἡγετικὴ μορφή

Καὶ ἡ ὥρα προχωρεῖ.

Καὶ ἀπὸ τῆ στιγμῆ τῆς πρώτης του ἐπαφῆς καὶ τοῦ πρώτου δια-
λόγου του μετὰ τὴ λαοθάλασσα τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος. — Συν-
τακτική! - Ἀναθεωρητική! - Συντακτική! - Ἀναθεωρητική... Πολίτα...!
ὁ Βενιζέλος ἀναγνωρίζεται ὡς σταλμένος ἀπὸ τὴ Μοίρα Ἀρχηγός.

Τὸ πολιτικὸ του πρόγραμμα μιλεῖ καθαρὰ καὶ σταράτα:

1. Πρώτιστον καθήκον τοῦ πολιτικοῦ εἶναι νὰ θυσιάσῃ τὸ ἀτο-
μικὸ καὶ κομματικὸ του συμφέρον στὸ βωμὸ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος.
2. Νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθεια πάντοτε καὶ πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸς τὰ
κάτω, ἀδιαφορώντας, ἂν θὰ γίνῃ δυσάρεστος.
3. Νὰ δίνῃ τὸ παράδειγμα τῆς ὑποταγῆς καὶ εὐλαβείας στοὺς Νό-
μους.
4. Νὰ μὴν ἀποβλέπῃ στὴν Ἀρχὴ ὡς εἰς σκοπὸ, ἀλλὰ ὡς μέσο γιὰ
τὴν πραγματοποίησιν ὑψηλοτέρων σκοπῶν. Νὰ μὴ σπεύδῃ νὰ ἀναλάβῃ
τὴν Ἀρχή, θυσιάζοντας τὶς δικές του ἀρχές.

Τὰ τέσσερα αὐτὰ ἀξιώματα ἀποτελοῦν τὸ «πιστεύω» τῆς ἀνορ-
θώσεως τῆς χώρας. Αὐτὲς τὶς ἀρχὲς εἰσάγει σὲ μιὰ χώρα ἐκπολιτιστικά,
κοινωνικά καὶ οἰκονομικά καθυστερημένη. Σὲ μιὰν Ἑλλάδα προγονό-
πληκτη καὶ ἀνάπηρη!

Ψηφίζεται τὸ Σύνταγμα τοῦ 1911 καὶ ὁ λαὸς ἀνακτᾷ ὅλα τὰ πο-
δοπατημένα δικαιώματα, τὴν ἀσφάλεια, τὴν ἰσοπολιτεία, τὴ δικαιο-
σύνη.

Ἐνα δυνατό ρεῦμα διαπερνᾷ καὶ ἡλεκτρίζει ὁλόκληρο τὸν ἐθνι-
κὸν ὀργανισμό. Ἀναγεννῶνται ὅλα μετὰ τὴ μαγικὴ ράβδο τοῦ Κυβερνή-
τη. Ὁ κολλῆγος τοῦ Κίλελερ γίνεται νοικοκύρης ἀγρότης, ὁ ψιλικά-
τῆς μεγαλέμπορος, ὁ βιοτέχνης προάγεται σὲ βιομήχανο, ὁ καφενό-
βιος πολιτικάντης καὶ ὁ αἰώνιος φοιτητὴς γίνεται ὁ πτυχιούχος ἐπι-
στήμων, ὁ μόνιμος δικαστής, ὁ μόνιμος καθηγητής, ὁ μόνιμος ὑπάλλη-
λος. Ὁ ντροπιασμένος φυγάδας τῆς Μελοῦνας μεταβάλλεται σὲ σταυ-
ραετὸ καὶ φτεροπόδαρο νικητὴ τοῦ Σαρανταπόρου, τοῦ Μπιζανιοῦ, τῆς
Κρέσνας καὶ ἀργότερα τῆς Θράκης, τῆς Σμύρνης, τῆς Προύσας.

Παντοῦ ἀλλαγὴ. Παντοῦ ἀναγέννηση. Παντοῦ δημιουργία. Παν-
τοῦ αἰσιοδοξία!

Ἐξυψώνεται ἡ αὐτοδιοίκηση. Θεσπίζεται ὁ Συνεργατισμός· με-
ταρρυθμίζεται ἡ Παιδεία· τιμᾶται τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ Τέχνη!

Ὁ Βενιζέλος γίνεται ὁ Παράκλητος! ὁ Μεσίας! Φέρνει τὴ σοφία
τοῦ Μίνωα, τὴν παλληκαριὰ τοῦ Ψηλορείτη καὶ τὴν ἀγνότητα τῶν
Λευκῶν Ὁρέων!

Πόσα δὲν λέει τὸ ἀγαπημένο του τραγούδι!

«Τὸν ἀντρεωμένο μὴν τὸν κλαῖς, ὅσο κι ἂν ἀστοχήσῃ. Μά, ἂν
ἀστοχήσῃ μιὰ καὶ δύο, πάλι ἀντρεωμένος εἶναι. Πάντα ἔναι ἡ πόρτα
του ἀνοιχτή καὶ ἡ τάβλα του στρωμένη. Χαροκοποῦν οἱ φίλοι του».

Καὶ τὰ γραμμένα τῆς Μοίρας ἔρχονται νὰ ἐπαλη-
θεύσουν τὰ μεγάλα κοσμοϊστορικὰ γεγονότα τοῦ Α' οὐ
παγκοσμίου πολέμου.

Εἶναι ἡ χρυσὴ εὐκαιρία τῆς ἐκπληρώσεως τῶν προαιώνιων πό-
θων τῆς Φυλῆς!

Μᾶς καλοῦν σ' ὅλους τοὺς τόνους τὰ σήμαντρα καὶ οἱ καμπάνες
τῆς Ἀγιά Σοφιάς καὶ τῶν Βυζαντινῶν τροῦλλων: Ἐλᾶτε!

Μᾶς καλοῦν ὅλες οἱ μυστικὲς φωνὲς τῆς Ἑλληνικῆς Ἰωνίας:
Ἐλᾶτε!

Μᾶς καλοῦν ἡ Ἱστορία, ἡ παράδοση, ὁ οὐρανός, ἡ θάλασσα, τὰ
ἔμψυχα καὶ τὰ ἄψυχα: Ἐλᾶτε!

Στὸ προσκλητήριο πρῶτος καὶ καλύτερος ὁ Κυβερνήτης τῆς χώ-
ρας. Κολυμβητὴς θαρραλὸς καὶ τολμηρός, οἰχίνεται στὴν τοικυμισμέ-
νη θάλασσα τῆς Διεθνούς Πολιτικῆς, ὅπου παραδέρνει τρία ὁλόκληρα
χρόνια, ἀνάμεσα στὴ Σκύλλα καὶ τὴ Χάρυβδη, ἀνάμεσα στὰ συγ-
κρουόμενα συμφέροντα τῶν Μεγάλων, ἀνάμεσα στὶς δολοπλοκίες τῶν
ἐχθρῶν καὶ τὶς παλιμβουλίες τῶν φίλων.

Στὸν ἀγῶνα αὐτὸν ἐπιστρατεύει ὅλες τὶς προαιώνιες δυνάμεις
καὶ δεξιότητες τῆς Φυλῆς: Τὴ σύνεση τοῦ Νέστορα, τὴν εὐγλωττία

τοῦ Περικλῆ, τὴν ἐξυπνάδα τοῦ Ὀδυσσεά, τὴν παλληκαριά τοῦ Ἀχιλλέα. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα αὐτά, τὸ τεράστιο ὄπλο τῆς προσωπικῆς του γοητείας καὶ ἀκτινοβολίας.

«Λίγους ἄντρες συνήντησα στὴ ζωὴ μου, ποὺ νὰ συνδυάζουν τὸν ἐνθουσιώδη πατριωτισμὸ καὶ τὴ μεγάλη ἐπιτηδειότητα τοῦ Βενιζέλου», μᾶς λέει ὁ Titoni, ὁ τότε Πρωθυπουργὸς τῆς φανατικῆς ἀντίζηλης Ἰταλίας, στὸ βιβλίον του «Εὐρώπη χωρὶς εἰρήνη». Καὶ προσθέτει: «Ὁ Βενιζέλος ἤξερε νὰ ζητῇ καὶ νὰ λαμβάνῃ. Ἐνῶ ζητοῦσε, ἐφαίνετο ὅτι ἔδινε καὶ ἐνῶ ἐλάμβανε, ἐφαίνετο ὅτι παραχωροῦσε. Δὲν ἀναγνώριζε κανένα κίνδυνο, δὲν ἔβλεπε κανένα ἐμπόδιο. Ἐβεβαίωνε πάντοτε μὲ ἥρεμη πεποίθηση, ὅτι ὅλα θὰ πᾶνε καλά. Τελικὸς τοῦ σκοποῦς ἦταν ἡ ἴδρυση μιᾶς παραλιακῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς».

Ἔτσι ψυχογραφεῖ τὸν Βενιζέλο τῶν Εὐρωπαϊκῶν Συνεδρίων ὁ Titoni.

Μὲ ἀνάλογο τόνο ἐξυμνοῦν τὸ ἔργο καὶ τὴν προσωπικότητά του πολλοὶ ἄλλοι, δικοὶ μας καὶ ξένοι. Βιβλιοθῆκες ὁλόκληρες γεμίζουν οἱ τόμοι καὶ οἱ μελέτες γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Μεγάλου. Ὅσα κι ἂν γράφθηκαν, τὸ θέμα «Βενιζέλος» θὰ μένῃ πάντα ἡ ἀπροσπέλαστη κορφὴ τοῦ Ψηλορείτη, ποὺ καταπλήσσει καὶ προκαλεῖ τὸ δέος τοῦ τολμηροῦ ἀναβάτη!

Τὸ ἔπαθλο ὅλων αὐτῶν τῶν ἀγώνων ὑπῆρξε τὸ ἀριστούργημα τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ἡ Ἑλλάδα τῶν πέντε θαλασσῶν καὶ τῶν δύο Ἠπείρων.

Ἐκπληρώνονται ὅλα, καὶ τὰ πιὸ παράτολμα ὄνειρα τῆς πιὸ τολμηρῆς φαντασίας.

Ἀς ἐπιστρατεύσωμε τὴν πίστη τῆς μνήμης μας ἐμεῖς οἱ παλιοί, ὅσοι εἴχαμε τὸ μεγάλο προνόμιο, τὴν ὑπέρτατη τιμὴ καὶ εὐτυχία νὰ ἀκούσωμε τὸ ἐγερτήριο σάλπισμα τῆς ἐθνικῆς ἐξορμήσεως τοῦ 1916!

Κεντρίσετε τὴ φαντασία σας σεῖς οἱ ἄλλοι, οἱ νεώτεροι, δόστε τῆς φτερὰ καὶ ἀκολουθήστε τὰ πλαταγίσματα τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας.

Καὶ ὅλοι μαζί ἂς θαμπωθοῦμε ἀπὸ τὸ πανώριο ὄραμα τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος!

Νά! ὁ θρυλικὸς Ἀβέρωφ, ἀγκυροβολημένος κάτω ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ντολμᾶ - Μπαξέ.

Νά! οἱ εὐζωνοὶ, φρουροὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Νά! ἡ μητρόπολις τῆς Ἰωνίας, πλημμυρισμένη στὰ ἐθνικὰ χρώματα, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν σεπτὸ καὶ μαρτυρικὸ Ἰεράρχη, νὰ ὑποδέχεται καὶ κατασπάζεται τὸν λυτρωτὴ στρατό.

Νά! ἡ ὀρφικὴ Θράκη, ποὺ ἀνεβαίνει ἀπ' τὸν Ἄδη μὲ τὴ λύρα τοῦ μυθικοῦ τῆς ψάλτη.

Νά! οἱ ψυχὲς τῆς ἀτέλειωτης σειρᾶς τῶν μαρτύρων ποὺ σφάγηκαν γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν Πατρίδα.

Νά! ὅλα, ὅσα συνθέτουν τὴ Μεγάλῃ Ἰδέᾳ τοῦ Γένους, ποὺ βαυκάλιζε τὶς γενεὲς 4 αἰώνων.

Μὲ τὴ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν τερματίζεται μιὰ μακρὰ σειρὰ σκληρῶν ἀγώνων πρὸς τὰ ἔσω καὶ πρὸς τὰ ἔξω, πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸς τὰ κάτω.

Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἀναδεικνύεται ἐθνικὸς πρωταθλητῆς, ἄξιός τῆς Πατρίδος! Μὲ τὴν προσωπικότητά του σφραγίζει ὁλόκληρη τὴν ἐποχὴ του.

Πέθανε πρὸ 30 ἐτῶν καὶ ὅσο περνοῦν τὰ χρόνια, τόσον ἐξαίρεται τὸ μεγαλεῖον καὶ ἀπλώνεται ἡ σκιά του.

Ὁ θάνατός του δὲν ὑπῆρξε τέρμα, ἀλλὰ ἀφετηρία νέας ζωῆς καὶ νέας δημιουργίας.

Γιατὶ ὁ σπόρος ποὺ ἔσπειρε ὁ Ἐθνάρχης ἔπεσε σὲ ἀγαθὴ γῆ. Ριζοβόλησε, βλάστησε, ἀνθοφόρησε καὶ καρποφόρησε!

Ἀπὸ τὴ μεγάλη Πολιτικὴ Σχολή, ποὺ θεμελίωσε, ἀποφοίτησε μιὰ πλειάδα πολιτικῶν ἀστέρων πρώτου μεγέθους, ποὺ λάμπρυναν μὲ τὴν ἀκτινοβολία των τὸ ἐθνικὸ στερέωμα:

Θεμ. Σοφούλης, Γεώργ. Καφαντάρης, Ἀλέξ. Παπαναστασίου, Ἀνδρέας Μιχαλακόπουλος, Νικ. Πλαστήρας, Σοφοκλῆς Βενιζέλος, ὁ ἀντάξιός υἱὸς τοῦ πατρός.

Καὶ τελευταῖος, ὁ Βενιαμὶν τῆς Σχολῆς, ὁ Γ. Παπανδρέου.

Ὁ Μεγάλος Νεκρὸς ἀναπαύεται σήμερα στὸ θρυλικὸ Ἀκρωτήρι. Ὁ τάφος του ὑψώνεται σὰν ἱερὸς βωμὸς πίστεως πρὸς τὰ μεγάλα ἰδανικά τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Δημοκρατίας· σὰν ἱερὸς βωμὸς λατρείας πρὸς τὴν ἡρωϊκὴ Μορφή, ποὺ ἔκλεισε μέσα της τὴν Ἑλλάδα στὶς πιὸ κρίσιμες στιγμὲς τῆς ἱστορικῆς μας πορείας. Ὑψώνεται σὰν ἀκατάλυτο σύμβολο καὶ φάρος ἀκτινοβολίας, ποὺ διδάσκει καὶ ἐμπνέει στὶς γενεές, ποὺ ἔρχονται, τὴν πίστη πρὸς τὸν ἄνθρωπο, τὸ θάρρος, τὴν αἰσιοδοξία καὶ τὴν ἀνθρωπιά.

Γ. Ζομπανάκης

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ
ΤΟΥ ΔΥΝΑΤΟΥ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

(Συνέχεια από το προηγούμενο και τέλος)

IV. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΔΥΝΑΤΟΥ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ἡ σύγχρονη παιδαγωγικὴ παίρνει θέσεις ἔναντι τοῦ προβλήματος τοῦ δυνατό τοῦ ἄγνοητος, ποὺ στηρίζεται στὰ σύγχρονα δεδομένα τῆς βιολογίας καὶ τῆς ψυχολογίας. Ἡ σύγχρονη βιολογία καὶ ἡ ψυχολογία διδάσκουν, ὅτι ἡ ὁλοκλήρωση τῆς ἀνθρώπινης ὄντοτης συντελεῖται μὲ τὴ συμβολὴ τριῶν παραγόντων: α) τῶν κληρονομικῶν καταβολῶν, β) τοῦ περιβάλλοντος καὶ γ) ἐνὸς ἄλλου παράγοντος Χ.

1. **Κληρονομικὲς καταβολές**¹⁹: εἶναι τὰ δυνάμει στοιχεῖα, ποὺ μεταβάλλονται σὲ ἐνεργὰ στοιχεῖα καὶ προέρχονται ἀπὸ τὸ γεννητικὸ κύτταρο τοῦ σπερματοζωαρίου τοῦ ἄρρενος (πατέρα) καὶ τοῦ ὠαρίου τοῦ θήλεος (τῆς μητέρας), ποὺ ἐνώνονται στὸ γονιμοποιούμενο ὠό.

Κάθε ωάριο και κάθε σπερματοζώαριο φέρουν σωματικά και γεννη-
τικά κύτταρα. Σε κάθε γεννητικό κύτταρο και μέσα στον πυρήνα του υπάρχουν 48 χρωματοσώματα (ή χρωμοσώματα) κατά ζεύγη (24XX), που είναι οι φορείς της κληρονομικότητας. Όταν το ωάριο του θήλεος και το σπερματοζώαριο του αρρένος είναι ώριμα και έρχονται σε ένωση, δίνουν στην ένωσή τους αυτή 24 χρωματοσώματα το καθένα, δηλαδή από τα 24 ζεύγη του (24XX) το καθένα δίνει από ένα χρωματοσώμα. Αν από το 24ο ζεύγος χρωματοσωμάτων του αρρένος (XY, Y=άτροφικο ή χρωματόσωμο) ένωθής το ένα χρωματόσωμο X με το ένα του θήλεος X, τότε θα έχουμε (XX) θήλυ τέκνον, ενώ αν ένωθής το άλλο χρωματόσωμο του αρρένος Y, τότε θα έχουμε (XY) αρρεν τέκνον. Στα χρωματοσώματα υπάρχουν οι παράγοντες, που φέρουν τις κληρονομικές καταβολές (χαρακτηριστικά των προγόνων) και λέγονται γόνοι. Το σύνολο αυτών των γόνων στο γονιμοποιημένο ώο από τελεί των γονότυπο, δηλαδή το σύνολο των κληρονομικών καταβολών που υπάρχουν «δυνάμει» στο ώο, το σύνολο των προγονικών ιδιοτήτων που μεταβιβάζονται κληρονομικά. Κληρονομούνται: το φύλο, το χρώμα ματιών, μαλλιών και δέρματος, χαρακτηριστικά προσώπου, ομάδα αίματος, σύστημα ρέζους, άνωμαλίες σωματικές: πολυδακτυλία, βραχυδακτυλία, άνωμαλίες ψυχικές, ιδιοτία, ιδιοφυΐα κλπ. Τα χαρακτηριστικά αυτά κληρονομούνται και έμφανίζονται στου απογόνους (πολλών έπομένων γενεών) κατά τους γνωστούς νόμους κληρονομικότητας του Mendel και άλλων βιολόγων.

2) Το περιβάλλον: "Υστερα από την ένωση των δύο γεννητικών κυττάρων (άρρενος, θήλεος), συνεχίζονται κυτταροτομίες των γεννητικών, διπλών και των σωματικών κυττάρων, και από τα νέα γεννητικά και τα νέα σωματικά κύτταρα δημιουργείται το έμβρυο, από το οποίο θα προέλθει ο σωματικός άνθρωπος. Στο ωό δεν υπάρχει κανένα μέρος ή όργανο, ούτε σε υποτυπώδη μορφή, ώστε και με το πιο ισχυρό μικροσκόπιο να μπορούσαμε να διακρίνωμε κάτι, που θα μας θύμιζε μορφές ή όψεις ανθρώπου. 'Εκείνο που γνωρίζομε είναι ότι το γονιμοποιημένο ωό έγκλείει όρισμένες ουσίες, των οποίων η φύση είναι τέτοια, ώστε, όταν θα σχηματισθῇ π.χ. το μάτι, κατά την διάρκεια της αναπτύξεως θα πάρη αυτόν η εκείνον των χρωμάτων. Μεταξύ του αρχικού σταδίου του ωοῦ και του τελικού σταδίου του

ἀτόμου, τοῦ προικισμένου π.χ. μὲ ἕνα καστανὸ μάτι, μεσολαβοῦν πολὺ πλοκα ἐπεισόδια, χημικὲς καὶ ἄλλες ἀντιδράσεις, ποὺ σχεδὸν τίς ἀγνοοῦμε. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα τοῦ οχηματισμοῦ τῆς ἀναπτύξεως, δέχονται ὅτι ἐπεμβαίνουν ἐξωτερικοὶ παράγοντες καὶ ἐπιδροῦν ἀποτελεσματικὰ στὴ διαμόρφωση τοῦ ὄντος. Αὐτοὶ οἱ παράγοντες εἶναι τὸ περιβάλλον, τὸ μητρικὸ στὴν ἀρχή, ὅπου ἀναπτύσσεται τὸ ἔμβρυο, καὶ ὕστερα τὸ ἐξωτερικὸ περιβάλλον μετὰ τὴν γέννηση (πράγματα, πρόσωπα, φαινόμενα, σχέσεις τῶν, φυσικοὶ, οἰκονομικοὶ καὶ κοινωνικοὶ ὅροι ζωῆς).

Τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος προσθέτονται στὶς καθαρὰ κληρονομικὲς καταβολές, στὸ γονότυπο, κι ἀποτελοῦνμαζὶ τὸ φαινότυπο τοῦ ὄντος. Εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ὑπολογίσωμε ἀκριβῶς τὰ ποσοστὰ τῆς συμβολῆς περιβάλλοντος¹⁸ καὶ τῆς κληρονομικότητος στὴ διαμόρφωση τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ὄντος, γιατί καὶ οἱ δύο παράγοντες συνεργάζονται πολὺ στενὰ ἀπ' ὅρης.

Για ένα σωστό ύπολογισμό, θα έπρεπε ν' αναθρέψουμε από δύο διδύμα, το ένα σε μία πρωτόγονη φυλή του Άμαζόνος και το άλλο σε μία αστική οικογένεια μεγαλουπόλεως και να τα έξετάζαμε κανονικά κατά την παιδική και έφηβική ηλικία. Τουτό όμως είναι πολύ δύσκολο να γίνει.

Οι ειδικοί έκαναν πολλές σχετικές έρευνες. Ο ψυχολόγος Lewin (Λουήν, Άμερική, 20^{ος} αιώνας) τονίζει (A dynamic theory of personality 1953), ότι ο διαχωρισμός της προδιάθεσης και της επιδράσεως του περιβάλλοντος είναι αδύνατος. Μιά προδιάθεση δεν μπορεί να προσδιοριστεί αντικειμενικά και έξωτερικά, γιατί αποτελεί πάντοτε μιá γενική ψυχολογική κατάσταση, ένα «πεδίο» ποτέ ουδέτερο, αλλά πάντοτε έφοδιασμένο με μιá αίσθηση ανάγκων και προσφοράς. Αυτή ή άλλη επιδράση μας κάνει πολλές φορές να θεωρούμε τὰ φυσικά στοιχεία (κληρονομικά) ως στοιχεία του περιβάλλοντος και τὰ στοιχεία του περιβάλλοντος ως στοιχεία της κληρονομικότητας.

Τις απόψεις αυτές υποστηρίζουν όχι μόνον η κλασσική γενετική με τους βιολόγους Τόμας Χαντ Μόργκαν (Άμερική: 1866—1942) και "Αουγκουστ Βάϊσμαν (Γερμανία: 1865—1912), αλλά και σύγχρονοι Ρώσοι βιολόγοι, όπως είναι ο Γ. Β. Πλατόνωφ και ο Βαβίλωφ, οι οποίοι στα περιοδικά «'Οκτώβριος» και «Γενετική» (1963), υποστηρίζουν α) ότι είναι ανάγκη ν' αναπτυχθούν παραλλήλως οι έρευνες και η επιστημονική συνεργασία μεταξύ των όπαδων των θεωριών του Τροφίμ Δ. Λυσένκο (Ρώσους, όστις στηρίχτηκε στα πειράματα επί λαχανικών και όπαρικών του Ίβαν Μιτσούριν και δέχτηκε τη μεταβίβαση των έκτητήτων ιδιοτήτων στις έπόμενες γενές), β) ότι ο τερματισμός του «μονοπωλίου» του Λυσένκο έχει θετική σημασία και ότι η θεωρία των χρωματοσωμάτων είναι σύζητησιμη¹⁹.

3. Ο τρίτος παράγοντας: Χ. Ο σύγχρονος Γάλλος βιολόγος J. Rostand (L'hérité humaine, σελ. 15-16) υποστηρίζει ότι τα στοιχεία των κληρονομικών κοταβολών και τα στοιχεία από την επίδραση του περιβάλλοντος, και τα δυο μαζί ενωμένα, δεν μπορούν να ερμηνεύσουν τον ολικό σχηματισμό του ανθρώπινου όντος. Όπως τονίζει και ο βιολόγος Haldane, μπορεί κανείς, λέγει ο Rostand, να επιφυλάσσει μια θέση κενή σ' έναν παράγοντα Χ για εκείνες τις διαφορές των απογόνων από τους προγόνους, που θα μπορούσαν να αποκαλύψουν άλλες αιτίες εκτός από το περιβάλλον και την κληρονομικότητα. Αν υπάρχει κάποιος παράγοντας αύτεξούσιος, αυτός θα ανήκη στο στοιχείο Χ. Δεν είναι έπιστημονική θέση, συνεχίζει ο Rostand, ν' αποκλείσωμε τον παράγοντα Χ στις διαφορές της συμπεριφοράς του απογόνου.

‘Ο σύγχρονος Έλβετός ψυχολόγος J. Piaget¹⁷ θεωρεί ως βασικό συντελεστή ανάπτυξεως του ανθρώπου, εκτός από την κληρονομικότητα, και το περιβάλλον και την δραστηριότητα του ατόμου (activité du sujet), με την όποιαν ή ανθρώπινη οντότητα συνειδητά, εκούσια, κατορθώνει τη συνεχή αποκατάσταση μιας συνεχώς διασαλευόμενης ισορροπίας σχέσεων του όντος και του περιβάλλοντος, επιτελεί δηλαδή τη λειτουργία της προσαρμογής.

Αυτή ή δραστηριότητα του ατόμου, που παρατηρείται σ’ όλα τα έμβια όντα, επιτελεί τη συναλλαγή του όντος και του περιβάλλοντος (υποκειμένου και αντικειμένου) με δυο επί μέρους ταυτόχρονα τελούμενες ενέργειες: την προσωρινή προσαρμοστική ρύθμιση του όντος προς το περιβάλλον και την άφομοίωση, τη μεταβολή του περιβάλλοντος κατά τους πόθους του όντος (accommodation - assimilation). Έπειδή το περιβάλλον των φυτών και των ζώων, φυσικό κυρίως περιβάλλον, δε μεταβάλλεται σημαντικά, οι οργανισμοί αυτοί φθάνουν να πετυχαίνουν τη λειτουργία της προσαρμογής αυτόματα υπακούοντας στο ένστικτο και στην έξη (συνήθεια). ‘Ο άνθρωπος όμως, έπειδή συναλλάσσεται όχι μόνο με το σταθερό, άδρανές, φυσικό περιβάλλον, αλλά και με το συνεχώς μεταβαλλόμενο κοινωνικό περιβάλλον, έχει την ικανότητα να πληροφορηθεί για τις εκάστοτε μεταβολές του περιβάλλοντος και να διαθέτη ανάλογα τη δραστηριότητά του, να λαμβάνη πρωτοβουλίες, να έπινοη, να ανανεώνη τρόπους και να προσαρμόζεται προσωρινά, για να ριχτή πάλι, με τις νέες μεταβολές, σε νέα δραστηριότητα, και έτσι να «άκονίζεται», να άσκηται, να αναπτύσσεται. Αυτή ή ικανότητά του είναι ή συνειδητή, εκούσια, ελεύθερη δραστηριότητά του. Κατά τη σύγχρονη λοιπόν εξέλικτική ψυχολογία, οι παράγοντες ανάπτυξεως του ανθρώπου δεν είναι μόνον ή κληρονομικότητα και το περιβάλλον, αλλά και ή συνειδητή δραστηριότητα του ατόμου, δηλαδή ή νοητική και ή συναισθηματικοβουλευτική ενεργητικότητά του¹⁸.

Αυτή ή συνειδητή νοητική και συναισθηματικοβουλευτική δραστηριότητα του ατόμου έρμηνεύεται βαθύτερα από τον Γερμανό φυσικό και φιλόσοφο Driesch (Ντρίς, 1865—1941. Τις θέσεις του εισήγαγε στη χώρα μας κυρίως ο Σ. Καλλιάφας)¹⁹. Κατά τον Driesch, κάθε γονιμοποιημένο ώσ φέρει έναν παράγοντα, που το οδηγεί να έξελιχτή εντός του είδους του και να ολοκληρωθώ. Τόν παράγοντα αυτόν ονομάζει έντελέχεια²⁰ (έχει εν έαυτώ το τέλος). ‘Ο παράγοντας αυτός, που κατευθύνει τις υλικές ούσεις των γεννητικών κυττάρων και προσανατολίζει το ώσ στην περαιτέρω εξέλιξή του εντός του είδους του (έξελιξη γίνεται μόνον εντός του είδους)²¹, πρέπει να μην άνήκη στα υλικά στοιχεία, άφου αυτός έχει προθέσεις και σκοπούς, ενώ τα υλικά στοιχεία δεν έχουν και υπόκεινται στους νόμους της ύλης και της αίτιοκρατίας. ‘Η έντελέχεια πρέπει να είναι άυλος παράγοντας, είναι «το ψυχοειδές», «ή ψυχή», «το πνεύμα» στον άνθρωπο, που έκδηλώνεται ως συνειδητή ελεύθερη νοητική και συναισθηματικοβουλευτική δραστηριότητα του ατόμου²².

‘Η χαρακτηρολογία²³ διδάσκει ότι κάθε οργανισμός έχει ένα χαρακτηριστικό στυλ κινητοποιήσεως της δραστηριότητός του, μια ξεχωριστή ιδιοσυγκρασία, ή όποια προφανώς, θα έλεγε κανείς, όφείλεται σε ανατομικά και φυσιολογικά δεδομένα. Μ’ αυτούς τούς όρους ή ιδιοσυγκρασία του ατόμου φαίνεται ότι καθορίζεται κατά βάση από την οργανική κληρονομική σύσταση. Γνωρίζομε όμως όλοι, ότι ή λειτουργία του συμπαθητικού και ένδοκρινικού συστήματος έξαρτάται από παράγοντες ψυχολογικής φύσεως. Τα χαρακτηριστικά που αναφέρονται συχνά στην ιδιοσυγκρασία του ατό-

μου, όπως ένδοστρέφεια, έξωστρέφεια, συγκίνηση, κυκλοθυμικές ή σχιζοθυμικές τάσεις, μπορούν να είναι άποτελέσματα βιωμάτων από την παιδική ήλικία. Έτσι, για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα του ατόμου, ενεργείται μια άλληλεπίδραση της κληρονομικότητας και του περιβάλλοντος. ‘Η άλληλεπίδραση αυτή συντελείται μέσα στην ανθρώπινη ψυχή, ή όποια χρησιμοποιεί τα σωματικά δεδομένα, το βιολογικό δυναμισμό και τα έξωτερικά δεδομένα και διαμορφώνει το ιδιαίτερο στυλ κινητοποιήσεως της δραστηριότητος του ατόμου²⁴. ‘Ο Lacroix (Γάλλος, 20ός αιώνας), έρευνώντας τα στοιχεία του χαρακτήρα λέγει, ότι κάθε άνθρωπο πρόσωπο είναι άποτελεσμα του τρόπου με τον όποιο ελεύθερα άντιδρά έναντι του χαρακτήρα του, έναντι των σταθερών χαρακτηριστικών της ύποστάσεώς του (Leif: Ped. Gener. 22)²⁵. ‘Ο τρόπος αυτός όφείλεται στον ψυχικό παράγοντα.

‘Ο G. Judet (Γάλλος, 20ός αιώνας), τονίζει ότι ό χαρακτήρας δεν είναι παρά ή ύποδομή, ό σκελετός, ή έσωτερική ψυχική κατάσταση, που ένδύεται το έγώ από τη γέννησή του και σ’ όλη τη διάρκεια της ζωής του, ως το θάνατο²⁶.

Τις θέσεις αυτές για την ύπαρξη του τρίτου πνευματικού παράγοντα ένισχύουν και οι σύγχρονες άπόψεις για την καταγωγή του σημερινού ανθρώπου. Οι σύγχρονοι άνθρωπολόγοι από 17 χώρες σε ειδική σύσκεψη στη Μόσχα²⁷, τον Αύγουστο του 1964, διατύπωσαν τις άπόψεις των για το φυλετικό πρόβλημα και στο πρώτο άρθρο της διακηρύξεως των τονίζουν: «Όλοι οι σύγχρονοι άνθρωποι άνήκουν στο ίδιο είδος, στο είδος homo sapiens (έμφρων, νοήμων άνθρωπος) και προέρχονται από το ίδιο γενεαλογικό στέλεχος²⁸. ‘Η εμφάνιση του homo sapiens ύπολογίζεται, λέγει ό Γάλλος άνθρωπολόγος J. Hiernaux, μπροστά από 50.000 χρόνια. ‘Ο άνθρωπος αυτός, από τον όποιο καταγόμαστε, διατηρεί ως σήμερα την ίδια άνατομία έγκεφάλου. Όμως έχει αύξησει πάρα πολύ την κυριαρχία του στη φύση και έχει έπιτύχει μεγάλες προόδους στις γνώσεις και στην τεχνολογία. Έτσι, ή πολιτιστική του άνάπτυξη θα συνεχίζεται, ενώ δεν μπορούμε να περιμένωμε στο μέλλον αύξηση του έγκεφάλου του ούτε μεγάλο το κρανίο του. Φαίνεται ότι ό έγκεφαλος του άρκει πλέον. ‘Η πολιτιστική άνάπτυξη του ανθρώπου, που είναι πιά συνειδητή ενέργειά του, θα συντελή στην άνάπτυξη της άνθρωπότητος. Από όλα αυτά διαγράφεται το μέλλον του homo sapiens ως έξης: προχωρούμε προσδεύοντας προς μια υπεράνθρωπότητα και όχι προς υπεράνθρωπους. «Γνωρίζομε πιά», λέγει ό Hiernaux, «τους δρόμους που οδηγούν σ’ αυτή την κατεύθυνση, είναι ό δρόμος των γνώσεων και ό δρόμος της άγάπης». Σύμφωνα με τη θέση αυτή, κύρια ιδιότητα του homo sapiens είναι ή φρόνηση²⁹ ή λογική ενέργεια, ή ένσυνειδητή σκόπιμη δραστηριότητα, που είναι χαρακτηριστικό και του πρώτου ανθρώπου, άρα συστατικό στοιχείο της άνθρώπινης οντότητας.

‘Αν συσχετίσωμε τις θέσεις του Rostand για τον τρίτο παράγοντα Χ, τις θέσεις της εξέλικτικής ψυχολογίας του J. Piaget, τις θέσεις του Driesch, τις θέσεις της χαρακτηρολογίας και τις θέσεις των άνθρωπολόγων, μπορούμε να καταλήξωμε στο συμπέρασμα ότι για την άνάπτυξη του ανθρώπου, ύφίσταται κοντά στο περιβάλλον και στην κληρονομικότητα, ένας τρίτος παράγοντας που ρυθμίζει και διεργάζεται τα στοιχεία των δύο άλλων παραγόντων και που είναι άυλος, πνευματικός παράγοντας. Χαρακτηριστικό του είναι ή σκόπιμη, ή συνειδητή, ή άυτεξούσια, ή ελεύθερη δραστηριότητα, που οργανώνει το φαινότυπο κάθε ατόμου σε κάθε περίοδο της ζωής του.

Ἡ πολύπλοκη κληρονομικὴ μάζα, οἱ ἐπιδράσεις ἑνὸς πολύπλοκου περιβάλλοντος¹⁸ καὶ ὁ ποικίλλων κάθε φορά προσαρμοστικὸς καὶ ἀφομοιωτικὸς ψυχικὸς δυναμισμὸς του, συντελοῦν ὥστε ὁ ἀρχικὸς του γόνος νὰ προσλάβῃ μεγάλο πλῆθος φαινοτύπων, ὡς τὴν ὥρα, ποὺ θὰ διαμορφωθοῦν σταθερὰ στοιχεῖα τοῦ χαρακτήρα τοῦ ατόμου.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω συνάγεται ὅτι, κατὰ τὶς σύγχρονες θέσεις, ὁ ἄνθρωπος ὁλοκληρώνεται μὲ τὴ συμβολὴ τοῦ περιβάλλοντος, τῆς κληρονομικότητος καὶ τοῦ πνεύματός του. Τὸ πνεῦμα διέπει ὅλες τὶς πράξεις του, διεργάζεται ἐλεύθερα, μὲ τὴ συνειδητὴ βουλευτικὴ του ἐνέργεια, ὅλα τὰ δεδομένα τῆς φύσεώς του καὶ τοῦ περιβάλλοντος καὶ κατευθύνει αὐτὸ γιὰ τὴν τελειοποίησίν του στὸ εἶδος του. Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι δέσμιος τῆς κληρονομικότητος καὶ τοῦ περιβάλλοντος, γιατί ἔχει πνεῦμα ποὺ διέπει τὶς ἐξωτερικὲς ἐπιδράσεις, τὶς ἐμφυτεῖς τάσεις, τὶς πράξεις του²³. Ὁ πνευματικὸς δυναμισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὸ Βέλγο ψυχολόγο J. Nuttin (σύγχρονος)¹⁵, δὲ συντελεῖ μόνο στὴν ἀνάπτυξη σχέσεων του μὲ τὸν βιοχημικὸ κόσμον, μὲ τὸν κόσμον τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ μὲ τὸ σύμπαν (ικανοποίηση βιολογικῶν, κοινωνικῶν καὶ πνευματικῶν ἀναγκῶν), ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ μιὰ τάση συνειδητὴ πρὸς ἰδεώδεις μορφὲς δημιουργίας, τὶς ὁποῖες ἐπεξεργάζεται τὸ ἄτομον καὶ οἱ ὁποῖες συντελοῦν στὴν ἐξέλιξη τῆς προσωπικότητός του.

Ἄρα, ἡ ἀγωγή, ποὺ ἀνήκει στὶς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος καὶ ποὺ σκοπεύει ὄχι μόνο νὰ βοηθήσῃ τὸ ἄτομον στὸν ἀγῶνα του γιὰ τὴ συντήρησιν τῆς βιολογικῆς καὶ κοινωνικῆς του ὑποστάσεως, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀφύφνισιν τῆς βαθύτερης πνευματικῆς οὐσίας του, ἔχει εὐρύτητα δράσεως.

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Ἡ παλαιὰ ἀντίληψη ὅτι πρέπει ν' ἀφήνωμε ἐλεύθερον τὸ παιδί γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν καταβολῶν του, γιὰ νὰ γίνῃ τέλειος ἄνθρωπος, δὲν μπορεῖ νὰ ἰσχύῃ, γιατί τέτοια ἀνάπτυξιν μόνο μὲ τὶς κληρονομικὲς καταβολὰς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ, ἀφοῦ ὅ,τι φέρει ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ φαινότυπός του, τὸν ὁποῖον δημιουργεῖ ὁ πνευματικὸς δυναμισμὸς του μὲ τὸ γόνον καὶ τὶς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος.

2. Οἱ κληρονομικὲς προδιαθέσεις ἀποτελοῦν δυνατότητα ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως καὶ περιορισμοὺς ποὺ δεσμεύουν τὴν ἀγωγή. Ἐπίσης ὅσα μαθαίνει κανεὶς κι ἀποκτίνει μετὰ τὴ γέννησιν, μποροῦν νὰ ἐμπλουτίσουν τὴν προσωπικότητά του, ὅπως εἶναι δυνατόν ν' ἀποτελοῦν, σὲ μερικὲς περιπτώσεις, καὶ ἐμπόδιο στὴν ἐξέλιξιν τοῦ ατόμου του καὶ στὴ συστηματικὴ ἀγωγή του. Ὅπως ὅποτε ὅμως, ὁ παιδαγωγὸς ὀφείλει νὰ ἐπιζητῇ τὶς γόνιμες στιγμὲς, κατὰ τὶς ὁποῖες μπορεῖ νὰ ἐγγίξῃ τὸν «ὑπερξιακὸ πυρῆνα» τοῦ ἄλλου· ἔτσι, σὲ «στιγμὲς κρίσεως» ποὺ διέρχεται τὸ ἄτομον, εἶναι δυνατόν ὁ παιδαγωγὸς νὰ ὑποκινήσῃ τὴν καλὴ θέλησίν του καὶ τὴν προθεσὴν του νὰ ξεπεράσῃ τὴν κατάστασίν του, ἀφοῦ ἐμφυτὰ φέρει μέσα του τὸ πνεῦμα, τὴν πρόθεσιν ὑπερβάσεως τοῦ κάθε φορά ἐαυτοῦ του, ἕναν πνευματικὸν πυρῆνα, ποὺ ὠθεῖ τὴν ὑπαρξὴν του σὲ συνεχῆ ἀνοδικὴ πορεία. Μ' αὐτὴ τὴ γειτνίασιν τοῦ παιδαγωγοῦ στὸν ὑπορξιακὸν πυρῆνα τοῦ μαθητῆ, εἶναι δυνατόν νὰ ξεπεραστοῦν τὰ ὅρια ποὺ ὑψώνονται στὴν ἀγωγή ἀπὸ τὶς κληρονομικὲς ἢ ἐπίκτητες ιδιότητες.

3. Ἰδεώδης ἀγωγή θὰ εἶναι ἐκείνη, ποὺ ὑποκινεῖ τὴν πνευματικὴ δραστηριότητα τοῦ μαθητῆ, ποὺ ὁργανώνει τέτοιο βιοχημικὸ καὶ κοινωνικὸ περιβάλλον, ὥστε οἱ ὑπάρχουσες καταβολὰς νὰ παρέχουν τὸν ἄριστον φαινότυπον καὶ ποὺ ἀνοίγει τέτοια πεδία δραστηριότητος στὸ παιδί, ὥστε νὰ ἐκδηλώνεται ἐλεύθερα ἡ τάση του γιὰ ἰδεώδεις μορφὲς δημιουργίας.

4. Ἐπειδὴ ἡ οἰκογένεια μὲ τοὺς γόνους τῶν γεννητόρων καὶ μὲ τὶς ἐπιδράσεις τῆς, τόσα χρόνια, στὸν ἀναπτυσσόμενο ἄνθρωπον, ἔχει στὴν ἀρμοδιότητά της καὶ στὴν εὐθύνη της σημαντικὸ μέρος τῶν παραγόντων ὁλοκληρώσεως τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἀνάγκη νὰ προσέχωνται βασικοὶ ὅροι κατὰ τὴ συγκρότησιν νέων ζευγῶν καὶ οἰκογενειῶν (ὕγεια μελλονύμφων, ἰδiosisυγκρασία, ἥθος, οἰκονομικοὶ ὅροι, μόρφωση, βιοθεωρία) καὶ νὰ διαφωτίζωνται οἱ γονεῖς στὰ θέματα τῆς τεκνογονίας, διατροφῆς καὶ ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν (ἀπαραίτητες οἱ Σχολὲς Γονέων).

5. Ἐπειδὴ ἡ κοινωνία, μὲ τὶς ἐπιδράσεις τῆς, συντελεῖ κατὰ πολὺ στὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ατόμου, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ὁργανώνωνται κέντρα καλῆς μορφωτικῆς ἐπιδράσεως, νὰ περιορίζωνται οἱ σαγηνευτικὲς πολλὰς φορὲς ἄλλ' ἐπιβλαβεῖς ἐπιδράσεις τῆς κοινωνίας (φίλμ, βιβλία, εἰκόνες, συντροφίαι), νὰ ἐλέγχεται τὸ ἐπαγγελματικὸ περιβάλλον τῶν νέων, νὰ προσέχουν οἱ ἐνήλικοι τὶς μετὰ τῶν σχέσεις καὶ τὴ διαγωγή τους, νὰ ἀποκαθαίρωνται τὰ κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ ἥθη καὶ νὰ παρέχωνται στοὺς ἐφήβους δυνατότητες ἐκδηλώσεως τῆς δημιουργικῆς φαντασίας τῶν, τῆς πρωτοτυπίας τῶν καὶ τῶν ὁρατισμῶν τους γιὰ τὸ μέλλον τους (ἀγνὲς ὁργανώσεις τῶν νέων ὑπὸ τὴν ἐποπτεία πνευματικῶν προσωπικοτήτων).

6. Τὸ καλῶς ὁργανωμένο Κράτος, ποὺ οἰσθάνεται τὴν εὐθύνην του γιὰ τὴν ὁμαλὴ καὶ πλήρη ἀνάπτυξιν τῶν πολιτῶν του, βοηθεῖ τὶς κοινωνικὲς ὁμάδες τῆς ἐπικρατείας του νὰ ἐπιτελέσουν ἔργο ὠφέλιμης ἀγωγῆς καὶ ὁργανώνει κατὰ τὶς ὑποδείξεις τῆς παιδαγωγικῆς τῆ σχολικῆς ἐκπαίδευσης.

7. Ἐπειδὴ οἱ παράγοντες ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἀναφέραμε πιὸ πάνω, δὲν εἶναι εὐκόλο γιὰ πολλοὺς λόγους, νὰ ἐνεργοῦν ἐποικοδομητικὰ, καλεῖται ἡ σχολικὴ ἀγωγή, μὲ τὸ συστηματικὸ τῆς χαρακτήρα, νὰ ἐπιτελέσῃ σημαντικὸ ἔργο. Οἱ ἐργάτες τῆς σχολικῆς παιδείας ὀφείλουν νὰ γνωρίζουν τὸ γονότυπον καὶ τὸ φαινότυπον τῶν μαθητῶν τους, νὰ συγκεντρώνουν δεδομένα ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τοῦ κάθε παιδιοῦ καὶ νὰ συγκροτοῦν ἔτσι ἕνα πλούσιο ἀτομικὸ φάκελλον τοῦ μαθητῆ, ποὺ θὰ ἀποτελῇ πολυτίμη πηγὴ χρήσιμων στοιχείων. Ὀφείλουν ἀκόμη νὰ δημιουργοῦν μὲ τὶς μεθόδους ἀγωγῆς ὅλες τὶς ἀπαραίτητες συνθήκες, ὥστε τὸ παιδί νὰ μαθαίνῃ μὲ τὴν πνευματικὴ αὐτενέργειάν του καὶ νὰ ἠθικοποιεῖται μὲ τὴν ἠθικὴ αὐτονομίαν του. Κάθε ἐκπαιδευτικὸς λειτουργὸς πρέπει ν' ἀνησυχῇ μήπως δὲν ἐγγίξῃ μὲ ἱκανοποιητικὴ δεξιότητά ὅλα τὰ εὐαίσθητα σημεῖα τῆς προσωπικότητος τοῦ ὁποιοῦδήποτε ἀναπτυσσόμενου ἀνθρώπου καὶ δὲν ἐπιτρέψῃ τὴ δυνατόν ἐκκόλασιν καὶ ἐξέλιξιν ἱκανοτήτων. Ὁ Γάλλος παιδαγωγὸς Allain (20ὸς αἰώνας)¹ τονίζει σχετικὰ: «Ὅταν ἕνα παιδί δὲν ἐκδηλῶν καμμίαν ἱκανότητα π.χ. στὰ μαθηματικά, τοῦτο μᾶς ὑπαγορεύει ὅτι πρέπει νὰ τοῦ τὰ διδάξωμε ἐπίμονα καὶ ἐπιδέξια. Εἶναι βασικὸ σφάλμα ἔναντι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποτελεῖ οὐσιώδη ἀδικίαν νὰ τὸ κατατάξωμε στὰ ζῶα, χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσωμε ὅλες τὶς πνευματικὲς μας δυνατότητες καὶ ὅλη τὴ θερμὴ τῆς ἀγάπης μας, γιὰ νὰ δώσωμε ζωὴν στὶς παγώμενες δυνάμεις τοῦ παιδιοῦ».

8. Ἡ συστηματικὴ ἀγωγή ποτὲ δὲν ἀπογοητεύεται. Ἡ προσφορά τῆς, ὅσο μικρὴ κι ἂν εἶναι ποσοτικὰ καὶ οἷς περιπτώσεις ἀκόμα τῶν σοβαρῶν ἀνωμαλιῶν (σωματικῶν, ψυχικῶν), εἶναι σημαντικὴ γιὰ τὸν βασανισμένο, ἀνάπηρον καὶ ἐλαττωματικὸν ἄνθρωπον. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀγωγῆς σὲ ἰδρύματα ἀνωμάλων σωματικῶν καὶ ψυχικῶν παιδιῶν εἶναι ἀξιόλογα. Πολλοὶ ἄνθρωποι, ποὺ ἀποτελοῦσαν «βάρος τῆς γῆς», μὲ τὴν κατὰλληλὴν ἀγωγήν ἔγιναν αὐτάρκειες κάπως καὶ μπόρεσαν νὰ οἰσθάνωνται κάποιες χαρὲς στὴ ζωὴν¹³.

9. Ἀκόμα, ἡ συστηματικὴ ἀγωγή τοῦ σχολείου μπορεῖ νὰ ἐξουδετερώσῃ ἐπιβλαβεῖς ἐπιδράσεις τῶν ἄλλων παραγόντων ἀναπτύξεως τοῦ ἀν-

θρώπου και να υποδουλώνη αυτές στους σκοπούς της. Με την ενέργειά της, διαμορφώνονται σε κάθε επόμενη γενεά ευμενέστερες συνθήκες για εξέλιξη των ποθητών ιδιοτήτων, μεταβιβάζονται από γενεά σε γενεά τάσεις και νοοτροπίες, που οδηγούν σε ποθητούς τρόπους διανοήσεως, συναισθηματικοβουλευτικών ενεργειών και πράξεων.

10. Ανακεφαλαιώνοντας, θα λέγαμε ότι περιεκτική απάντηση στο πρόβλημα του δυνατού της αγωγής μπορεί να δοθεί με την άποψη του Stern (Γερμανία, 20ος αιώνας), που αναφέρεται στην ανάπτυξη των φυτών: «Ένας όρισμένος σπόρος μπορεί να παράγει, ένεκα της έσωτερικής του ποιότητας, μόνον όρισμένου είδους φυτό. Η ταχύτητα όμως, ή ποιότητα και ή ειδική μορφή με την οποία θα εξέλιχτη το φυτό καθορίζονται έν μέρει μόν από το ποιόν του σπόρου, κυρίως όμως από τον ήλιο και το νερό, από το έδαφος και το λίπασμα, από την ύπαρξη άλλων φυτών, από την καλλιέργεια του κηπουρού, από έξωτερικές δηλαδή επιδράσεις»⁵.

Ο άνθρωπος όλοκληρώνεται στο είδος του, γίνεται τέλειος άνθρωπος, οι προδιαθέσεις του παίρνουν τη δυνατή τελειότητα, όταν συνδυάζονται ευμενείς συνθήκες. Ο βιολόγος Rostand σχετικά λέγει: «Τι θα γινόταν ο Μότσαρτ, αν είχε γεννηθεί στις νήσους Σαμόα: Και στη λεγόμενη πολιτισμένη κοινωνία μας, πόσοι Μότσαρτ γεννιούνται και μεγαλώνουν χωρίς το κατάλληλο περιβάλλον και την κατάλληλη αγωγή;...». Και σ' όλα αυτά θα προσθέταμε: «Ο έσωτερικός δυναμισμός του ατόμου, ή ζωτική πνευματική όρμή του, ή βούλησή του, πολλές φορές διεργάζεται τα κληρονομικά και έξωτερικά δεδομένα και αναδεικνύει ανέλπιτους ήρωες, άναδεικνύει Μπετόβεν (γνωστές οι δυσχέρειες του Μπετόβεν). Με τις κληρονομικές καταβολές και τις έξωτερικές επιδράσεις δέν γίνεται μια μηχανική, προσθετική σύνθεση, για να συγκροτηθεί αυτός ή εκείνος ο φαινότυπός μας, αλλά μια διεργασία, την οποία έπιτελεί συνειδητά και έλεύθερα ένας τριτός παράγοντας, το πνεύμα του ανθρώπου.

K. I. Κίτσος

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Alain: propos sur l' éducation, paris (ch. XX, XVI).
2. Collin G., Precis d' une psychologie de l' enfant, Delagrave Pris 1950 p.9-16
3. Conesky: Grande Didactique, Paris Ch. V. 9.
4. Erasme: Fssais L, I Ch. XXV, Villey, p. 209.
5. Εξαρχοπούλου Ν., Εισαγωγή εις την Παιδαγωγικήν, Αθήναι 1934, σελις 284-345.
6. Filloux J. C. La personnalité, P. U.F 1957, p.p. 11-25.
7. Hiernaux-J., L' avenir biologique de l' homme, Cercle d' educ. Pop. Bruxelles.
8. Hubert R., (μετ. Κίτσου - Σκουλάτου): Γενική Παιδική, Αθήνα 1959, τ.τ. σελ. 107-112.
9. Καλλιόφα Σ., Σύγχρονος βιολογία και ψυχολογία, Αθήναι, σελ. 85-86.
10. » » Σώμα και ψυχή, Ύλη και πνεύμα, Αθήναι, σελ. 85-86.
11. » » Επítőμος Γεν. Παιδαγωγική, Β' έκδ. Αθήναι, 1963, σελ. 59-62.
12. Κυριαζικίδου Ι., Εισαγωγή εις τον Έπαγγελ. Προσανατολισμόν, Αθήναι 1965, σελ. 176-183.
13. Leif J. Pensées sur l' éducation générale. Delagrave, Paris 1953, p.p. 18-23
14. Locke J. Pensées sur l' éducation, Paris ch. 66.
15. Nuttin J. Psychanalyse, Louvain, Paris, 1952.
16. Παλαιολόγου Γ., Γεν. Παιδαγωγική, Αθήναι 1957, σελ. 128-131.
17. Piaget J., Psychologie de l' intelligence. Collin, Paris 1952.
18. Revue: Recherches Internationales à la lumière du Marxisme N° 28/1961, Paris, p. 3-33.
19. α) Rostand J., Pensées d' un biologiste, Paris, pp. 3, 17, 18.
- β) » » L' herédité humaine, P. U. F. 1960.
- γ) Έφημερίδα: «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», Αθήναι, 1964, σελ. 91-100.
20. Τσιριμπα Α., Γενική Παιδαγωγική, Αθήναι 1964, σελ. 91-100.
21. Unesco, «Le Courrier» Avril 1965.
22. Uxküll J., Theoretische Biologie, 1928.
23. Η συνάντησις των Αθηνών 1964, Έθν. Βασιλικόν Ίδρυμα 1964, σελ. 128, 169.

Πρός μίαν αναδιάρθρωσιν του περιεχομένου των Έκθέσεων

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΥΠΟΥ BACCALAUREAT

Χωρίς συγκίνησιν ή λογοτεχνική έργασία δέν προσφέρει τίποτε

Τολοτόι

I. Το περιεχόμενον μιας έκθέσεως για να κινείται στα πλαίσια της μορφής Έκθέσεων Baccalaureat πρέπει, κατά την παιδαγωγική μας αντίληψη να συνδυάζει:

- 1) Ένα δράμα
- 2) Μίαν Μαγείαν και
- 3) Μίαν Συγκίνησιν.

Μονάχα δηλαδή εάν ο τελειόφοιτος των Γυμνασίων και Λυκείων μας αντικρίσει στο περιεχόμενο των έκθέσεων, που δίδονται προς διαπραγμάτευσιν, την διατύπωσιν των ως άνω παιδαγωγικών προϋποθέσεων, μπορεί να έρεθισθί και να γράψει και να μη άποτελεί ή έκθεσίς του κακοποίηση απλώς του τυπογραφικού χάρτου.

Μέ άλλα λόγια:

Όταν το περιεχόμενον των έκθέσεων διατυπώνεται με την ως άνω παιδαγωγικήν τριλογία, μονάχα τότε κινείται στα πλαίσια και στη φόρμα της πραγματικής διατύπωσης του θέματος.

Ας διασαφηνίσωμε όμως το πράγμα με συγκεκριμένα παραδείγματα, σάν κάποιον Αναλυτικό Παιδαγωγικό υπόδειγμα.

Ίδου μερικά θέματα τοιούτων έκθέσεων:

II. 1. α) Όταν ή άνοιξιάντικη τριγύρω μας άτμόσφαιρα με την ευγένειά της = α) Όραμα.

β) έρεθίζει το πνεύμα μας = β) Μαγεία

γ) σταλάζει μέσα μας την μέθη της δημιουργίας δ) Συγκίνησις.

Ίδου τα στοιχεία της Παιδαγωγικής τριλογίας μας, που υπάρχουν καταφανή στην ως άνω διατύπωσιν του θέματος.

Συνεπώς:

Το περιεχόμενό της κινείται στα πλαίσια των έκθέσεων τύπου Baccalaureat, και μπορεί να έρεθίσει το πνεύμα του μαθητού και της μαθητρίδας, για να προβάλει όμορφες ψυχικών επιζήσεων από τον έσωτερικόν τους κόσμον και όχι να συμβουλευθούν τα έν χρήσει «Υποδείγματα Έκθέσεων», που σερβίρονται προς καταρράκωσιν πάσης μορφής αυτενεργείας.

Παραθέτομεν έν συνέχεια σειράν έκθέσεων παρομοίας μορφής:

1) Όταν αναζητούμε την γαλήνη, την περισυλλογή και την μοναξιά, σάν έρέθισμα για το άκύμαντο φώς των πνευματικών έξορμήσεων.

2) Όταν στοχάζωμαι, πώς άντι να κινούμεθα με την πνευματικήν μας εργασία προς τες λαμπερές κορυφές των άξιών της ζωής, κυλιόμαστε στα χαμηλά μισόφωτα.

3) Όταν στοχάζωμαι το φέγγος της αγάπης και της αὐτοθυσίας της ήρωϊδος του όμωνύμου δράματος του Σοφοκλέους, σάν έρέθισμα μεγαλειώδες για την νέαν γενεάν των έφήβων μας.

Και τώρα προς μίαν παιδαγωγικήν έρμηνείαν και έμβάθυνσιν γύρω από την ως άνω Παιδαγωγικήν τριλογία μας.

Μπορεί βέβαια να μη διατηρούνται με λεπτομέρειες, όπως ακριβώς παρουσιάζονται κατά την αρχική τους πρόσκτησι, ωστόσο αφομοιώνονται πλήρως από όλο το είναι του παιδιού, διεισδύουν βαθειά στην ψυχή του και γίνονται δυνάμεις, συνειδήσις, σκέψεις.

Η διδασκαλία στο σύγχρονο ή «παιδαγωγούν» σχολείο είναι και πρέπει να είναι παιδαγωγούσα διδασκαλία, δηλαδή να ασκήθῃ θετική επί της αγωγῆς και μορφώσεως του παιδιού επίδρασις, να παιδαγωγῇ και να μὴν περιορίζεται στην ξηρή μετάδοσι γνώσεων. Η Παιδαγωγικὴ Διδασκαλία ἐπηρεάζει βαθειά και θετικά τὸ σῶμα, τὴν ψυχὴ, τὸ πνεῦμα, τὸ συναίσθημα και τὴ βούλησι τοῦ παιδιοῦ. Ὁ σκοπὸς τῆς Παιδαγωγικῆς Διδασκαλίας εἶναι ταυτόσημος με τὸν σκοπὸ τῆς αγωγῆς. Ἀποβλέπει στὴ συνολικὴ ἀνάπτυξι τοῦ παιδιοῦ. Βλέπει τὸ παιδί ὡς ἓνα ἀδιαίρετο ὅλον, σὰν μιὰ ὁργανικὴ ἐνότητα και φροντίζει γιὰ τὴν ταυτόχρονη και ἰσομερῆ σωματικὴ, πνευματικὴ, κοινωνικὴ και συναισθηματικὴ ἀνάπτυξί του.

Τρέφει ὄχι μόνο τὸ κεφάλι, ἀλλὰ και τὶς καρδιὲς τῶν μαθητῶν. Ἐλευθερώνει τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ καλλιεργεῖ και τὸ ἦθος. Ἀναπτύσσει τὴν πρωτοβουλία, τὴν κρίσι και τὴν πνευματικὴ πειθαρχία τοῦ μαθητοῦ και μεριμνᾷ γιὰ τὴν ἐναρμόνισι τῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν του, τὴν ψυχικὴ του καλλιέργεια, τὴν ἀνάπτυξι τῆς προσωπικότητός του, τὴν τελειώσι του.

Τὸ σχολεῖο θεωρεῖται συχνὰ σὰν τόπος, ὅπου τὸ παιδί πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλο ποσὸν γνώσεων, ὅπου θὰ ἀποθησαυρίσῃ στὴ μνήμη του πολλὰς γνώσεις· ὅπου ὁ δάσκαλος διαρκῶς προσφέρει και ὁ μαθητῆς, καθλωμένος στὸ θρανίο του, δέχεται τὰ προσφερόμενα. Κατὰ τὸ ἐπόμενο μάθημα ἢ μετὰ τὴ λήξι τοῦ μαθήματος, ὁ δάσκαλος ζητεῖ ἀπὸ τὸν μαθητὴ νὰ ἀποδώσῃ τὸ διδασχθέν· ὑπάρχει δηλαδὴ μετὰξὺ μαθητοῦ και δασκάλου σχέσις δοσοληψίας.

Μέτριο μυαλὸ θεωρεῖται ἐκεῖνο ποὺ κατέχει μικρὸ ποσὸν γνώσεων και μεγάλη διάνοια, αὐτὴ ποὺ κατέχει πολλὰς γνώσεις. Φυσικά, οἱ γνώσεις εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεσις και ἓνα ἀπὸ τὰ βασικά μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ διεύρυνσις τοῦ νοῦ. Ὡστόσο ἡ μεγάλη μνήμη δὲν κάνει τὸν ἄνθρωπο φιλόσοφο. Ἐνας ἄνθρωπος με κατώτερο διανοητικὸ ἐξοπλισμὸ και ἐλαττωματικὴ αγωγή, ὅσο κοσμοπερπατημένος και ἂν εἶναι ὁσαυτὸτε πράγματα καὶ ἂν ἴδωσιν τὰ μάτια του, δὲν βλέπει παρὰ τὴν ἐπιφάνεια τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς· δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ διεισδύσῃ κάτω ἀπὸ αὐτὴ και νὰ διακρίνῃ τὴν οὐσίαν και τὸ νόημα τῶν πραγμάτων· δὲν γνωρίζει τί εἶναι ἄξιο θαυμασμοῦ και τί ἄξιο περιφρονήσεως. Τὰ βιβλία και ἡ αἴθουσα διδασκαλίας προσφέρουν στὸν ἄνθρωπο θετικὴ ὑπηρεσία μόνον, ὅταν κατὰ τὴν πρόσκτησι τῶν γνώσεων, ὑπάρχῃ ἀπὸ μέρους του συνειδητὴ προσπάθεια και ἐνεργητικὴ συμμετοχή.

Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ χωρία τῆς «Πολιτείας» τοῦ Πλάτωνος, τὰ σχετικὰ με τὴν αγωγή, εἶναι ἐκεῖνο, ὅπου ὁ μέγας φιλόσοφος γράφει ὅτι ὁ παιδαγωγὸς πρέπει πάντοτε νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἔργο του δὲν εἶναι τόσο τὸ νὰ δίδῃ στὸ παιδί νέες γνώσεις, ὅσο τὸ νὰ κατευθύνῃ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του πρὸς τὸ φῶς, οὕτως ὥστε νὰ μπορῇ ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ βλέπῃ τὰ πράγματα· με ἄλλα λόγια δὲν εἶναι νὰ δανείζῃ στὸ παιδικὸ μυαλὸ σκέψεις ἄλλων, ἀλλὰ νὰ τὸ κάνῃ ἱκανὸ νὰ σκέπτεται, νὰ στοχάζεται. Τὸ ἀξίωμα τοῦ το εἶναι ἀπὸ τὰ κυριώτερα και ἀληθινώτερα παιδαγωγικά ἀξιώματα.

Τὸ παιδαγωγικὸ ἀξίωμα τῆς αὐτενεργείας τοῦ παιδιοῦ πρέπει νὰ δεσπόζῃ στὴν ὅλη διδασκαλία. Ὁ δάσκαλος δὲν πρέπει νὰ ἀρκῆται στὴν ξηρὴ, στερεότυπη και μηχανικὴ διδασκαλία. Ὁ ἱκανὸς δάσκαλος διδάσκει στοὺς μαθητὰς τὴν τέχνη τοῦ ἐργάζεσθαι και ἐρευνᾶν· κάνει δηλαδὴ τὸν

μαθητὴ ἓνα μικρὸ ἐπιστήμονα, ἓνα ἐρευνητὴ. Εἶναι ὁ καθοδηγητῆς, ὁ σύμβουλος, ὁ βοηθὸς τοῦ μαθητοῦ. Ὁ καλὸς δάσκαλος εἶναι ὀλιγόλογος.

Δὲν παίζει μονότερμα τοὺς μαθητὰς με μιὰ πεντάωρη καθημερινὴ φλυαρία, ποὺ κάνει δικαιολογημένα τὰ παιδιὰ νὰ χασμουριοῦνται.

Στὴ χώρα μας ὁ βερμπολισμὸς—ἡ λογοκοπία=εἶναι ἐθνικὴ πληγὴ ποὺ χαίνει και φλογίζεται και πυορροεῖ στὴν σύγχρονη περίοδο τοῦ ἔθνους μας, περισσότερο ἴσως ἀπὸ κάθε ἄλλη περίοδο τῆς ἱστορίας μας. και δὲν ἀφήνει νὰ παραχθοῦν και νὰ κυκλοφορήσουν τὰ ἐρυθρὰ αἵμοσφαίρια τῶν ὠφελίμων γνώσεων γιὰ τὶς πλουτοφόρες πηγὲς τοῦ τόπου μας και νὰ ζωογονήσουν τὸν ἐθνικὸ μας ὁργανισμὸ.

Ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ παρορμᾷ τοὺς μαθητὰς του νὰ ἀποκτοῦν τὶς γνώσεις κατὰ τρόπον αὐτοδύναμο, συντελώντας ἔτσι στὴν αὐτοπροαγωγή και αὐτοἐξέλιξι τους. Τὸ σχολεῖο εἶναι ἓνα ἐργαστήριον, ὅπου τὰ παιδιὰ ἐργάζονται μὴν τους. Ὁ δάσκαλος κατευθύνει ἀπλῶς τὴν ἐργασία και ἐπεμβαίνει μόνον ὅταν πρέπει. Οἱ μαθηταὶ αὐτενεργοῦν, συνεργάζονται, διαβάζουν, ἀντιγράφουν, λύνουν προβλήματα, κάνουν μετρήσεις, ἰχνογραφοῦν, κάνουν ἀνακοινώσεις, παίζουν θέατρο, ὁργανώνουν ἐορτές, παίζουν.

Ἡ διδασκαλία εἶναι μιὰ παιδιὰ τῆς «Παναγίας», ποὺ με σταυρωμένα τὰ χεράκια τους νὰ παρακολουθοῦν βουβὰ ὅσα λέγει ὁ δάσκαλος. Ἀντὶ τῆς παθητικῆς ἀκροάσεως, προτιμᾶται ἡ δρᾶσις. Ἐτσι, τὸ παιδί ἀποκτᾷ συνειδησι τῶν δυνάμεων και ἀδυναμιῶν του και ἀσκεῖται νὰ χρησιμοποιῇ ἐπιφελῶς τὶς δυνάμεις του.

Ὅταν ἓνας δάσκαλος δίδῃ στὸ παιδί ὅλες τὶς γνώσεις ἑτοιμες και καταλομασμένες, ἢ προσφερομένη ἀπὸ μέρους του ὑπηρεσία εἶναι ἀρνητικὴ, γιατί ἀποτελεῖ τροχοπέδη στὴν αὐτοπροαγωγή τοῦ παιδιοῦ, ἢ ὁποία ἐπιτυγχάνεται μόνον ὅταν τὸ ἴδιο τὸ παιδί αὐτενεργῇ και καταβάλλῃ συνειδητὲς προσπάθειες.

Στὴ σκηνὴ τῆς σχολικῆς αἰθούσης πρωταγωνιστὴς πρέπει νὰ εἶναι ὁ μαθητῆς και ὄχι ὁ δάσκαλος. Οἱ πολλαπλὲς και αἰσθητικὲς ἐπεμβάσεις τοῦ δασκάλου μαραινουν τὴν ὄρεξι τοῦ παιδιοῦ πρὸς δημιουργικὴ ἐργασία. Ἡ πνευματικὴ αὐτενεργεία τοῦ παιδιοῦ ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ βάθος τῆς ἀληθινῆς αγωγῆς. Ἡ ἀποτυχία τοῦ ἔργου τῆς αγωγῆς, γράφει ὁ Ἄγγλος φιλόσοφος Whitehead, ὀφείλεται κυρίως στὸ ὅτι φορτώνομε τὸ παιδί με ἄχρηστες, με ἄγονες γνώσεις. Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, γράφει, δὲν εἶναι μαχαίρι γιὰ νὰ τὸ τροχίσωμε, δὲν εἶναι ἐργαλεῖο· ὁ Νοῦς ὁ ἴδιος εἶναι αὐτὸς, ποὺ χρησιμοποιεῖ τὰ διάφορα ἐργαλεῖα.

Τὸ παιδί εἶναι ἓνας ζωντανὸς ὁργανισμὸς και σκοπὸς τῆς διδασκαλίας και τῆς αγωγῆς, εἶναι νὰ κεντρίσῃ, τὰ βοηθήσῃ και προσανατολίσῃ τὴν αὐτοἀνάπτυξί του, ἢ συσσωρεύσις γνώσεων στὴ μνήμη τοῦ παιδιοῦ δὲν ἀποτελεῖ δύναμι.

Κατὰ τὸν John Pilley, Διευθυντὴ τῆς Παιδαγωγικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐδιμβούργου, ἡ μάθησις εἶναι ἀχρηστὴ, ἂν δὲν γίνεταί δύναμις και δυνατὸς της γιὰ ἀνάλογη δημιουργικὴ πράξι. Καὶ γίνεταί τέτοια, ὅταν ἡ μάθησις γίνεται με αὐτενεργὸν πράξι τοῦ μαθητοῦ, ὁ ὁποῖος ἐξετάζει στοχαστικὰ και κριτικὰ τὴν κάθε συγκεκριμένη περίπτωσι, και ὅταν στηρίζεται ὄχι στὴν ἀπομνημόνευσι, ἀλλὰ στὴν δημιουργικὴ ἀσκήσι και τὴν χρησιμοποίησι τῶν ἀποκτηθεισῶν γνώσεων. Οἱ γνώσεις καθίστανται πολὺτιμες μόνον, ὅταν χρησιμοποιοῦνται στὴν πράξι. Ἡ συμβουλή του πρὸς δασκάλους εἶναι τὸ κήρυγμα τοῦ μεγάλου Ἀγγλοῦ φιλοσόφου και παιδαγωγοῦ Whitehead: Πρῶτον, νὰ μὴ διδάσκουν πολλὰ πράγματα στοὺς μαθητὰς και δευτερον,

III. Τὸ ὄραμα εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ περιεχομένου τῆς ἐκθέσεως θὰ τὸ συνθέσωμε μὲ ἓνα ἀπάνθισμα ἀπὸ ἐπὶ μέρους λογοτεχνικὰς ἐπιζῆσεις γύρω ἀπὸ τὸ θέμα μας.

Τὴν Μαγείαν γύρω ἀπὸ τὴν διατύπωσιν τοῦ περιεχομένου τῆς ἐκθέσεως, θὰ τὴν πετύχωμε μὲ μιὰ μορφή μεταμορφώσεως τοῦ περιεχομένου τοῦ δράματος, πλουτισμένην ὅμως ἀπὸ κάποιαν κεντρικὴν ἰδέαν μορφωτικοῦ περιεχομένου.

Τὴν δὲ Συγκίνησιν θὰ τὴν ἐξασφαλίσωμε μὲ τὴν ἀτομικὴν προβολὴν τῶν ψυχικῶν μας ἐπιζήσεων γύρω ἀπὸ τὸ ὄραμα καὶ τὴν μαγείαν.

Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει—χωρὶς δηλαδὴ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς συγκινήσεως—ἡ λογοτεχνικὴ προβολή, ὅπως διακηρύσσει καὶ ὁ Τολστόϊ, δὲν ἐρμηνεύει τίποτε εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀναγνώστου.

Αὐτὰ ὡς πρὸς τὴν ἀναδιάρθρωσιν τοῦ περιεχομένου τῶν Ἐκθέσεων διὰ τοὺς τελειοφοίτους τῶν Γυμνασίων καὶ Λυκείων μας.

IV. Ἄλλ' ἄς μεταπηδήσωμε τώρα καὶ σὲ μιὰ ἄλλῃ μορφῇ ἐκθέσεων, ἐκείνων δηλαδὴ ποὺ δίδονται στοὺς δασκάλους μας, ὅταν προσέρχονται πρὸς διαγωνισμὸν διὰ μετεκπαίδευσιν στὸ Πανεπιστήμιον ἢ τὸ Παιδαγωγικὸν Ἰνστιτοῦτον ἢ πρὸς ἀποστολὴν εἰς τὴν Ἑσπερίαν.

Στὴν προκειμένη περίπτωσιν ἡ Παιδαγωγικὴ τριλογία: τοῦ Ὁράματος, τῆς Μαγείας καὶ τῆς Συγκινήσεως, δὲν θὰ προβάλλεται ἀπὸ ξηρὰν παράθεσιν γνώμων, ποὺ εἶναι ἐγκατεστημέναι στὰ παιδαγωγικὰ ἐγχειρίδια καὶ ποὺ θὰ καλοῦνται τεχνικῶς ἢ σοφιστικῶς νὰ ἀναμασῇσιν οἱ διαγωνιζόμενοι, ἀλλὰ ἀπὸ διαπίστωσιν ἐκ τῆς μορφῆς τοῦ περιεχομένου τοῦ θέματος ποὺ δίδεται πρὸς διαπραγμάτευσιν, ἐάν: διαθέτουν διδασκαλικὴν ψυχὴν ἀπὸ τὴν μέχρι τοῦδε διακονίαν τῶν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν.

Τύποι ἐκθέσεων σοφιστικοῦ ἢ ἀσφαοῦς περιεχομένου, δείχνουν, οὔτε πολὺ οὔτε λίγος, μιὰν μορφήν παιδαγωγικῆς ἐπαιτείας, γιὰ νὰ μεταχειρισθοῦμε ἐκφράσιν ἐπιτυχῇ τοῦ Hölderlin.

Ἐάν δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ βάθος ἢ ὡς ἄνω πραγματικὴ παιδαγωγικὴ ἐπιδίωξις διὰ τοῦ περιεχομένου τῆς ὑπὸ διαπραγμάτευσιν ἐκθέσεως, ἀλλὰ ἀπλὴ τυπικὴ κενολογία μετὰ ἐσκεμμένης σοφιστείας, τότε καλύτερον: νὰ μετεκπαιδεύωνται οἱ ἐξεταστὲς ἢ νὰ ἀποστέλλωνται εἰς τὴν Ἑσπερίαν αἱ ἐκάστοτε ἐπιτροπὲς ἐξεταστῶν, καὶ ὅχι οἱ προσερχόμενοι πρὸς διαγωνισμὸν διδάσκαλοι.

V. Καὶ τώρα... μερικὰ δείγματα ἐκθέσεων παιδαγωγικοῦ—ψυχολογικοῦ περιεχομένου γιὰ ὅλες τὰς κατηγορίας τῶν δασκάλων μας—πόλεων καὶ χωριῶν—ποὺ θὰ ὑπεβάλλοντο εἰς διαγωνισμὸν γιὰ νὰ διαπιστωθῇ τὸ εἶδος καὶ ἡ μορφή τῆς διδασκαλικῆς τῶν ψυχῆς, καὶ ὅχι ἡ μνημονικὴ ἀπλὴς ἐπίδοσις:

1) Πῶς ἀντίκρυσσεν καὶ πῶς ἔζησεν τὴν ψυχὴν τοῦ μικροῦ παιδιοῦ κατὰ τὰ χρόνια τῆς διδασκαλικῆς μου ἱερουργίας.

2) Πῶς ἔζησεν τὴν παραμυθένιαν περιόδον τῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ.

3) Πῶς ἔζησεν τὴν ψυχὴν τῶν μικρῶν παιδιῶν τῆς πόλεως.

4) Πῶς ἔζησεν τὸν ψυχικὸν κόσμον τῶν παιδιῶν τοῦ χωριοῦ.

5) Πῶς ἐκαλλιέργησεν τὴν ἀγωγὴν τῶν μικρῶν παιδιῶν τῆς τάξεώς μου.

6) Ποιὰς δυσκολίας συνήνησεν διαπαιδαγωγώντας παιδιὰ πόλεων καὶ ἀντιθέτως παιδιὰ χωριοῦ, ὅπου ὑπηρέτησα.

7) Μορφὰς γλωσσικῆς ἐξελίξεως στὸ χωριατόπαιδο καὶ ἰδιορρυθμίας τῆς γλωσσικῆς διατυπώσεώς τῶν.

κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Καὶ γιὰ νὰ ὁλοκληρώσωμε:

Ὅσοι συνάδελφοι ἔχουν ἐπιζῆσεις ἀπὸ τὴν μορφή τῶν ἐκθέσεων ποὺ δίδονται εἰς τοὺς διαγωνισμοὺς διὰ μετεκπαίδευσιν στὸ ἐσωτερικὸν ἢ ἀποστολὴν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἄς φέρουν μὲ ἄρθρα τῶν:

Εἰς τὸ Ἐπιστημονικὸν Βῆμα τοῦ Δασκάλου, καθὼς καὶ εἰς τὰ διάφορα παιδαγωγικὰ περιοδικὰ τῆς Πατρίδος μας τὸ περιεχόμενον τῶν ἐκθέσεων ποὺ ἐδόθη κατὰ καιροὺς πρὸς διαπραγμάτευσιν, μὲ τὰς κρίσεις τῶν ἐπάνω στὸ θέμα.

Μονάχα ἔτσι θὰ διορθωθοῦν μερικὰ ἀτοπήματα καὶ θὰ ἀποφευχθοῦν ἀδικίαι, ἂν καὶ αἱ ἀδικίαι ἀνακουφίζουσιν τοὺς ἀδικουμένους—κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Romain Rolland—ἐφ' ὅσον καὶ αὐτοὶ (δηλαδὴ οἱ ἀδικούμενοι) εἶναι θύματα τῆς ἀδικίας.

Πάντως ὅμως εἰς τὴν Χώραν τοῦ Πλάτωνος πρέπει νὰ πρυτανεύσει εἰς τὴν συνειδησιν ὅλων μας ἡ ρῆσις:

Amicus Plato, sed magis amica veritas.

Εὐριπ. Σούρλας

Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Ἐνα ἀκόμη ἀπὸ τὰ κυριώτερα μέσα, ποὺ χρησιμοποεῖ ἡ ἀγωγή, εἶναι καὶ ἡ διδασκαλία. Ἡ διδασκαλία γίνεται συστηματικὰ στὸ σχολεῖο ἀπὸ εἰδικούς πρὸς τοῦτο καταρτιζομένους διδασκάλους, οἱ ὅποιοι ἀκολουθοῦν ὀρισμένες διδακτικὰς ἀρχὰς (ἀπὸ τὰ γνωστὰ πρὸς τὰ ἄγνωστα, ἀπὸ τὰ εὐκόλα πρὸς τὰ δύσκολα, ἀπὸ τὰ ἐγγύς πρὸς τὰ μακρὰν κλπ.) καὶ λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τὰ πορίσματα τῆς γενικῆς, ἀτομικῆς καὶ παιδαγωγικῆς ψυχολογίας: διδάσκουν ὀρισμένη ὕλη μαθημάτων, ἐπὶ τῇ βάσει ἀναλυτικοῦ καὶ ὁρολογίου προγράμματος. Φροντίζουν γιὰ τὴν εὐκόλην πρόσληψιν τῆς διδασκομένης ὕλης ἀπὸ τοὺς μαθητὰς, τὴν ἀφομοίωσιν καὶ διατήρησιν αὐτῆς μὲ ἐπαναλήψεις καὶ ὁκλήσεις καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς εἰς τὰ καθημερινὰ προβλήματα τῆς ζωῆς τῶν.

Διδασκαλία καὶ μάθησις εἶναι στενὰ συνδεδεμένα. Ἡ διδασκαλία παρέχει εἰς τοὺς μαθητὰς γνώσεις. Μὰ τὸ πρόβλημα εἶναι: Τί εἶδος γνώσεων πρέπει ἡ σύγχρονος διδασκαλία νὰ δίδῃ στοὺς μαθητὰς. Ὑπάρχουν δύο εἶδη γνώσεων: α) γνώσεις ἄγονες, ἐπιφανειακές, νεκρὲς καὶ β) γνώσεις γόνιμες, ἐγκυρες, αὐθεντικές, ζωντανές.

Οἱ πρῶτες εἶναι γνώσεις χωρὶς σπουδαιότητα καὶ ἀξία, διότι χάνονται γρήγορα καὶ εἶναι ἄγονες. Τέτοιαι γνώσεις συνίστανται στὴ συλλογὴ πληροφοριῶν, γεγονότων καὶ λέξεων, ποὺ ὁ μαθητὴς ἀπεμνημόνευσε χωρὶς πραγματικὰ νὰ κατανοῇ τὸ βαθύτερον νόημά τους. Εἶναι γνώσεις ποὺ ἀποθηκεύονται πρόσκαιρα μόνο στὴ μνήμη. Μὲ τὴν πάροδον λίγου χρόνου τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν γνώσεων αὐτῶν χάνεται καὶ εἶναι σὰν νὰ μὴν ὑπῆρξαν ποτέ. Αὐτὸ τὸ εἶδος τῶν γνώσεων μετέδιδε ἡ διδασκαλία στὸ παλαιὸν σχολεῖο. Σήμερα ὅμως ἡ σύγχρονη διδασκαλία, ἡ λεγομένη παιδαγωγουσα διδασκαλία δίδει, καὶ πρέπει νὰ δίδῃ, γνώσεις γόνιμες καὶ ζωντανές. Γνώσεις ποὺ διαποτίζουν τὴν προσωπικότητα τοῦ τροφίμου, ποὺ διαμορφώνουν τὴν ψυχικὴν του ἀνάπτυξιν, ποὺ ἐπηρεάζουν τὴν σκέψιν καὶ τὴν δράσιν του. Τέτοιαι γνώσεις διαρκοῦν ἐπὶ μακρόν.

δ,τι διδάσκουν να τὸ διδάσκουν σὲ ὄλο του τὸ πλάτος καὶ βάθος. Σημασία δὲν ἔχουν τόσο οἱ πολλές γνώσεις ποὺ θὰ ἀποκτήσῃ τὸ παιδί, ἀλλὰ οἱ συνδυασμοὶ τοὺς ὁποίους θὰ κάμῃ μὲ τίς ἀποκτηθεῖσες ἰδέες. Βασικὸ πρᾶγμα γιὰ τὸ παιδί εἶναι νὰ κάμῃ κτῆμα του κάθε ἰδέα ποὺ ἀποκτᾷ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ συνείδηση τοῦ τρόπου ἐφαρμογῆς της στὶς ἐκάστοτε παρουσιαζόμενες περιπτώσεις τοῦ βίου. Στὸ κάθε βῆμα του τὸ παιδί πρέπει νὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν χαρὰ τῆς ἀνακαλύψεως: Νὰ ἀνακαλύψῃ τὸ μυστικὸ ὅτι οἱ γενικὲς γνώσεις τὸ κάνουν ἱκανὸ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὰ διάφορα συμβάντα τοῦ βίου, ποὺ εἶναι καὶ δικός του βίος. Τὸ κεντρικὸ πρόβλημα στὴν ἀγωγή εἶναι, κατὰ τὸν Ἀγγλο φιλόσοφο, νὰ ἐμποδίσῃ τὴ γνῶσι ἀπὸ τὸ νὰ ἐκφυλισθῇ σὲ μιὰ μάζα ἀπὸ ἀχρηστες καὶ νεκρὲς γνώσεις. Οἱ γνώσεις πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ πρώτη πηγὴ καὶ ὄχι ἀπὸ δεύτερη, δηλαδὴ γνώσεις δανεικὲς, ἀθεμελιωτές, ἀσυνδέτες καὶ ἀσυσχετίστες μὲ τὴν λοιπὴ ἐμπειρία καὶ γνῶσι τοῦ παιδιοῦ καὶ συνεπῶς γνώσεις νεκρές.

Ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ ἀσκή τούς μαθητὰς του στὴν κριτικὴ ἐξέτασι τῶν πραγμάτων. Τὸ παιδί πρέπει νὰ εἶναι σὰν τὴ μέλισσα ποὺ τρυγᾷ τὸ κάθε θυμάρη καὶ κάθε λουλούδι, ἀλλὰ ὕστερα κάνει ἀπὸ αὐτὰ τὸ μέλι ποὺ εἶναι δημιούργημα δικό της.

Μόνο ἡ βαθειὰ κατανόησις σὲ δ,τι διδασκόμεθα, σὲ δ,τι διαβάζουμε, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ βάζει τάξι, ποὺ ἄρχει, ποὺ βασιλεύει, ποὺ προάγει πραγματικὰ τὸν ἄνθρωπο. Ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι τυφλὰ καὶ βουβά, χωρὶς πνοή. Ὁ ἄνθρωπος νοὺς ὁμοιάζει μὲ περιβόλι, γιὰ τὴν καλλιέργεια τοῦ ὁποίου ἀπαιτεῖται, ἐκτός ἀπὸ τὸ ὄργωμα, καὶ λίπανσις καὶ σορὰ.

Ἡ διεύρυνσις τοῦ νοῦ συντελεῖται μόνον ὅταν συμμετέχῃ ἐνεργὰ καὶ συνειδητὰ κατὰ τὴν ἀπόκτησιν κάθε νέας ἰδέας καὶ γνώσεως. Μόνο μιὰ τέτοια ἐνεργητικὴ συμμετοχὴ καὶ συνειδητὴ ἐνέργεια τοῦ νοῦ δίδει μορφή, νόημα καὶ τάξι σὲ κάθε τι ποὺ μαθαίνομε. Ἐνας τέτοιος νοὺς δὲν ἔχει μόνον ἀπλὴ γνῶσι τῶν πραγμάτων· γνωρίζει ἀκόμη τίς ἀμοιβαῖες καὶ πραγματικὲς σχέσεις αὐτῶν. Ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ ἐγκολπώνεται καμμιά ἰδέα ἀπλῶς καὶ μόνο γιὰ τὴν εἴπε ἢ τὴν ἔγραψε ἢ τάδε ἢ δεῖνα προσωπικότης. Τὸ κάθε τι πρέπει νὰ περνᾷ ἀπὸ τὸ κόσκινο τοῦ κριτικοῦ τοῦ πνεύματος. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ καταστή ἱκανὸς νὰ βλέπῃ τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων· νὰ διαβλέπῃ καὶ νὰ προβλέπῃ στὸν βίον του πολλὰ πράγματα. Ἡ κριτικὴ, ὥστόσο, ἐξέτασις τῶν πραγμάτων καὶ ἡ ἐμβριθὴς ἀπόκτησις γνώσεων στὶς καθημερινὲς ὑποθέσεις τοῦ βίου εἶναι μιὰ συνήθεια, ἡ ὁποία εἶναι διδακτὴ σὲ μεγάλο βαθμό, καὶ ἡ ὁποία ἀποκτᾶται μὲ συνειδητὴ προσπάθεια. Τοῦτο συνεπῶς πρέπει νὰ ἀποτελῇ κύριον μέλημα τοῦ κάθε δασκάλου πρὸς τοὺς μαθητὰς του.

Κατ' ἀρχὴν, βεβαίως, καὶ στὶς μικρὲς ἰδίως τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, ἡ αὐτενέργεια καὶ ἡ αὐτοτέλεια τοῦ παιδιοῦ θὰ εἶναι σχετικὴ, καὶ ἡ ἀσκήσις του εἰς τὸ αὐτοτελῶς ἐργάζεσθαι λίαν ἐπίπονη. Ὁ δάσκαλος κατ' ἀνάγκην θὰ κατέχῃ τὴν θέσιν τοῦ πρωταγωνιστοῦ. Ἀργότερα θὰ προχωρῇ πλάι· πλάι μὲ τοῦ μαθητὰς, μέχρις ὅτου οἱ δεῦτεροι ἀναλάβουν πρωτοποριακὸν ρόλον. Ἡ ἀσκήσις τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ αὐτοτελῶς ἐργάζεσθαι, ἀποτελεῖ μιὰ ἀπὸ τίς θεμελιώδεις ἀπαιτήσεις τοῦ Νέου Σχολείου. Ὁ δάσκαλος θὰ διδάσκῃ τοὺς μαθητὰς του πῶς νὰ χρησιμοποιοῦν ἀποτελεσματικὰ τὰ βοηθητικὰ σχολικὰ ἐγχειρίδια, πῶς νὰ μελετοῦν καὶ ἐκμεταλλεύωνται τίς παιδαγωγικὲς ἰδιότητες κάθε βιβλίου ποὺ διαβάζουν, πῶς νὰ ἐργάζονται στὸ κάθε μάθημα, πῶς καὶ ποιά μέσα νὰ χρησιμοποιοῦν κατὰ τὴν ἐργασία στὸ κάθε μάθημα χωριστά, πῶς νὰ ξεχωρίζουν τὰ οὐσιώδη ἀπὸ τὰ ἐπιδεικνύοντα καὶ πῶς νὰ κρατοῦν περιλήψεις. Θὰ ἀσκή ἀκόμη

τὴν κρίσι καὶ τὴν δημιουργικὴ φαντασία τοῦ παιδιοῦ. Ἡ μηχανικὴ ἐκμάθησις τῶν πραγμάτων εἶναι γνώσις νεκρὴ, ποὺ ὄχι μόνον δὲν διευρύνει, ἀλλὰ σκοτώνει τὸ νοῦ. Ἄν ὁ ἄνθρωπος δὲν κατορθώσῃ νὰ γίνῃ ἀφέντης, τῶν γνώσεων, τότε οἱ γνώσεις θὰ γίνουν ὁ μεγάλος του τύραννος. Θυμᾶμαι δύο φίλους συμμαθητὰς μου, οἱ ὁποῖοι, ἐφωδιασμένοι μὲ «Λύσεις» μαθηματικῶν προβλημάτων, ἐμάθαιναν μηχανικὰ τὴ λύσι τῶν ἀσκήσεων τῆς Ἀλγέβρας καὶ Γεωμετρίας, ὥστόσο, στοὺς διαγωνισμοὺς οὐδέποτε κατῴρθον νὰ λύουν τίς σχετικὲς ἀσκήσεις=θέματα ποὺ μᾶς ἐδίδοντο ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῶν μαθηματικῶν, καὶ τοῦτο γιὰ τὸν ἥσαν ἀκριβῶς οἱ ἀσκήσεις τοῦ βιβλίου μας, ἀλλὰ μιὰ ἐλαφρὰ παραλλαγὴ τούτων. Κάθε περίπτωσις καὶ κάθε πρόβλημα εἶναι μοναδικόν. Μὲ τὸ νὰ ξέρῃ κανεὶς νὰ λύῃ δέκα ἀριθμητικὰ προβλήματα, δὲν ἔπεται ὅτι μπορεῖ νὰ λύσῃ καὶ ἓνα ἐνδέκατο ἀνάλογο πρόβλημα. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται μόνον ὅταν γίνεταί κριτικὴ ἐξέτασις καὶ σύγκρισις τῶν προβλημάτων—ὅταν ἐξετάζονται οἱ ὁμοιότητες καὶ οἱ διαφορὲς ποὺ ὑπάρχουν στὰ δύο, τρία ἢ περισσότερα δεδομένα προβλήματα· ὅταν δηλαδὴ ἀντικαθιστοῦμε τὸ εἰδικὸ μὲ ἓνα γενικὸ πρόβλημα. Τὸ καθ' αὐτὸ πρόβλημα καὶ ὄχι ἡ ἀπάντησις τοῦ προβλήματος, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολῇ, οὕτως ὥστε νὰ ἀποκτήσωμε τὴ δύναμι, ὅσας τὸ συναντοῦμε ὑπὸ ἄλλῃ μορφή, νὰ τὸ ἀναγνωρίζωμε καὶ νὰ τὸ λύω: με. Συνεπῶς κάθε ἐνέργεια τοῦ δασκάλου πρέπει νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῶν δημιουργικῶν δυνάμεων τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ ἀποσκοπῇ στὴν αὐτοτέλεια, στὴν αὐτοδημιουργίαν, στὴν αὐτοεξέλιξι καὶ στὴν ἀνάτασι τοῦ ἐνιαίου ψυχροσωματικοῦ κόσμου τοῦ παιδιοῦ.

Τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ μάθῃ τὸν μαθητὴ νὰ στοχάζεται, νὰ σκέπτεται δηλαδὴ μὲ κριτικὸ πνεῦμα. Πρέπει δὲ νὰ ξέρωμε ὅτι ἡ σκέψις εἶναι διδακτὴ. Σήμερα μόνον οἱ ἐλεύθεροι, οἱ σκεπτόμενοι λαοί, εἶναι προωρισμένοι νὰ προοδεύσουν, νὰ εὐημερήσουν, νὰ ἡγεμονεύσουν καὶ νὰ ἡγηθοῦν τῶν ἄλλων λαῶν. Οἱ νέες ἐπιστημονικὲς μέθοδοι, ἡ δημιουργικὴ σκέψις καὶ ἐνέργεια, θὰ εἶναι οἱ μόνον νικητές. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὡς σκεπτόμενος λαός, ἐδημιούργησαν μιὰ δημοκρατίαν φωτοστεφανωμένην ἀπὸ τὰ ἀγλάσματα τῆς δόξας· ἐγέννησαν τὸ λεγόμενον ἑλληνικὸ θαῦμα στὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ σκέψις εἶναι ἡ ὑπερτάτη δημιουργικὴ δύναμις στὸν κόσμον. Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ διαρκὴ παρατήρησιν, τὴ μελέτη, τὴν συγκεντρωμένην σκέψιν, θὰ γίνῃ κατακτητὴς τοῦ κόσμου. Οἱ γίγαντες τῶν ποικίλων ἐπιτυχιῶν, στὸν ἀτομικόν, κοινωνικόν καὶ ἐθνικόν τους βίον, ἐχρησιμοποίησαν σὰν μεγάλο τους ὄπλον τὴν σκέψιν. Ἐμαθαν νὰ σκέπτονται καὶ κατῴρθωσαν ἔτσι, μὲ τίς ἐκλάμψεις τῆς δημιουργικῆς τους σκέψεως, νὰ μεγαλοουργήσουν, νὰ δοξασθοῦν, νὰ γίνουν κατακτητές.

Ὁ ἄνθρωπος, στὸ κάθε πρᾶγμα καὶ σὲ κάθε ἡλικίαν, μαθαίνει τόσο, ὅσο εἶναι τὸ βάθος καὶ ὁ βαθμὸς τῆς ἐνεργητικῆς συμμετοχῆς του. Ὅταν ἡ σκέψις του δὲν συμμετέχῃ ἐνεργὰ σὲ δ,τι μαθαίνει, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἀσήμαντον, ἂν ὄχι μηδαμινόν. Ὁ δάσκαλος βοηθεῖ ἀποτελεσματικὰ τοὺς μαθητὰς του ὄχι ὅταν δίδῃ ἑτοιμὰς τίς ὁρθὰς ἀπαντήσεις στὸ κάθε πρόβλημα καὶ στὴν κάθε δυσκολίαν ποὺ συναντοῦν, ἀλλὰ ὅταν ρίχνῃ ἄπλετο φῶς στὴν καθ' αὐτὸν δυσκολίαν. Ὅταν π.χ. ἓνας μαθητὴς τῆς Μέσης ἢ ἓνος φοιτητὴς ἀντιγράψῃ τίς περιλήψεις καὶ τὰ συμπεράσματα ἑνὸς συμφοιτητοῦ ἢ συμ-μαθητοῦ του, ὁ ὁποῖος κατέλξε ἐκεῖ μὲ τὴν κατ' ἰδίαν μελέτη τῶν βιβλίων ἢ ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων, κανένα θετικὸν κέρδος δὲν ἀποκομίζει ἀπὸ τὴν ἐργασίαν του αὐτῇ. Ἡ συνήθεια νὰ ἀντιγράφωμε καὶ μαθαίνωμε τὰ συμπεράσματα καὶ τὰ δόγματα τῶν ἄλλων, οἱ διαφορὲς φόρμουλες, ἡ μηχαν-

νική εφαρμογή κανόνων, των οποίων την ούσία δεν καταλαβαίνομε και γενικά ο δογματικός τρόπος διδασκαλίας δεν αποφέρει εύχρους καρπούς· προφέρει μόνο γνώσεις άγονες και νεκρές ή κούφιο παπαγαλισμό. Ο δογματικός και μυστηριώδης τρόπος διδασκαλίας και μαθήσεως, δημιουργεί δυσπιστία και είναι ανάγκη να εγκαταλειφθῇ, γιατί δεν μάς φανερώνει την αλήθεια, αλλά την σκιά της αλήθειας. Οί διάφορες φόρμουλες και κανόνες μάς λέγουν μόνο τί πρέπει να κάνωμε, και όχι πῶς και γιατί να τὸ κάνωμε. Ο μέγας τύραννος τῆς μηχανικῆς ἐκμαθήσεως πραγμάτων και σί ακατανόητοι κανόνες και φόρμουλες πρέπει να κηρυχθῶν ἐκπτώτοι και ἐξοστρακισθῶν ἀπὸ τὸ βασίλειο τῆς Παιδείας και τῆς ἀγωγῆς. Μόνο τότε θὰ ἀρχίσῃ νὰ χαράξῃ μιὰ νέα αὐγὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα μας, και νὰ ἀνατείλῃ γι' αὐτὴ ὁ ζωογόνος ἥλιος μιᾶς λαμπρῆς ἐποχῆς. Ἀλήθεια, ποίος ἀπὸ ἐμᾶς δὲν ἔχει δοκιμάσει τὴν πικρὴ γεύσι τοῦ ἄξενου και τυραννικοῦ παπαγαλισμοῦ!

Ἡ ἀποστήθιση, ἡ μηχανικὴ ἀπομνημόνευση και ἡ μηχανικὴ ἄσκηση, χαρακτηριστικὰ τοῦ Παλαιοῦ Σχολείου, ἔχουν ἐξοστρακισθῇ ἀπὸ τὸ σύγχρονο σχολεῖο και τὴν θέσι τους κατέλαβε ἡ ἔρευνα ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ παιδί, ἡ ἀναζήτησις, ἡ κριτικὴ σκέψις, ἡ ἀνακάλυψις, ἡ δημιουργικὴ ἔκφρασις. Ἡ Νέα Ἀγωγή διαποτίζεται ἀπὸ μιὰ διαρκὴ ἀναζήτησι τοῦ πνεύματος.

Ἡ κατὰ λέξι ἀπομνημόνευσις, ὅπου τὸ παιδί λέγει τὸ μάθημα σὺν γρσμοφῶν, ἀποναρκώνει τὸ πνεῦμα. Μὲ τὸ νὰ ξέρῃ ὁ μαθητὴς ἕναν ὀρθογραφικὸ κανόνα ἢ τὸν μαθηματικὸ τύπο γιὰ τὴν εὕρεσι τοῦ Τόκου, δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι και ἱκανὸς νὰ ὀρθογραφή ἢ νὰ λύσῃ ἕνα σχετικὸ πρόβλημα Τόκου. Τὸ παιδί τὸ ἴδιο πρέπει τὸ κάθε πρᾶγμα νὰ τὸ ἐγγίξῃ, νὰ τὸ ψάχνῃ, νὰ τὸ ἐξετάξῃ, νὰ τὸ ἐρευνᾷ, νὰ ἐφαρμόξῃ, και νὰ τὸ πράττῃ. Μιὰ τέτοια μάθησι τρέφει τὸ πνεῦμα του, αὐξάνει τὴ δύναμί του, κοὶ δὲν μοιάζει καθόλου μὲ τὸν μονόλογο τοῦ Παλαιοῦ Σχολείου, τὸ σχολαστικὸ μάθημα, τὸν στεῖρο παπαγαλισμό.

Κάθε μάθημα ποὺ μαθαίνει τὸ παιδί, ἂν δὲν μεταβάλλεται σὲ δύναμι διανοίας, κάθε ἄλλο παρὰ χρῆσιμο εἶναι. Ὅπως τὸ ψωμί, τὸ κρέας, τὸ γάλα και οἱ ἄλλες τροφές, ἀφομοιώνονται ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμό και μεταβάλλονται σὲ σάρκα και αἷμα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ τρέφεται ὁ ὀργανισμὸς και νὰ αὐξάνεται ἡ ζωικότης και ἡ δύναμίς του, ἔτσι και οἱ γνώσεις ποὺ προσκᾶται τὸ παιδί πρέπει νὰ ἀφομοιώνονται ἀπὸ τὸν πνευματικὸ ὀργανισμό του, μὲ ὅλο του τὸ ψυχικὸ εἶναι, νὰ τρέφουν τὸ πνεῦμα του και νὰ αὐξάνουν τὴν ἐπινοητικὴ ἱκανότητα και δύναμί του.

Τὸ Νέο Σχολεῖο δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὴν καθαυτὴ μετάδοσι γνώσεων, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀνάπτυξι και ἐξέλιξι τῶν δημιουργικῶν ἱκανοτήτων και δυνάμεων τοῦ τροφίμου. Στὸ παιδί πρέπει νὰ δίδονται εὐκαιρίες γιὰ δημιουργικὴ δράσι, νὰ βοηθῆται στὴν θεώρησι και ἀναθεώρησι τῶν διαφόρων γνώσεών του, τῶν ἐπιτυχιῶν και τῶν σφαλμάτων του και νὰ καθίσταται ἔτσι ἱκανὸς νὰ κρίνῃ τίς ἰδέες τῶν ἄλλων και νὰ μὴν ἐγκολπώνεται καμμιά ἰδέα προτοῦ τὴν περάσῃ ἀπὸ τὸ κόσκινο τοῦ κριτικοῦ του νοῦ. Ὁ μόνος ἀληθινὸς τρόπος σκέψεως εἶναι ὁ στοχαστικὸς. Ὅταν ἀνακαλύπτωμε ἕνα σφάλμα, μιὰ πλάνη, μιὰ αὐταπάτη, μιὰ παρανόησι, μιὰ σύγχυσι ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἐντελῶς διαφορετικὲς ἰδέες, ἢ μιὰ παράλειψί μας, εἶναι σὺν νὰ κερδίζωμε δύναμι γιὰ τὸ μέλλον. Τὸ πῶς πολῦτιμο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἱκανότης νὰ σκέπτεται κανεὶς ἐκ νέου, πῶς ἀποτελεσματικά.

Ὁ βερμπαλιστικὸς τρόπος διδασκαλίας εἶναι πνευματοκτόνος· σκοτώνει στοὺς μαθητὰς τὴν ἔφεσι γιὰ μάθησι, τὴν φυσικὴ διόθεσι γιὰ ἀνακοίνωσι, τὴν αὐτοπεποίθησι· ἀκίνητοποιεῖ τίς δημιουργικὰς δυνάμεις, κλεί-

νει τὸ στόμα τῆς ψυχῆς των, ὁδηγεῖ σὲ πνευματικὴ καχεξία, σὲ πνευματικὴ ἀναπηρία και πρέπει γι' αὐτὸ νὰ ἐξοστρακισθῇ ἀπὸ τὰ σχολεῖα μας. Τὸ παραφορτωμένο μυαλὸ εἶναι δυσκίνητο. Ὅχι λοιπὸν γνώσεις σκόρπιες, ποὺ ἀποθηκεύονται στὴν ἐπιφάνεια τῆς ψυχῆς, χωρὶς καμμιά κατὰταξι και συσχετίσι ἀνάμεσά τους, ἀλλὰ γνώσεις ποὺ ἔχουν ἀξία γιὰ τὴ ζωὴ, ποὺ ἔχουν στερεότητα και βάθος, ποὺ ἔχουν οὐσία ζωῆς και γίνονται πείρα ζωῆς. ποὺ ἐμποτίζουν τὸ εἶναι μας και γίνονται ἕνα μὲ τὸν βαθύτερο ἑαυτὸ μας. Ἐκπαίδευσις, λέγει ὁ Ἀἰνστάιν, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔχει μείνει, ὅταν ἔχωμε πᾶς ξεχάσει κάθε τι ποὺ ἐμάθαμε στὸ σχολεῖο.

Ἡ μάθησις πρέπει νὰ ἀπελευθερώνῃ τὸ πνεῦμα και τίς δημιουργικὰς δυνάμεις τοῦ τροφίμου και νὰ τὸν κινή ἱκανὸς νὰ συλλαμβάνῃ πρωτότυπες ἰδέες και σκέψεις γιὰ τὴν ἀποκάλυψι τῶν μυστικῶν τῆς φύσεως και τῆς ζωῆς. Νὰ τρέφῃ τὸ πνεῦμα του και νὰ αὐξάνῃ τὴν δύναμη και τὴν ἐπινοητικὴ του ἱκανότητα.

Ἡ μάθησις εἶναι ἀναζήτησις, πειραματισμός, ἔρευνα, ἀνακάλυψις, βελτίωσις, ἐσωτερικὴ ἀνάπτυξις, αὐξήσις τῆς δυνάμεως τοῦ νοῦ, δραστηριότης δημιουργικὴ, και ὄχι μετάδοσις ἑτοιμῶν και καλομασημένων γνώσεων ἀπὸ τὸν δάσκαλο. Ἡ μάθησις δὲν εἶναι κάτι τὸ ἐξωτερικόν. Εἶναι ἕνα φαινόμενο ἐσωτερικῆς ἀναπτύξεως, μιὰ ἐσωτερικὴ ὥριμανσις διὰ τῆς ἀποκτήσεως ἐμπειριῶν. Εἶναι μιὰ διαφοροποίησις ποὺ συμβαίνει στὸ βαθύτερον εἶναι τοῦ παιδιοῦ.

Ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ ζωντανεύῃ εἰκόνες, νὰ προκαλῇ παλμοὺς ζωῆς.

Νὰ κεντᾷ τὴν παρατήρησι. Νὰ τονώνῃ και λεπτύνῃ τὴν κρίσι. Κάθε γνώσις ποὺ ἀποκτᾷ ὁ μαθητὴς νὰ εἶναι βγαλμένη ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ παρατήρησι και διῶλισμένη ἀπὸ τὴν λεπτότητα κρίσι.

Νὰ συντελῇ ὥστε ὁ μαθητὴς νὰ βάζῃ σὲ τάξι τίς ἰδέες του, νὰ τονώνῃ τίς λογικὰς και ἠθικὰς του δυνάμεις.

Νὰ ἐξελίσσῃ τὴν νοημοσύνη του, τοὺς συλλογισμοὺς του, τὸ κριτήριό του, ὥστε ὁ μαθητὴς νὰ γίνῃ ἱκανὸς τῆς, εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸ ἄθροισμα πολλῶν ἐπὶ μέρους, στὴν αἴθουσα τῆς διδασκαλίας, ἐπιτελουμένων ἐνεργειῶν, Περιλαμβάνει ἀκόμη τὴν ὅλην ἐπίδρασι ποὺ ἀσκεῖ ὁ δάσκαλος—παιδαγωγός, κατέχει τὴν δημιουργικὴ ἱκανότητα τοῦ καλλιτέχνη, τὴν ἀκριβῆ στάσι τοῦ ἐπιστήμονος και τὴν μεγάλη δεξιότητα τοῦ τεχνίτου.

Ἀς ἔχωμε πάντα ὑπ' ὄψιν ὅτι δὲν ὑπάρχουν καλοῦπισα, μὲ τὰ ὁποῖα, ὁ δάσκαλος, νὰ μὴν νὰ λύσῃ τὸ μεθοδολογικὸ τοῦ πρόβλημα. Ἡ διδασκαλία εἶναι τόσο ὕψηλὴ και δύσκολη ὑπόθεσις, ὥστε μὴν μπορεῖ ἕνα ἄτομο νὰ ἀναλώσῃ μακρὰ περίοδο τῆς ζωῆς του, χωρὶς νὰ γνωρίσῃ τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὴν ἄγνοιά του ἢ τίς περιορισμένους γνώσεις του, τὰ σφάλματά του και τὴν ἀπόστασι ποὺ τὸν χωρίζει ἀπὸ τὸ ἰδεώδες. Πρέπει κανεὶς νὰ σπουδᾷ ἱστορίαν δὲν ὑπῆρξε περίοδος, ὅπου ἡ σημασία τοῦ νὰ εἶναι κανεὶς δάσκαλος νὰ εἶναι τόσο μεγάλη, ὅσο κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα. Τοῦτο συμβαίνει γιατί ποτὲ ἄλλοτε δὲν ὑπῆρξε ἐποχὴ ποὺ οἱ ἄνθρωποι και τὰ ἔθνη νὰ ἐπιθυμοῦν διακαῶς τὴν μόρφωσι και νὰ ἀναγνωρίζουν τὴν ἀνάγκη μιᾶς δημοκρατικῆς και εἰρηνικῆς ἀγωγῆς.

Ι. Χ.

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ

Περνοῦμε μιὰ ἐποχή, πού προβάλλονται μεγάλες ἀπαιτήσεις καί χρειάζεται ὑπερένταση τῶν δυνάμεων τοῦ ἀτόμου, γιά νά μπορέση τὸ ἴδιο νά ἐπιζήση.

Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος βρίσκεται ὀλημερίς κυκλωμένος ἀπὸ ἓνα σωρὸ ἐπιδράσεις τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ καί ὑποχρεώνεται κάθε λίγο ν' ἀναρρεῖ νά βρεθῇ σὲ πολλὰ περιβάλλοντα καί νά δεχτῇ τὴν ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος, τῆς ἐκδρομῆς, τῆς ἀγορᾶς, τοῦ κινηματογράφου, τοῦ θεάτρου, τοῦ ραδιοφώνου, τῆς ἐφημερίδος, τοῦ περιοδικοῦ, τῶν σπόδς κλπ. Γιά ν' ἀνταποκριθῇ ὅμως σ' ὅλες αὐτὲς τὲς ἐπιδράσεις σωστά, πρέπει νά γνωρίζη νά συμπεριφέρεται. Καί θὰ ξέρη νά συμπεριφέρεται, ἂν εἶναι καλλιεργημένη εὐθύνη τῶν πράξεων του. Στὴν καλλιέργεια ὅμως τῆς προσωπικότητος καί τῆς ἰσχυρῆς βούλησής ἀπὸ τῇ μιᾷ μεριᾷ καί τὴν ἀνάπτυξη τοῦ συναισθήματος τῆς εὐθύνης τῶν πράξεων του ἀπὸ τὴν ἄλλη, τὸν πρῶτο ρόλο παίζει τὸ σχολεῖο.

Ὁ ρόλος αὐτὸς τοῦ σημερινοῦ σχολείου δὲν ἐκπληρώνεται μὲ τὴν ξεχωριστὴ καὶ λογοκοπικὴ διδασκαλία τῶν γνώσεων, πού προβλέπει τὸ Ἀναλυτικὸ Πρόγραμμα. Γιατί, ἂν κάνη μόνον αὐτὸ τὸ σύγχρονο σχολεῖο, πρέπει τοῦ καὶ τοῦτο ἂν θέλουμε νά παραδεχώμαστε ὅτι ἐτοιμάζουμε τὰ παιδιά γιά τὸ στίβο τῆς πραχτικῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Ἀλλὰ γιά νά πετύχωμε μιὰ τέτοια προετοιμασία καί προπαρασκευὴ τοῦ μαθητῆ, πρέπει νά μεταφέρουμε τὴ ζωὴ μ' ὅλες τὲς ἐκδηλώσεις μέσα σὲ τὸ σχολεῖο ἢ νά ὀδηγήσουμε τὸ σχολεῖο σὲ ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς.

Ἐπομένως πρέπει νά ὀργανώσουμε σὲ σύγχρονο σχολεῖο πλούσια καὶ πολυμορφὴ σχολικὴ ζωὴ, γιά νά μπορέσουμε ν' ἀναπτύξουμε σὲ παιδιὰ ὅλες ἐκεῖνες τὲς ἀρετὲς, πού θὰ τοῦ χρειαστοῦν γιά νά προσαρμοστῇ σὲ τὴν κοινωνικὴν ζωὴ. Σὰν τέτοιες ἀρετὲς ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ τὴν ἀλληλοεκτίμηση, τὸν ἀμοιβαῖο σεβασμὸ, τὴν συνεργασία, τὴν συναδέλφωση, τὴν συμπάθεια, τὴν ἀγάπη, τὴν συναντίληψη κλπ.

Ὅλες οἱ παραπάνω ἀρετὲς καὶ ἄλλες πολλὲς δὲν καλλιεργοῦνται μὲ λόγια καὶ νοερὰς ἐνέργειες, πού τὲς περισσότερες φορὲς ἐπιβάλλει ἡ διδαχτικὴ πράξη, ἀλλὰ πρὸς παντὸς μὲ τὴ βίωση μιᾶς ἀληθινῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Ἡ αὐριανὴ ἐποχή, πού θεμελιώνουμε ἐμεῖς οἱ ἐκπαιδευτικοί, θὰ ζήτηση ἀνθρώπους μὲ ἰσχυρὴ βούληση, ἀποφασιστικὴτητα, πρωτοβουλία καὶ πρὸ παντὸς ἀνθρώπου μὲ καλλιεργημένη λογικὴ καὶ ἠθικὴ κρίση, ὥστε μέσα σὲ τὸν κυκεῶνα τῶν γνώσεων καὶ τῶν ἐπιδράσεων νά εἶναι ἱκανοὶ νά διαλέξουν τὸ χρῆσιμο γιά τὸν ἑαυτό τους καὶ τοὺς ἄλλους· νά εἶναι ἀκόμη σὲ θέση ν' ἀφομοιώνουν ὠφέλιμα τὲς ἐπιδράσεις τῆς κοινωνικῆς ὁμάδας καὶ νά προσαρμόζονται ἐπιδέξια τὲς ἐνέργειές τους σὲ τὲς λογικὲς ἀπαιτήσεις καὶ τὰ προβλήματα τῆς κοινωνίας.

Νὰ λοιπὸν ποιοὶ πρέπει νὰ εἶναι οἱ ἄνθρωποι τοῦ 1980 καὶ τοῦ 2000! Καὶ θὰ τοὺς κάνουμε τέτοιους, ἂν δώσουμε ὅση πρέπει ἀξία σὲ τὴν ὀργάνωση τῆς σχολικῆς ζωῆς. Εἶναι πολλὰ τὰ στοιχεῖα πού μπορεῖ τὸ σύγχρονο σχολεῖο νά

μιουργήσῃ πλούσια καὶ ζωντανὴ σχολικὴ ζωὴ. Εἶναι ἡ Μαθητικὴ Κοινότης, τὰ παιγνίδια, τὰ σπόδς, οἱ ἐκδρομὲς, ὁ σχολικὸς κινηματογράφος, τὸ σχολικὸ Μουσεῖο, ἡ Μαθητικὴ βιβλιοθήκη, ἡ Μαθητικὴ Ἑφημερίδα, τὸ παιδικὸ περιοδικό, οἱ σχολικὲς γιορτὲς, τὰ δημοτικὰ τραγούδια, οἱ σχολικοὶ συνεταιρισμοί, οἱ παιδικὲς κατασκηνώσεις, ἡ σχολικὴ ἀλληλογραφία, οἱ χειροτεχνικὲς ἐκθέσεις, οἱ γυμναστικὲς ἐπιδείξεις καὶ οἱ σχολικοὶ ἀγῶνες.

Ὅλα τὰ παραπάνω στοιχεῖα δὲν μποροῦν βέβαια ν' ἀναπτυχθοῦν σὲ πλαίσια μιᾶς ἐργασίας, Ἐδῶ θὰ προσπαθήσουμε μὲ μιὰ σύντομη ἐξέταση ὅλων τῶν μερικῶν στοιχείων τῆς σχολικῆς ζωῆς, νά δώσουμε τὴν εὐκαιρία γιά μιὰ γόνιμη συζήτηση πάνω σὲ τόσο ἐπίκαιρο θέμα.

α) Μαθητικὴ Κοινότης.

Ἀπὸ τοὺς βασικοὺς στόχους τοῦ δασκάλου, πού θὰ πρωτοτοποθετηθῇ σ' ἓνα σχολεῖο, εἶναι ἡ ὀργάνωση τῶν μαθητῶν σὲ μαθητικὴ Κοινότητα. Οἱ μαθητὲς θὰ χωρισθοῦν σὲ 3-4 ὁμάδες ἐργασιῶν. Ἀπὸ κάθε ὁμάδα καὶ μὲ τὴν πρωτοβουλία τῶν μελῶν τῆς, θὰ διαλεχτῇ ὁ ἀρχηγός. Ἔτσι οἱ 3-4 ὁμαδάρχες θ' ἀποτελέσουν τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Κοινότητος. Κάθε ὁμάδα θὰ πᾶρῃ τ' ὄνομά της καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ μέλη της θὰ ὀρισθοῦν οἱ σκοποὶ καὶ οἱ ἐπιδιώξεις τῆς Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, κάθε μαθητῆς, μέσα στὴν ὁμάδα του, παίρνει μιὰ εὐθύνη καὶ πάντοτε θὰ προσπαθῇ νά εἶναι τακτοποιημένος.

Μιὰ τέτοια ὀργάνωση τοῦ σύγχρονου σχολείου ἐπιβάλλεται καὶ ἀπὸ ψυχολογικοὺς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κοινωνικοὺς λόγους. Γιατί τὸ παιδί τοῦ λαϊκοῦ σχολείου ἀντικρύζει δειλὰ· δειλὰ τὴ ζωὴ τῆς τάξης καὶ εὐρίσκεται σ' ἓνα περιβάλλον μὲ καινούργιες συνθήκες ζωῆς καὶ ἐντελῶς διαφορετικὲς ἀπ' ἐκεῖνες πού συνήθισε νά ζῇ σὲ τὸ σπίτι του.

Πρέπει λοιπὸν νά διαπαιδαγωγηθῇ ἀνάλογα καὶ ἔμπρακτα, ὥστε νά γίνῃ ἱκανὸ νά ζῇ σ' ἓνα σύνολο κοινωνικὸ μὲ κοινὰ ἰδανικά, μὲ κοινὰς πόθους καὶ μὲ κοινὰ ἤθη καὶ ἔθιμα· νά μὴ μ' ἄλλα λόγια σὲ μιὰ κοινωνία, πού σὰν μέλος της, θὰ μπορῇ νά παίρνῃ, ἀλλὰ συνάμα καὶ νά δίνῃ. Παράλληλα ὅμως τὸ παιδί ἔχει ἔμφυτη τὴν ὁρμὴ γιά κοινωνικὴ ζωὴ ἀπὸ τὴν νηπιακὴ ἀκόμη ἡλικία, εἴτε προέρχεται ἀπὸ πολιτισμένο περιβάλλον, εἴτε ὄχι. Ἡ ὁμαδικὴ ζωὴ βοηθεῖ τὸ παιδί νά φανερώσῃ στοὺς ἄλλους διαφορὰς ὁρμῆς του, ὅπως εἶναι ἡ ὁρμὴ γιά ἀνακοίνωση γιά ἀπασχόληση, γιά δημιουργία, γιά ἀναγνώριση τῆς προσωπικῆς του ἀξίας κλπ.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ὁρμὲς, πού σπρώχνουν τὸ ἄτομο νά ἐξωτερικεύῃ τὲς ἐσωτερικὲς του παρωθήσεις, νά ἐκφράσῃ τὸ περιεχόμενο τῶν βιωμάτων του, νά δώσῃ διέξοδο σὲ δημιουργικὲς του δυνάμεις, νά ὀδηγηθῇ στὴν αὐτοεξέλιξη καὶ ν' ἀναγνωρισθῇ καὶ ἐκτιμηθῇ σὰν ἀξία, θεραπεύονται ἄριστα σὲ τὰ πλαίσια μιᾶς ὀργανωμένης Μαθητικῆς Κοινότητος.

Παράλληλα ὅμως μὲ τοὺς ψυχολογικοὺς λόγους, πού ἐπιβάλλουν μιὰ τέτοια ὀργάνωση τοῦ σύγχρονου σχολείου, τὴν ὑπαγορεύουν καὶ λόγοι καθαρὰ κοινωνικοί. Γιατί ἔτσι δίνουμε τὴν εὐκαιρία σὲ τὰ παιδιά νά ἀσχολοῦνται μὲ ἐργασίες τῶν ἐνηλίκων καὶ νά νοιώθουν τὴν ἀξία τῶν ἐπαγγελματιῶν. Πάνω ἀπ' ὅλα ὅμως οἱ μαθητὲς μας, αὐτοὶ πού θά ναι οἱ πολῖτες τοῦ 21ου αἰῶνα, μέσα σὲ τὰ πλαίσια τῆς ὀργανωμένης Μαθητικῆς Κοινότητος, θ' ἀποκτήσουν διοικητικὲς ἱκανότητες καὶ ἠθικὸ κριτήριο. Θὰ μάθουν νά διοικοῦν καὶ νά διοικοῦνται, νά κρίνουν ἠθικὰ καὶ δίκαια τὲς πράξεις τῶν ἄλλων, μὰ καὶ νά παίρνουν ὀλέκερη τὴν εὐθύνη τῶν δικῶν τους πράξεων. Τέλος, ἂν σὲ μέλη τῆς Μ. Κ. καλλιεργηθοῦν τέτοιες ἀρετὲς καὶ ἱκανότητες, μποροῦμε μὲ βεβαιότητα νά ὑποσχεθοῦμε πῶς σὲ μέλ-

λον θα δώσουμε ανθρώπους ικανούς για τη ζωή και πάνω απ' όλα καλά και δραστήρια στελέχη για την αυτοδιοίκηση και ξέχωρα του ελληνικού χωριού την αυτοδιοίκηση.

β) Τα παιγνίδια

Βασική έκδηλωση της σχολικής ζωής είναι τα παιδαγωγικά παιγνίδια. Όλοι οι έρευνητές της παιδικής ψυχής, χωρίς εξαίρεση, κατανόησαν τη θεμελιώδη αξία του παιγνιδιού για τη σωματική και ψυχική τελείωσή του. Παιδί και παιγνίδι και το αντίθετο. Το παιγνίδι ανοίγει το δρόμο στο κοινωνικό κόσμο και καλλιεργεί τις κλίσεις και τις ικανότητες του νέου ανθρώπου, που θα τον βοηθήσουν να προσαρμοστέ άνωδυνα στη κοινωνική ζωή.

Επίδραση του παιγνιδιού στο σώμα.

Πολλοί πιστεύουν ότι η σωματική ανάπτυξη του παιδιού είναι συνάρτηση της διατροφής και της γυμναστικής. Αύτη η γνώμη δεν μπορεί να αντέξει στον καιρό μας, γιατί η γυμναστική παρ' όλα τα μέτρα, που μοποιήση τις δεξιότητες, που κέρδισε μ' αυτή.

Στο παιγνίδι όμως πρυτανεύουν οι ενεργητικές έσωτερικές δυνάμεις του παιδιού κι ελεύθερα παράγεται ένα έργο, ενώ στη γυμναστική έκτετες δλάκερου του γυμναζόμενου τμήματος.

Επίδραση του παιγνιδιού στη ψυχή.

Με το παιγνίδι καλλιεργείται και προάγεται η βούληση του παιδιού, γιατί οι παίχτες είναι υποχρεωμένοι να έχουν διαρκώς σ' ένταση την προέξουδετερώση τα παρουσιαζόμενα εμπόδια είτε από τον ίδιο τον έαυτό ματικές και ψυχικές του ικανότητες κι' άλλοτε μὲν αποβάλλει τις σωματικές αυτοπεποίθησή του άλλοτε δὲ την ένισχύει. Παθαίνει ακόμη την επίρριζουν την παιδική ηλικία περιορίζονται στο ελάχιστο, που χαρακτη- το παιδί νοιώθει τη χρησιμότητα του πλησίον και αρχίζει να τον αγαπά· ότι δεν πρέπει να είναι ψεύτης, έγωιστής, ύβριστής κλπ. Έτσι πλέον γί- νεται συνειδητά μέλος της κοινωνικής ομάδας.

Θάχουν όμως τέτοια επίδραση τα παιγνίδια στη σωματική και ψυχική ανάπτυξη του παιδιού, αν νό σχολείο διδάξει σωστά τα κατάλληλα και έπεμβαίνει όπως πρέπει και όταν πρέπει.

γ) Τάπογεύματα παιδικής χαράς

Όποιος εργάζεται και παράγει, δικαιούται να χαίρεται στη ζωή. Η καλύτερη άμοιβή της εργασίας είναι η χαρά. Η χαρά είναι υγεία, όμορφιά και καλωσύνη. Η χαρά και το γέλοιο είναι τα χαρακτηριστικά του έλευ- θερου ανθρώπου. Της φυλής μας χαρακτηριστικά του έλευ- θουσιασμός, το γέλοιο και η χαρά. Ξέρει καλά ο Έλληνας ότι η χαρά φέρ- νει υγεία, η υγεία περιέχει δύναμη και η δύναμη δίνει αυτοπεποίθηση. Στον καιρό μας, περισσότερο από κάθε έποχή, επιβάλλεται ιδιαίτερη προσοχή στην άγωγή της παιδικής ψυχής μετά την εργασία. Λόγοι πολιτιστικοί μὰ

κι έθνικοί επιβάλλουν την ψυχική ανάπαυση μετά την σχολική εργασία. Έτσι προσθέτουμε νέες δυνάμεις στον παιδικό όργανισμό πριν αρχίση την καινούργια δουλειά.

Μια τέτοια σχολική ψυχαγωγία μπορούμε να δημιουργήσουμε στο σημερινό σχολείο, αν οργανώσουμε δυο τουλάχιστον άπογεύματα καθ' έβ- δομάδα παιδικής χαράς. Τότε καλούμε όλους τους μαθητές στο σχολείο για ψυχαγωγία. Δημοτικά τραγούδια, οίνιγματα, ανέκδοτα, παιδικά άστεία, άπαγγελίες, μικρά κωμικά σκέτες, χοροί και παιγνίδια αίθούσης, μπορούν ν' άπαρτήσουν ένα θαυμάσιο πρόγραμμα, που θα χάριση μια ώρα το πολύ το γέλοιο και τη χαρά στους μικρούς μας φίλους. Αυτό βέβαια δεν σημαί- νει ότι θα καταργήσουμε τις εύκαιρίες για ψυχαγωγία, που μὰς δίνει η όλη σχολική εργασία, κατά τη διάρκεια της μέρας. Αντίθετα, δεν ν' αφή- σουμε καμμία εύκαιρία άνεκμετάλετη για την ψυχαγωγία των παιδιών μας. Σε μια τέτοια σχολική ψυχαγωγία οι μαθητές μας μορφώνονται κοι- νωνικά, πνευματικά και ψυχικά κι έτοιμάζονται για τη ζωή με την ίδια τη ζωή.

δ) Σχολικές έκδρομές

Οι έκδρομές δημιουργούν μια πραγματική κοινωνική ζωή. Γιατί αυτές παίρνουν τη μορφή μιας ξέχωρης κοινωνικής ζωής, μιας μεγάλης παρέας· μιας συντροφιάς. Στην έκδρομή αλλάζουν οι σχέσεις μοθητών και δασκά- λων. Κυριαρχούν το ξαλάφρωμα της ψυχής, το γέλοιο, η χαρά, ο ήλιος, ο άέρας, το φώς, η γνώση, το παιγνίδι, η άληθινή έποπτεία και η μεγάλη έπαφή με το δάσκαλο. Η συμβολή της ώργανωμένης σχολικής έκδρομής για τη δημιουργία άληθινής κοινωνικής ζωής στο σχολείο, είναι πολύπλευ- ρή. Τα παιδιά στη σχολική έκδρομή πλουτίζουν τις γνώσεις τους και άπο- ρκτούν έποπτείες, άναπτύσσουν την κρίση και την παρατήρηση, καλλιερ- γούν τη φαντασία και ιδιαίτερα το συναίσθημα, γιατί στην έξοχή άπαλ- λάσσεται η ψυχή από τις σκέψεις και τις στενοχώριες της καθημερινής ζωής.

Άλλά και για τη σωματική ανάπτυξη του παιδιού, οι έκδρομές δεν ύστερούν, γιατί μ' αυτές ίσχυροποιούνται οι μύς και τα νεύρα των παιδιών, το κορμό, των χεριών και γενικά δυνάμυνει όλο το σώμα. Βοηθούν επί- στη θρησκευτική μόρφωση του παιδιού, γιατί εκεί στην έξοχή θα γνω- ρίση τη φύση. Θα παρατηρήση την άρμονία, την όμορφιά, την τάξη και μό- νο του θ' άναγκαστή ν' άναζητήσει το Δημιουργό.

Μὰ και στην έθνική μόρφωση οι έκδρομές παίζουν πρωτεύοντα ρόλο. Μ' αυτές τα παιδιά θα γνώρισουν τις ελληνικές όμορφιές, τους τόπους των ιστορικών θυσιών, τα έκπολιτιστικά έργα, τα ιστορικά κειμήλια, τα ήθη και έθιμα και γενικά τον λαϊκό μας πολιτισμό. Έτσι θ' άναπτυχθή το συν- αίσθημα της έθνικής περηφάνειας και της φιλοπατρίας.

Για να πετύχουμε όμως όλα τ' άγαθά άποτελέσματα των έκδρομών, πρέπει νάχουμε όπ' όψη μας τους παρακάτω όρους:

1) Τελεία κατανόηση του μορφωτικού σκοπού των έκδρομών από την πλευρά του δασκάλου.

2) Ίκανότητα του δασκάλου για μια καλή όργάνωση κι έκτέλεση των έκδρομών και

3) Ο δάσκαλος πρέπει να διαθέτη τέτοιες ικανότητες, που να μεταβάλη σε άξίες ζωής τις εύκαιρίες, που θα δοθούν στην έκδρομή και μόρφωση των παιδιών.

Για τὸν πρῶτο ὄρο ἔχομε νὰ ποῦμε, ὅτι ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ κά-
μη συνειδησὴ τοῦ πῶς ἡ ἐκδρομὴ δὲν γίνεται γι' αὐτόν, ἀλλὰ γιὰ μιὰ ἀλη-
θινὴ πνευματικὴ, ψυχικὴ καὶ κοινωνικὴ μόρφωση τῶν μαθητῶν του. Πρέπει
νὰ ξέρη καλὰ, ὅτι ὁ ἴδιος θὰ ταλαιπωρηθῇ, θὰ κουρασθῇ περισσότερο ἀπὸ
τὴ διδαχτικὴ ἐργασία στὸ σχολεῖο, ἴσως μάλιστα καὶ νὰ στενοχωρηθῇ γιὰ
τυχόν ἀτυχήματα, ποὺ μποροῦν νὰ συμβοῦν στὴν ἐκδρομὴ. "Οὐδ' οὕτως
δὲν πρέπει νὰ τὸν κάμουν δισταχτικὸ κι ἀναποφάσιστο στὴν ἐκπλήρωση
τοῦ μεγάλου καὶ ἱεροῦ τοῦ ἔργου.

Γιὰ τὴ δευτέρη περίπτωσι ὁ δάσκαλος θὰ ἐτοιμάσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ
τῆς σχολικῆς χρονιᾶς πρόγραμμα γιὰ τὰ μέρη ποὺ θὰ ἐπισκεφθῇ μὲ τὸ σχο-
λεῖο του, κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Ἀκόμη θὰ πρέπει νὰ γνω-
ρίζῃ πολὺ καλὰ καὶ ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὰς τοὺς τόπους, ποὺ θὰ ἐπισκεφθῇ.
Χρειάζεται ἐπίσης εἰδικὸ πρόγραμμα γιὰ κάθε ἐκδρομὴ, ποὺ νὰ ρυθμί-
ζῃ ὅλες τὶς λεπτομέρειες τῆς μετάβασης καὶ τῆς ἐπιστροφῆς, τοῦ χρόνου
παραμονῆς, τῶν ἐπισκέψεων, τοῦ φαγητοῦ καὶ τῆς διανυκτερεύσεως, ἂν
χρειαστῇ.

Τέλος, ὡς πρὸς τὴν ἱκανότητα τοῦ δασκάλου νὰ μεταβάλλῃ σὲ ἀξίες
ζωῆς τὶς εὐκαιρίες τῆς ἐκδρομῆς γιὰ μόρφωση τῶν παιδιῶν, εἶναι ἀσφα-
λήτο νὰχοῦμε ὑπ' ὄψιν μας :

Νὰ παρακολουθοῦμε ἐντατικὰ τὰ παιδιὰ στὸ διάστημα τῆς ἐκδρομῆς.
Νὰ εἴμαστε εὐκολοπλησίαστοι καὶ μετρίχοι στὰ παιδιὰ, νὰ τοὺς δίνουμε
θάρρος νὰ μᾶς πλησιάζουν χωρὶς φόβο καὶ νὰ μᾶς ἀνακοινῶνουν τὶς σκέ-
ψεις καὶ τὶς ἐπιθυμίες τους. "Ετσι θάμαστε βέβαιοι, ὅτι κάθε τι ποὺ λέγε-
ται καὶ γίνεται στὴν ἐκδρομὴ μεταβάλλεται σὲ ἀξία ζωῆς γιὰ τὸ παιδί.
Γιατὶ ἡ παιδικὴ ψυχὴ ξανοίγεται αὐθόρμητα καὶ ἐλεύθερα στὴν ἐκδρομὴ ἀπὸ
κάποια ἐσωτερικὴ παρόρμηση. "Ετσι ὅλα τὰ δέχεται καὶ τ' ἀφομοιώνει ἀμέ-
σως, ἱκανοποιώντας μιὰ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη τῆς. "Οφείλομε ἐπίσης νὰ κα-
τευθύνουμε τὰ παιδιὰ μὲ τὸν ἀνάλογο τρόπο, ὥστε στὴν ἐκδρομὴ ν' ἀπο-
κτήσουν θετικὲς ἐγκυκλοπαιδικὲς γνώσεις, γύρω ἀπὸ τὴ φυσικὴ κατάστα-
ση τοῦ τόπου, τὰ ἱστορικὰ καὶ θρησκευτικὰ μνημεῖα, τὸν πολιτισμὸ τῶν
κατοίκων κλπ. Μόνο μ' αὐτοὺς τοὺς ὁρους θὰ μπορέσουν οἱ σχολικὲς ἐκ-
δρομὲς νὰ ἐκπληρώσουν τὸν ὑψηλὸ μορφωτικὸ σκοπὸ τους, ἀλλιῶς καλύ-
τερα νὰ μὴ γίνωνται.

Οἱ ἐκδρομὲς τοῦ πολιοῦ σχολεῖοῦ μὲ τοὺς περίφημους ὀβελίους καὶ
τὶς ἄλλες ἐκδηλώσεις γιὰ χάρι τῶν συναδέλφων, δὲν ἔχουν θέσιν στὸν
καιρὸ μας. Ἡ ἐκδρομὴ στὴν ἐποχὴ μας εἶναι ἓνα πραγματικὸ κοινωνικὸ
γεγονός, ποὺ τείνει νὰ γενικευθῇ καὶ ἔχει ὑποχρέωση τὸ σύγχρονο σχο-
λεῖο νὰ ἀξιοποιήσῃ τὸ διπλὸ σκοπὸ τῆς, ποὺ εἶναι ἡ μόρφωση καὶ ἡ ψυ-
χαγωγία.

(Συνεχίζεται)

Ζήση Τούλια

ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ — ΕΞΕΙΣ

Μὲ τὴν πιὸ ἐπιφανειακὴ ματιὰ ποὺ θὰ ρίξῃ στὶς πράξεις τῶν ἀν-
θρώπων, μπορεῖς ν' ἀντιληφθῇς ὅτι 70% ἢ καὶ περισσότερες ἀπ' αὐτὲς εἴ-
ναι ἀποτέλεσμα συνήθειας ἢ ἐπανάληψης.

Τί εἶναι λοιπὸν ἡ συνήθεια ποὺ διαδραματίζει τόσο σημαντικὸ ρόλο
στὴ ζωὴ μας; Εἶναι ἡ τάση νὰ κάνουμε αὐτόματα γνωστὲς ὁμοιες ἐνέρ-

γειες. "Οταν ἡ συνήθεια ἀναπτύσσεται σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ, λέγεται
ἐξή καὶ θεωρεῖται σὰ δευτέρη φύση. Σχετίζεται πολὺ μὲ τὴ μνήμη καὶ με-
ρικοὶ ψυχολόγοι δυσκολεύονται νὰ ποῦν ποῦ τελειώνει ἡ μιὰ καὶ πόθεν
ἀρχίζει ἡ ἄλλη καὶ τὴν ὀνομάζουν «habit — memory».

Οἱ ἐξέεις διαφέρουν ἀπὸ τὰ ἐνστικτὰ, διότι δὲν εἶναι κληρονομικὲς,
ἀλλ' ἐπίκτητες καὶ μεταδίδονται μὲ τὴν ἀγωγή καὶ τὴ μίμηση. Σ' αὐτὲς ἀνή-
κουν οἱ παραδόσεις, ἡθὴ καὶ ἔθιμα, προλήψεις καὶ ἄλλες ὁμαδικὲς ἐξέεις,
ποὺ μεταβιβάζονται ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ.

Στὴν ἐκπαίδευση ἡ συνήθεια παίζει σημαντικὸ ρόλο καὶ ὑποβοηθεῖ
πολὺ τὴν μάθησι. Ἀπὸ πειράματα ποὺ ἐγιναν, φαίνεται ἡ μεγάλῃ δύναμη
τῆς συνήθειας στὴν ἐκμάθησι ὠρισμένων γνώσεων. Γνώσεις μετουσιώνον-
ται σὲ πράξεις συνήθειας· καλὲς πράξεις καὶ ἀρετὲς μὲ τὴν ἐπανάληψη,
γίνονται ἀναπόσπαστοι στοιχεῖο τοῦ ἑαυτοῦ μας, καλυτερεύοντας ἔτσι τὸ
χαρακτῆρα μας.

Οἱ συνήθειες μποροῦν νὰ χωριστοῦν : α) στὶς ἀληθινὲς συνήθειες, ποὺ
εἶναι ἀποτέλεσμα κάποιας σωματικῆς ἢ πνευματικῆς ἐνέργειας, ὅπως ἡ
ποδηλασία, ἡ ἐκμάθησι τῶν πινάκων τοῦ πολιτισμοῦ... καὶ β) στὶς ἡθικὲς
συνήθειες, ὅπως ἡ εὐγένεια, ἡ φιλαλήθεια, ἡ τιμιότητα καὶ γενικὰ ἡ ἀρετὴ.

Ἡ συνήθεια ἐπηρεάζει τὴ ζωὴ μας ἀπὸ τὴ γέννησι μέχρι τὸ θάνατο.

Μόλις τὸ παιδί γενηθῇ, δὲ μπορεῖ νὰ κάνῃ τὴν παραμικρὴ κίνησι.
Σιγὰ·σιγὰ ἀναπτύσσεται καὶ ἐνῶ στὴν ἀρχὴ οἱ κινήσεις του εἶναι ἀτελεῖς
καὶ ἀδέξιες, μὲ τὴν ἐπανάληψη καὶ τὴν ἀσκήσι γίνονται πιὸ τέλειες, γρή-
γορες καὶ λιγώτερο κοπιαστικὲς, μέχρις ὅτου γίνουν τέλεια αὐθόρμητες
καὶ μηχανικὲς.

Κουράζεται στὴν ἀρχὴ τὸ βρέφος ὅταν πρόκειται νὰ κινήσῃ χέρια —
πόδια. Σκέφτεται, προσπαθεῖ, φοβᾶται. Βαθμηδόν, μὲ τὴν ἐπανάληψη, ἀπο-
κτὰ σχετικὴ ἀνεξαρτησία καὶ σὲ μερικοὺς μῆνες μπορεῖ νὰ περπατῇ καὶ
νὰ κινῆται ἐλεύθερα.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὰ μεγαλύτερα παιδιὰ καὶ σὲ κάθε ἄνθρωπο.

Ὁ μαθητὴς τῆς πρώτης Δημοτικῆς καταβάλλει μεγάλες προσπάθειες
μέχρις ὅτου τὸ χέρι του ἀποκτήσῃ τὴν ἀπαιτούμενη γιὰ τὴ γραφὴ δεξιό-
τητα. Ἀργότερα τὸ γράψιμο γίνεται μηχανικόν, εὐκόλο καὶ εὐχάριστο.

Οἱ δεξιότητες τοῦ ἀνθρώπου πάντα γίνονται κατορθωτὲς μὲ τὴν
ἀσκήσι, τὴν ἐπανάληψη, τὶς συνήθειες, τὶς ἐξέεις.

Τὸ βρέφος συνηθίζει ἀπὸ μικρὸ στὴν καθαριότητα, τὴν τροφὴ σὲ ὠρι-
σμένη ὥρα, τὸν ὕπνο, τὸ ξύπνημα κλπ.

Τὸ μεγαλύτερο παιδί συνηθίζει στὴν πειθαρχία, εὐγένεια, φιλία, αἰ-
σθητικὴ καλλιέργεια. Μαθαίνει νὰ βλέπῃ, νὰ ἀκούῃ, νὰ παρατηρῇ, νὰ δια-
βάξῃ, νὰ κάνῃ συλλογές, νὰ χρησιμοποιεῖ ἐπιφελῶς τὶς ἐλεύθερες ὥρες
του, νὰ κεντᾷ, νὰ ράβῃ, νὰ περιποιηθῇ τὸν κήπο του, νὰ γυμνάζεται, νὰ
ζωγραφίζῃ, νὰ σέβεται τοὺς νόμους καὶ τὸ δίκαιον, νὰ διοικῇ καὶ νὰ διοι-
κῇται, ν' ἀγαπᾷ τὶς ἡθικὲς ἀξίες, νὰ δέχεται συμβουλὲς ἀπὸ ἄλλους κλπ.

Χρησιμοποιοῦμε τὴ συνήθεια, γιὰ ν' ἀντεπεξέλθουμε στὰ μεγάλα μας
προβλήματα καὶ ὑποχρεώσεις. Μὲ τὸ σχηματισμὸ ἐξέων, οἰκονομοῦμε χρό-
νο, νευρικὴ, μυϊκὴ καὶ νοητικὴ ἐνέργεια καὶ ἀφήνομε τὸ νοῦ μας ἐλεύθερο
γιὰ μελλοντικὲς ἀσχολίες.

Φανταστῆτε τί θὰ γινόταν, ἂν κάθε πρῶτὴ χρειάζοταν νὰ σκεφτοῦμε
ὅτι πρέπει νὰ ντυθοῦμε, νὰ φάμε.

Οἱ συνηθισμέναι πράξεις καταπραΰνουν τὰ νεῦρα μας καὶ μᾶς κά-

νουν ν' αποφεύγουμε την ψυχική διαπάλη, ὅτι δὲν ἐπράξαμε τὸ καθήκον μας ἢ ὅτι ἔπρεπε νὰ κάνουμε κάτι καὶ δὲν τὸ ἐκάναμε.

«Ἡ συνήθεια εἶναι ἓνας ἄριστος ὑπηρέτης, ἀλλὰ κι ἓνας πολὺ κακὸς κύριος».

Ἔχουμε τίς καλές ἑξεις πειθαρχία, εὐγένεια, καθαριότητα κ.ἄ. καὶ τίς κακές: κακὴ στάση, κακὸ βάδισμα, ψέμα, κλοπὴ, χαρτοπαίγνιο, κάπνισμα.

Οἱ κακές ὁδηγοῦν στὴν αὐτοκαταστροφὴ. Οἱ καλές στὴν πρόοδο καὶ τὸν πολιτισμό.

Μερικὲς ἑξεις, ὅπως ἡ ὀνυχοφαγία, τὸ τράβηγμα τῶν μαλλιών κλπ. εἶναι νευρικής φύσης, ὀφείλονται σὲ συναισθηματικούς λόγους καὶ μπορεῖ νὰ καταντήσουν πάθος.

Ἡ κακὴ συνήθεια νὰ περιπίπτῃ ὁ ἄνθρωπος στὴ μελαγχολία κι ἀπαισιοδοξία θάταν καλὸ ν' αποφεύγεται, γιατί, κατὰ τὸν ψυχολόγο Εὐάγγελο Κατσιούλα, ὑποχρέωση τοῦ κάθε ἀνθρώπου εἶναι νὰ μὴ στενοχωρῆται πολὺ καὶ μὲ τὸ παραμικρό. Ἡ στενοχώρια εἶναι μιὰ συνήθεια, ποὺ γίνεται εὐκολώτερη κάθε φορὰ ποὺ παραδίνουμε τὸν ἑαυτό μας σ' αὐτή. Εἶναι ἓνα καταστρεπτικὸ εἶδος ψυχικοῦ μορτυρίου, ποὺ μᾶς κατατρίβει καὶ μᾶς κάνει ἀνίκανους γιὰ μιὰ ἱσορροπημένη ζωὴ. Δὲν εἶναι ὑπεύθυνοι μόνο γιὰ τίς ρυτίδες καὶ τὰ ψιρὰ μαλλιά, ἀλλ' ἐνεργεῖ καὶ σὰ δυνατό δηλητήριο, ποὺ ματαιώνει τὰ ὄνειρα καὶ τίς φιλοδοξίες μας καὶ ἐκμηδενίζει κάθε εὐκαιρία πρόδου καὶ εὐτυχίας ποὺ μπορούσαμε ν' ἀπολαύσουμε.

«Ἡ ἑξις, λέει ὁ Montaigne, εἶναι ἡ βασίλισσα τῆς ζωῆς. Ἀρχίζει μὲ τρόπον γλυκὺ καὶ πρᾶον καὶ βαθμηδόν, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν, μᾶς ἐπιβάλλει τὴν δεσποτείαν της. Ἐκτοτε μᾶς ἀποκαλύπτεται βία καὶ τυραννική, ἀπογορεύει εἰς τὸ πνεῦμα νὰ συζητήσῃ τὰ κελεύσματά της καὶ ἀγνοεῖ τὴν βούλησιν. Ἴδού, διατὶ εἶναι ἐπάναγκες νὰ ἐπαγρυπνῶμεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν καλῶν ἑξεων, διότι μιὰ ἑξις, ἂποξ σχηματισθῇ, καθίσταται ἐξ ἴσου μὲ τὸ ἔνστικτον τυραννική, ἀσχετῶς ἂν εἶναι καλὴ ἢ κακὴ».

Εἶσαι ὑπεῤῃθνος γιὰ τὴν ἀνατροφή παιδιῶν; Βοήθησέ τα ν' ἀποχτήσουν ὕγιεις ἑξεις κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τους, ποὺ εἶναι τὰ πιὸ κατάλληλα γιὰ τὸν σκοπὸ οὗτόν. «Ὅ,τι μικρομάθει, δὲν γεροντεφθάνει».

Ὁ Μέγας Βασίλειος συστήνει ἑγκαιρὴ διαμόρφωση καλῶν ἑξεων, γιατί ἡ ἑξη γίνεται δεύτερη φύση. «Εὐπλαστον οὖσαν καὶ ἀπαλὴν τὴν ψυχὴν τῶν παιδιῶν καὶ ὥς κηρίον εὐτήκτον, ταῖς τῶν ἐπιβαλλομένων μορφαῖς ραδίως ἐκτυπουμένην, πρὸς πᾶσαν ἀγαθὴν ἀσκήσιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐνάγεσθαι χρὴ».

Στὸ σχηματισμὸ τῶν ἑξεων μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ ἐπιδοκιμασία καὶ ἀποδοκιμασία, ἡ ἐπανάληψη ποὺ εἶναι ἀπαραίτητος ὅρος καὶ ἡ ὀρθὴ ἐκτέλεση κι ἐντύπωση ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ἡ νέα συνήθεια πρέπει νὰ γίνεται δεκτὴ μ' ἐνθουσιασμό. Ἄν ἡ πείρα καὶ ἡ ἀσκήση εἶναι ἀποτελεσματικὴ κούρασης ἢ ἀδιαφορίας, τὸ παιδί ἀδιαφορεῖ κι αὐτὸ γιὰ τὴν ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία.

Νὰ μὴν ἐπιτρέπουμε ἐξαιρέσεις, ἀλλὰ νὰ ἐπιμένουμε.

Γιὰ παράδειγμα, ὅχι πότε νὰ ἐπιμένουμε νὰ συγυρίζῃ τὸ παιδί τὰ πράγματά του καὶ πότε νὰ τοῦ λέμε: «Βάλε τα ὅπου νᾶναι». Τὸ παράδειγμα ἔχει μεγάλη σχέση στὸ σχηματισμὸ ἑξεων.

Ἡ ἀπόκτηση ἑξεων εἶναι ἀνάλογη μὲ τίς ἀτομικὲς διαφορές, τὴ ψυχροσύνησιν κάθε ἀνθρώπου καὶ τὸ περιβάλλον στὸ ὁποῖον ζῇ. Διαφορετικὲς συνήθειες θ' ἀποκτήσῃ ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, ὁ ξυλουργός, ὁ ὑποδηματοποιός...

Ὅσο συχνότερα ἐπανολαμβάνονται οἱ κινήσεις καὶ ἐνέργειες, τόσο βαθύτερα καὶ μονιμότερα ἐντυπώνονται στὸ ψυχικὸ μας κόσμο. Ἐπαναλαμβάνουμε κάτι εἴτε ἀπὸ φυσικὴ προδιάθεση, εἴτε ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση τῆς εὐχαρίστησης, ποὺ προκαλεῖ ἡ ἐνέργεια ἢ κίνηση. Κάποτε πολλὲς συνήθειες καταστρέφονται ἐξ αἰτίας συναισθηματικῶν παραγόντων, ἐνῶ σταθερὰ αἰσθήματα ἀποτελοῦν τὴ βάση σταθερῶν ἑξεων.

Οἱ ἀνεπιθύμητες ἑξεις, ὅπως τὸ γρήγορο διάβασμα, τὸ ἀσχημο γράψιμο, τὸ δάγκωμα τοῦ χεριοῦ... εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ξεριζωθοῦν. ὅταν ἔχουν ριζώσει μέσα μας. Προτιμότερο ν' ἀρχίζουμε μιὰ νέα ἑξη ἀπ' τὴν ἀρχὴ σὲ τέτοιες περιπτώσεις.

Στὴν περίπτωσιν γιὰ παράδειγμα ἑνὸς παιδιοῦ ποὺ δυσκολεύεται στὴν Ἀνάγνωσιν, λέμε: «Θὰ μάθουμε τώρα νὰ διαβάζουμε μ' ἓνα νέο τρόπο».

Γιὰ τὴ διόρθωση κακῶν ἑξεων, εἶναι ἀνάγκη νὰ εὑρεθοῦν τὰ αἷτια ποὺ προκάλεσαν τὴν ἑξη καὶ ν' ἀπομακρυνθοῦν. Ἡ φοβέρα κι ὁ θυμὸς χειροτερεύουν τὴν κατάστασιν ἀντὶ νὰ τὴν θεραπεύσουν. Ἡ ἐπίμονη προσπάθεια μᾶς νὰ ξεριζώσουμε μιὰ κακὴ ἑξη, μπορεῖ νὰ ὁδηγήσῃ στὴν ἐμφάνισή της στὸ ὑποσυνείδητο καὶ στὴν ἐκδήλωσή της σὲ ἄλλες μορφές τῆς ζωῆς μας.

Φυσικὴ ὀκνηρία μεταβάλλεται σὲ ἐπικτήτῃ ἐργατικότητα μὲ τὴν κατάλληλη ἀσκήση κι ἐπανάληψη. Δίνουμε πρῶτα εὐκόλες ἐργασίες ποὺ εὐχρηστοῦν καὶ μετὰ, μὲ τὴν κατάλληλη ἐνθάρρυνση κι ἐπιδοκιμασία προχωροῦμε σὲ δυσκολώτερες, μέχρις ὅτου ἡ ἐργασία γίνῃ σιγὰ-σιγὰ συνήθεια ποὺ ἀποχτᾶται ἀπὸ τὴν ἐπανάληψη μιᾶς πράξης ἢ ἀπὸ τὴν ἀσκήση σὲ μιὰ ἀρετὴ μονιμοποιεῖται στὸ χαρακτήρα τοῦ παιδιοῦ καὶ συνδέεται σταθερὰ μὲ αὐτόν.

Εἶναι εὐκολώτερο νὰ προλαμβάνῃς τὸ σχηματισμὸ κακῶν ἑξεων, παρὰ νὰ τὶς διορθῶν. Ἀ.χ. νὰ μὴ συνηθίσῃς νὰ δίνῃς στὸ παιδί δισκῶδες χρήματα ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ εἶναι μικρός, νὰ μὴ γίνῃται πάντα τὸ δικό του γιὰ νὰ συνηθίσῃ. Ἀκόμη πιὸ ὀρθὸ εἶναι νὰ συνηθίσῃς τὸ παιδί ἀπὸ μικρὸ νὰ παρατηρῇ, νὰ αἰτιολογῇ, νὰ κρίνῃ...

Ἀσκήσέ το νὰ στερηθῇ κάποτε ὠρισμένα πράγματα, στὰ ὁποῖα ἔχει συνηθίσῃ, λ.χ. ἓνα πλούσιο γεῦμα, κάποιο ὠραῖο παιγνίδι γιὰ νὰ τὸ προσφέρει σὲ ἄλλο παιδί, ἢ κάποιο θορυβώδες παιγνίδι του, ὅταν τ' ἀδερφάκι του εἶναι ἄρρωστο.

Οἱ στέρσεις αὐτὲς βοηθοῦν, ὥστε ἀργότερα νὰ ὑποβάλλεται μόνο του ἐλεύθερα κι ἀβίαστα σὲ μεγαλύτερες θυσίες, ποὺ εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ παρουσιαστοῦν στὴ ζωὴ τοῦ.

Ἐξυπνοὶ θεωροῦνται ὅσοι μποροῦν νὰ δοῦν ἀσυνήθιστα πράγματα σὲ συνηθισμένα γεγονότα.

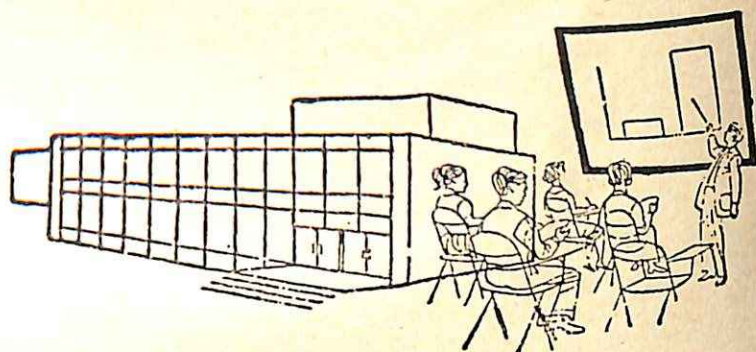
Γιὰ παράδειγμα ὁ James Watt δὲν ἔβλεπε μόνο τὸ πῶμα τῆς κατσαρόλας ποὺ ἀνασηκώνεταν ἀπὸ τὸν ἀτμὸ τοῦ κοχλάζοντος νεροῦ, ἀλλ' ἐπροχώρησε πιὸ βαθειά κι ἀνακάλυψε τὴν ἀτμομηχανή.

Συνήθισε λοιπὸν κι ἐσὺ ἀπὸ μικρὸς νὰ θαυμάζῃς τίς ὁμορφιὲς τῆς φύσης, ν' ἀπολαμβάνῃς ἓνα ὠραῖο ποίημα, ἓνα λογοτέχνημα, ἓνα ἔργο τέχνης, ὅ,τι ὠραῖο καὶ ἰδανικὸ μπορεῖς ν' ἀνακαλύψῃς, χωρὶς νὰ σὲ παρασύρῃ τὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς σὲ ἐπιπόλαιες καὶ ἀσκοπες ἐνέργειες.

Θέλεις νὰ διανύσῃς τὸν ὁκεανὸ τῆς ζωῆς μὲ ψυχικὴ γαλήνη καὶ ἀποδοτικότητα; Γίνε κύριος τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ ἀρκετῶν καλῶν ἑξεων. Φρόντισε νὰ κατευθύνῃς τίς ἑξεις σου καὶ ὅχι ἐκεῖνες ἐσένα. Μὴν ἀφήσῃς τὰ πάθη νὰ σὲ κυριεύσουν.

Ζιὰ ν' ἀπαλλαγῇ ἡ ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὸ ἀγχος καὶ τὴ νευρικότητα

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΑ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

(Συμβολή στην επιτυχία του διδακτικού έργου μας)

Ἀντὶ Προλόγου

Πολλοὶ δάσκαλοι διορίζονται καὶ ὑπηρετοῦν στὰ μουσουλμανικά (Πομανικά καὶ Τουρκικά) σχολεῖα Θράκης τῶν (Νυμῶν Ξάνθης καὶ Κομοτηνῆς). Κανένας ὅμως ἀπὸ τοὺς δασκάλους αὐτοὺς δὲν ἔχει πάρει μιὰ ὁποιαδήποτε σχετικὴ μόρφωση· εἰδίκευση στὸ ἰδιότυπο ἔργο του. Στὶς Παιδαγωγικὲς Ἀκαδημίες οἱ σπουδαστὲς διδάσκονται πολλὲς ἐπιστῆμες. Ποτὲ ὅμως δὲν ἄκουσαν μιὰ λέξη, οὔτε διάβασαν, οὔτε φαντάστηκαν τὸ ἔργο ποὺ σήμε-
ρα σὰν δάσκαλοι διορίζονται νὰ ἐπιτελέσουν. Πολλὰ μαθαίνομε καὶ γνω-
ρίζομε πάνω οἱς ἐπιστῆμες τῆς Παιδαγωγικῆς, τῆς Διδακτικῆς τῆς Φιλοσο-
φίας, τῆς Παιδονομίας. Ὅμως στὰ μουσουλμανικά σχολεῖα διαφορετικὴ εἶ-
ναι ἡ ψυχολογία τῶν μαθητῶν καὶ ἄλλη ἡ φιλοσοφία τῶν μουσουλμάνων.
Πολὺ χαμηλὸ τὸ μορφωτικὸ καὶ ἐκπολιτιστικὸ ἐπίπεδό τους καὶ μηδαμινὴ
ἡ διάθεση γιὰ μάθηση τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας. Διαφορετικὴ ἡ σκοπιμότη-
τα τῶν παιδονομικῶν μέσων...

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ καμιά ἐργασία, ἀπ' ὅσα γνωρίζω, σχετικὴ μὲ
τὸ διδακτικὸ ἔργο μας δὲ δημοσιεύτηκε οἱς ἐκπαιδευτικὲς ἐφημερίδες καὶ
τὰ ἐκπαιδευτικὰ περιοδικὰ. Οὔτε παιδαγωγικὰ συνέδρια τῶν δασκάλων

ποὺ τὴ χαρακτηρίζουν καὶ νὰ ὀδηγηθῇ σὲ λιμάνι εὐτυχίας, δὲ χρειάζεται
ἀνθρώπους ἄβουλους, δούλους κακῶν ἔξεων, χαρτοπαῖκτες, μέθυσοις, ἀλ-
κοολικούς. Χρειάζεται ἀνθρώπους ψυχικὰ ὑγιεῖς καὶ δραστήριους, ποὺ νὰ
μὴ σπαταλοῦν δυνάμεις, χρόνο καὶ μέσα σὲ ἄσκοπες ἐνέργειες καὶ πρά-
ξεις. Τέτοιοι, σὲ μεγάλο βαθμὸ, εἶναι ὅσοι εἶχαν τὴν εὐτυχία νὰ μεγαλώ-
σουν σ' ἓνα καλὸ οἰκογενειακὸ, σχολικὸ καὶ κοινωνικὸ περιβάλλον καὶ νὰ
γίνουν κύριοι ὑγιῶν σωματικῶν, πνευματικῶν, κοινωνικῶν καὶ ἠθικῶν ἔξεων.
Ἔτσι ἀληθεύει ἡ γνώμη ἑνὸς Ἀγγλοῦ ψυχολόγου ὅτι: «Ὁ πολιτισμὸς
ἀναπτύσσεται μὲ τὴν αὐξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἔργων ποὺ μποροῦμε νὰ
κάνουμε μὲ ἐπιτυχία καὶ χωρὶς πολλὴ σκέψη καὶ σπατάλη δυνάμεων».

Γεωργία Χρ. Χαϊλῆ
Διδασ. μικτοῦ Ἀθηναίου Κύπρου

τῶν μουσουλμανικῶν σχολείων, ὅπου νὰ ἀναλυθοῦν οἱ διδακτικὲς μέθο-
δες στὰ μουσουλμανικά σχολεῖα, πραγματοποιοῦνται. Κι οἱ περισσότεροι συνά-
δελφοι, γιὰ νὰ μὴ πῶ ὅλοι, ἀφοῦ συμπληρώσουν ὑπηρεσία ἑνός, δύο ἢ
τριῶν χρόνων μεταθέτονται (φυσικὰ δικαιολογημένα) κι ἔτσι παρουσιάζε-
ται τὸ φαινόμενο (ἔξω ὁρισμένες ἐξαιρέσεις) ὅλοι οἱ συνάδελφοι τῶν μου-
σουλμανικῶν σχολείων νὰ εἶναι νεοδιορισμένοι, πρᾶμα ποὺ δικαιολογεῖ
καὶ τὴν ἔλλειψη συγγραφικῶν ἐργασιῶν στὸν τομέα αὐτό. Ἔτσι στὰ σκο-
τεινὰ, χωρὶς εἰδίκευση, δίχως καμιά σχετικὴ βιβλιογραφία, μὲ μόνη, εὐτυ-
χῶς, τὴν καθοδήγηση τῶν προϊσταμένων τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Μουσουλμα-
νικῶν σχολείων ψάχνομε, μὲ ἀπλωμένα τὰ χέρια, νὰ βροῦμε τὴν κατάλλη-
λη διδακτικὴ μέθοδο; τὴν ἀναγκαῖα ὕλη ποὺ θὰ διδάξουμε...

Σ' αὐτὸ τὸ αἶτημα στὴν ἀνάγκη τὸν συναδέλφων μου (πρῶτα δικιά
μου) γι' αὐτὸ τὸ διδακτικὸ φῶς ἀνταποκρινόμενος προσφέρω τὴν ταπεινὴ
μου γνώμη πάνω στὸ πρόβλημά μας, τῆς διδασκαλίας τῆς Ἑλληνικῆς γλῶσ-
σας στὰ μουσουλμανικά δημοτικὰ σχολεῖα. Βαθιὰ ἐπιθυμία μου νὰ μιμη-
θοῦν τὸ παράδειγμά μου ὅσο τὸ δυνατό περισσότεροι συνάδελφοι καὶ νὰ
γράψουν. Ἔτσι θ' ἀκουστοῦν πολλὲς ἀπόψεις, σοφὲς γνώμες καὶ θὰ ἐπιτε-
λεσθῇ μιὰ πλήρης κατατόπιση πάνω στὸ ἰδιότυπο διδακτικὸ ἔργο μας.

1. Σκοπὸς

Ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς μας συνοψίζεται στ' ἀκόλουθα: Νὰ μά-
θουμε στοὺς μουσουλμάνους τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα μας καὶ νὰ διαδώσουμε
μ' αὐτὴν στὸ μουσουλμανικὸ στοιχεῖο τὸν ὠραιότερο Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ μας·
σύγχρονα νὰ δημιουργοῦμε καὶ νὰ διατηροῦμε εἰρηνόφιλο πνεῦμα γιὰ μιὰ
εἰρηνικὴ συνύπαρξη καὶ συμβίωση ὅλων τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν.

2. Προσαρμογὴ στὸ περιβάλλον

Μόλις διοριζόμαστε μὲ τὸν ἐνθουσιασμό καὶ τὸ ζῆλο ποὺ μᾶς δια-
κρίνει, ἐπιθυμοῦμε ὅλα νὰ τὰ βάλουμε στὴ θέση τους, ὅλα τὰ κακὰ νὰ τὰ
κάνουμε καλὰ. Ὅμως, εἴπαμε, δὲν εἴμαστε καθόλου εἰδικευμένοι σ' αὐτὸ
τὸ ἔργο. Ἀς περιμένουμε πρῶτα νὰ κατατοπιστοῦμε. Οἱ κ.κ. Ἐπιθεωρη-
τὲς μας, οἱ συναδελφοὶ μας θὰ μᾶς συμβουλέψουν, θὰ μᾶς καθοδηγήσουν.
Μόνο νὰ μὴ βιαζόμαστε. «Ὅποιος βιάζεται σκοντάφτει»...

3. Δυσχέρειες

Οἱ δυσχέρειες ποὺ ἀντιμετωπίζομε στὴν ἐπιτέλεση τοῦ καθήκοντός
μας εἶναι πολλὲς. Αὐτὲς προέρχονται ἀπὸ τὸ οἰκογενειακὸ καὶ χωρικὸ πε-
ριβάλλον τῶν παιδιῶν καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους δυσκολώτερους παράγον-
τες... Ἐπιβάλλεται λοιπὸν πρὸς ἀντιμετώπιση αὐτῶν τῶν δυσχερειῶν πρῶ-
τα-πρῶτα νὰ γνωρίσουμε καλὰ τοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ. Ἐπειτὰ νὰ
ἐξοικειωθοῦμε, ὅσο τὸ δυνατό καλύτερα, στὶς συνήθειες, τὴν νοοτροπία, τὶς
διαθέσεις τους πρὸς τὸ σχολεῖο καὶ γενικὰ νὰ εἰσχωρήσουμε ὅσο τὸ δυνα-
τὸ βαθύτερα στὴ μουσικὴ συνείδηση καὶ ψυχολογία τους. Μετὰ νὰ κατα-
βάλουμε κάθε προσπάθεια γιὰ μιὰ στενὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ συνεργασία
σχολείου καὶ οἰκογένειας. Πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἁρμονία στὶς σχέσεις μας μὲ
τοὺς μουσουλμάνους χωρικούς. Μόνο ἔτσι θὰ πετύχουμε τὸ σκοπὸ τῆς ἀπο-
στολῆς. Ἀντίθετα, ἂν τοὺς ἐναντιώσουμε στὸ ἔργο μας, δὲ θὰ κάνουμε
τίποτα.

ΤΙ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕ;

(Ἡ «διδασκτέα» ὕλη)

Ὁ βασικὸς σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς μας εἶναι νὰ διδάξουμε καὶ νὰ μάθουν τὰ παιδιὰ τῶν μουσουλμάνων τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Πρέπει ὅμως νὰ ἐξακριβώσουμε τί ἀκριβῶς πρέπει νὰ διδάξουμε ἢ μ' ἄλλα λόγια τί μποροῦν νὰ ἀφομοιώσουν τὰ παιδιὰ αὐτά. Νομίζω πάντως πῶς γιὰ νὰ καθορίσουμε τὴ διδασκτέα ὕλη στὰ μουσουλμανικὰ σχολεῖα, θὰ πρέπει νὰ λάβουμε ὑπ' ὄψιν μας: α) Τὴν ἡλικία τῶν μαθητῶν. β) Τὸ γεγονὸς ὅτι πρὶν ἔρθουν στὸ σχολεῖο δὲ γνωρίζουν οὔτε μιὰ λέξη Ἑλληνική. γ) Τὸ γεγονὸς ὅτι σπάνια ἢ ἐλάχιστα μιλιέται ἡ Ἑλληνικὴ ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο. δ) Τὸν περιορισμένο χρόνο ποὺ διαθέτει τὸ σχολεῖο καὶ ε) Τὴν δυσκολία τῆς ἐκμάθησής τῆς Ἑλληνικῆς γλῶσσας. Ὅλ' αὐτὰ συντελοῦν στὸν περιορισμὸ τῆς διδασκτέας ὕλης. Ἡ περιορισμένη ὅμως ὕλη ποὺ τελικὰ θὰ διδάξουμε στὰ μουσουλμανικὰ σχολεῖα, θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ μποροῦν τὰ μουσουλμανόπαιδα τελειώνοντας τὸ δημοτικὸ σχολεῖο νὰ γράφουν, νὰ διαβάζουν καὶ νὰ μιλοῦν, νὰ συνεννοοῦνται στὰ Ἑλληνικά. Ἐπομένως θὰ ψάξουμε νὰ βροῦμε ὅλες ἐκεῖνες τὶς λέξεις ποὺ συνηθίζονται στὴν καθημερινὴ ὁμιλία, χωρὶς τὰ συνώνυμα, τὶς πιὸ εὐκόλες καὶ ἀπλές, ἐκεῖνες ποὺ γνωρίζουν καὶ χρησιμοποιοῦν τὰ ἐλληνόπουλα στὰ πρῶτα χρόνια τῆς γλωσσικῆς ζωῆς τους.

Ἐνα τέτοιο βασικὸ λεξιλόγιο μπορεῖ ν' ἀποτελεσθῇ ἀπὸ τὰ Ἐπιρρήματα, τὶς Προθέσεις, τοὺς Συνδέσμους, τὰ Ἐπιφωνήματα, τὶς Ἀντωνυμίες (τῆς δημοτικῆς γλῶσσας φυσικά) καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ συνηθισμένα Οὐσιαστικά, Ἐπίθετα καὶ Ρήματα.

Τὸ λεξιλόγιο αὐτό, ἡ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα, διδάσκεται σὲ Ἐνότητες σὰν τὶς παρακάτω:

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Α' Τάξη: Τὸ περιεχόμενο τῆς τσάντας. — Τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου (κεφάλι, πόδι...). — Τὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου (στόμα, μάτι...). — Τὰ σχολικά ἔπιπλα (θρανίον, πίνακας). — Τὸ κτίριο (θεμέλιο, τοῖχος...).

Β' Τάξη: Τὸ Φθινόπωρο (Φθινόπωρο, Χειμῶνας...). — Τὰ φρούτα καὶ τὰ λαχανικά τοῦ Φθινοπώρου. — Ἡ οἰκογένεια (πατέρας, γιός, ἀδελφός...). — Τὰ εἶδη κουζίνας καὶ τὰ φαγητά (κουτάλι, μαχαίρι, γεῦμα, δεῖπνο...). —

Γ' Τάξη: Ὁ τρύγος (ἀμπέλι, τρυγητής...). — Τὸ κυνήγι. — Ἡ 28η Ὀκτωβρίου. — Τὸ ὄργωμα καὶ ἡ σπορά. — Τὰ ἀποδημητικὰ πουλιά. —

Δ' Τάξη: Πάλι στὸ σχολεῖο. — Πῶς πέρασα τὸ Καλοκαίρι. — Τὰ λουλούδια τοῦ Φθινοπώρου. — Ὁ ἄνεμος καὶ τ' ἀστεῖα του. — Τὰ προϊόντα τοῦ χωριοῦ μας. — Οἱ ἐτοιμασίες γιὰ τὸ Χειμῶνα. — Ἡ Θράκη (γεωγραφία).

Ε' Τάξη: Οἱ ἀρώστες. — Στὸ γιατρὸ καὶ στὸ Φαρμακεῖο. — Στὸ Νοσοκομεῖο. — Ὁ φωτισμός. — Σ' ἓνα Στρατόπεδο. — Στὸ Φωτογραφεῖο. — ἓνας σπόρος σταριοῦ διηγεῖται. — Γιορτές.

ΣΤ' Τάξη: Ἀπὸ τὸ σιτάρι στὸ ψωμί. — Μεταφορικὰ μέσα. — Τὰ σπουδαιότερα λιμάνια τῆς Ἑλλάδας. — Οἱ μαγικότερες πεδιάδες τῆς Ἑλλάδας. Βιομηχανία. — Ἐμπόριο. — Ἀρδευτικὰ ἔργα.

ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Α' Τάξη: Χειμῶνας. — Θέρμανση. — Τὰ χρώματα. — Οἱ συγγενεῖς (θεῖος, ξάδελφος...). — Οἱ συγγενεῖς (πεθερός, κουινιάδος...). — Τὰ φρούτα τοῦ Χειμῶνα.

Β' Τάξη: Μέσα στὸ σπιτί τί καλὰ. — Τὸ ὥρολόγι. — Τὰ λαχανικά τοῦ Χειμῶνα. — Ὁ καστανάς. — Οἱ σπουργίτες.

Γ' Τάξη: Χιονίζει. Χιονάνθρωπος καὶ Χιονοπόλεμος. — Οἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ νεροῦ. — Χειμωνιάτικη ἐνδυμασία. — Πῶς γίνεται τὸ παστάλι. — Στὸν ὁδοντογιατρὸ.

Δ' Τάξη: Σεβασμὸς πρὸς τοὺς μεγαλυτέρους. — Καύσιμες ὕλες. — Τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ τοῦ Χειμῶνα. — Διατήρηση καὶ προφύλαξη τῆς υγείας. — Ἡ ἡλικία. — Στὸ κρεοπωλεῖο.

Ε' Τάξη: Τί μᾶς δίνει τὸ πρόβατο. — Ἐσοδα. — Ἐξοδα, ἀποταμίευση. — Ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρός. — Οἱ ἄθλοι τοῦ Ἡρακλῆ. — Οἱ πρῶτοι Ἕλληνες στὴν Ἑλλάδα.

ΣΤ' Τάξη: Ὑφαντικὲς ὕλες. — Κτηνοτροφία. — Τὰ μαντεῖα. — Οἱ πανελλήνιοι ἀγῶνες. — Ἀποικίες τῶν Ἑλλήνων. — Οἱ Νόμοι τοῦ Λυκούργου.

ΑΝΟΙΞΗ

Α' Τάξη: Ἀνοιξη. — Ἡ ἐνδυμασία τοῦ ἀνδρα. — Ἡ ἐνδυμασία τῆς γυναίκας. — Βρέχει. — Στὸ χάρτη γεωγραφικῶν ὁρῶν. — Τὰ οἰκιακὰ ζῶα.

Β' Τάξη: Τὰ πτηνὰ τοῦ σπιτιοῦ. — Οἱ ἄνθρωποι στὸ σχολεῖο. — Ἡ καθαριότητα. — Τὰ ἔπιπλα τοῦ σπιτιοῦ. — Ἐτοιμασίες γιὰ τὴν καπνοφυτεία.

Γ' Τάξη: Τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα. — Φυσικὸ περιβάλλον. — Ἀσχολίες τῶν κατοίκων στὸ χωριό. — Ἡ 25η Μαρτίου. — Τὰ λουλούδια τῆς ἐποχῆς. — Στὸ τσαγκάρικο.

Δ' Τάξη: Τὰ ὀπωροφόρα δέντρα. — Στὸ μανάβικο. — Τὰ μουσικὰ ὄργανα. — Τὰ συγκοινωνιακὰ μέσα. — Στὸ Σταθμὸ Χωροφυλακῆς. — Οἱ διαστάσεις. — Μὲ τὸ λεωφορεῖο.

Ε' Τάξη: Τὰ φρούτα τῆς ἐποχῆς. — Στὸ Κοινοτικὸ Γραφεῖο. — Στὸ παντοπωλεῖο. — Καλὴ συμπεριφορά. — Οἱ Νόμοι τοῦ Σόλωνα. — Οἱ Θεοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ ὁ Χριστιανισμός. — Στὸ Νεκροταφεῖο. — Μὲ τὸν γεωπόνον στοὺς ἀγρούς.

ΣΤ' Τάξη: Ἡ ἐκπαίδευση στὴν Ἑλλάδα. — Χρυσοὺς αἰῶνας τοῦ Περικλῆ. — Πελοποννησιακὸς πόλεμος. — Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης. — Ἡγεμονία τῶν Θηβῶν. — Μακεδονικὴ ἡγεμονία. — Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος καὶ ἡ κατάκτηση τῆς Ἀσίας.

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Α' Τάξη: Τὸ Καλοκαίρι. — Τὸ δέντρο (ρίζα, κλαδί...). — Ἡ ἐβδομάδα. — οἱ ἡμέρες. — Τὸ ἔτος. — μῆνες. — Στὴν αὐλὴ τοῦ σχολείου. — Ὑλικά οἰκοδομῶν.

Β' Τάξη: Στὸ Ταχυδρομεῖο. — Τὰ μέρη τοῦ σπιτιοῦ. — Ἐνας περίπατος στὸ βουνό. — Τὰ ζῶα τοῦ δάσους. — Στὴ θάλασσα. — Τὰ φρούτα τοῦ Καλοκαιριοῦ.

Γ' Τάξη: Τὰ γύρω χωριά. — Τὰ παιχνίδια. — Στὸ κουρεῖο. — Ἐπίσκεψη στὴν πόλη. — Ὁ Νομὸς Ξάνθης. — Τὰ ἐπαγγέλματα. — Μιὰ ἐκδρομὴ στὰ σύνορα.

Δ' Τάξη: Τὸ σχολεῖο θὰ κλείσῃ σὲ λίγο. — Προφύλαξη ἀπὸ τὰ ἀτυχήματα. — Τὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδας. — Πρωτεύουσα, Νο-

μοί και πρωτεύουσες των Νομών της Ελλάδας. — Οί ασχολίες των γεωργών το Καλοκαίρι. — Στο φωτογραφείο.

Ε' Τάξη: Μὲ τὸ πλοῖο. — Τὰ γεωργικά προϊόντα τῆς Ελλάδας. — Τὰ μεγαλύτερα ποτάμια τῆς Ελλάδας. — Τὰ ψηλότερα βουνὰ τῆς Ελλάδας. — Οἱ μεγαλύτερες λίμνες τῆς Ελλάδας. — Στο ὑδραγωγεῖο. = Κόλποι καὶ λιμάνια τῆς Ελλάδας.

ΣΤ' Τάξη: Ρωμαϊκὴ κυριαρχία. — Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία καὶ πτῶση τῆς Κωνσταντινουπόλεως. — Τὰ αἷτια καὶ ἡ ἐπικράτηση τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821. — Οἱ πρόοδοι τῆς ἐλευθέρης Ελλάδας. — Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος. — Οἱ ἀπελευθερωτικοὶ πόλεμοι μετὰ τὴν κατοχὴν. — Τὰ ἱδανικά τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

ΠΩΣ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕ

(Ἡ Μέθοδος Διδασκαλίας)

Τὸν προγραμματισμὸ τῆς διδακτικῆς ἐργασίας μας κάνουμε μὲ βάση τὴν πατριδογνωστικὴ ἀρχὴ καὶ τὴν Ἑνιαία Συγκεντρωτικὴ Διδασκαλία (Ε.Σ.Δ.).* Ἡ προγραμματισμένη Ε.Σ.Δ., μὲ συμπληρωματικὴ τὴν εὐκαιριακὴν, ἐφαρμόζεται θαυμάσια σ' ὅλες τὶς τάξεις τοῦ μουσουλμανικοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Ἐνυφαίνονται μ' αὐτὴν ὅλα τὰ γλωσσικὰ μαθήματα (Ἀνάγνωση, Γραφή, Γραμματικὴ, Ὁρθογραφία, Προφορικὴ ἔκφραση, Βκθέσεις), ἡ Μυθολογία, ἡ Πατριδογνωσία, ἡ Γεωγραφία καὶ ἡ Ἱστορία τῆς Ελλάδας ποὺ διδάσκουμε σ' αὐτά. Ἐπομένως, σύμφωνα μὲ τὴν Ε.Σ.Δ. δὲ θὰ διδάσκη στὴν ἴδια τάξη τοῦ μουσουλμανικοῦ σχολείου ἕνας συνάδελφος Ἑλληνικὰ καὶ ἄλλος τὴν Ἱστορίαν, τὴν Μυθολογίαν, τὴν Πατριδογνωσίαν ἢ τὴν Γεωγραφίαν. Ἐξ ἄλλου τὰ μικρὰ μουσουλμανόπαιδα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ποὺ μόλις μποροῦν καὶ ἐξοικειώνονται ἀκουστικὰ στὴ γλωσσικὴ ἔκφραση τοῦ δασκάλου τους τῶν Ἑλληνικῶν, δὲν εἶναι δυνατό νὰ παρακαλουθήσουν κατανοητὰ τὴν ὁμιλίαν τοῦ δεύτερου ἢ τρίτου δασκάλου.

Διδάσκουμε τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα στὴν Ἑλληνικὴ μόνον γλῶσσα, διότι ὡς ν' «ἀνακατώνουμε» λέξεις ἄλλων γλωσσῶν. Ἡ προσπάθειά μας ἀπο

* Κατὰ τὸν δεινὸν καθηγητὴ τῆς Παιδαγωγικῆς Νικ. Ἐξαρχόπουλον «Ἡ Ε.Σ.Δ. ὑποκείμενον ἔχει τὸν περιβάλλοντα τὸν μαθητὴν κόσμον μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων καὶ τὸν ἐν αὐτῷ βίον. Προσπαθεῖ δὲ νὰ συνενώσῃ εἰς ἑν ἑνιαῖον ὅλον πάσας γνώσεις καὶ δεξιότητας, τὰς ὁποίας ὁ μαθητὴς ὀφείλει νὰ ἀποκτήσῃ καὶ συνδέει πρὸς ἀλλήλας πάσας τὰς ἐργασίας τὰς ὁποίας ὀφείλει οὗτος νὰ ἐκτελέσῃ. Χαρακτηριστικὸν ὡσούτως τῆς ἐνιαίας διδασκαλίας εἶναι ὅτι οὐδεμίαν καταναγκαστικὴν ἐργασίαν ἐπιβάλλει εἰς τὸν παῖδα. Ὡς βάσιν τῆς ἐκλογῆς τῶν διδασκομένων γνώσεων θέτει τὸ φυσικὸν παιδικὸν διαφέρον. Καὶ ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ δὲ τῶν θεμάτων ἀπομιμνῆται τὴν φυσικὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῖ ὁ ἄνθρωπος μανθάνων, οὕτω δ' ἀποτελεῖ ἀπομίμῃσιν καὶ συνέχειαν τῆς ἐλευθέρως πνευματικῆς ἐπικοινωνίας ἐνηλίκων, ἥτις ἄρχει ἐν τῇ οἰκγενείᾳ καὶ ταῖς λοιπαῖς συναναστροφαῖς αὐτοῦ» Ἡ Ε.Σ.Δ. ἀνταποκρίνεται στὴν ἐνότητα καὶ ὁλότητα τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς: ἱκανοποιεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν παιδῶν καὶ εἶναι ἀντίγραφο τοῦ φυσικοῦ τρόπου μάθησης. («ΣΧΟΛΕΙΟ καὶ ΖΩΗ», Ὀκτώβριος 1962. Στὴν Παιδαγωγικὴ Ἐπιθεώρησιν «ΣΧΟΛΕΙΟ καὶ ΖΩΗ» τοῦ καθηγητῆ κ. Γ. Ζομπανάκη δημοσιεύονται τακτικὰ μελέτες γιὰ τὴν ὁρθὴ ἐφαρμογὴ τῆς Ε.Σ.Δ. Στὸ ἴδιο περιοδικὸν κάθε ἀνήσυχος δάσκαλος μπορεῖ νὰ βρῇ ὁρθὰς λύσεις στὰ διδακτικὰ καὶ γενικὰ προβλήματα ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦν).

Καὶ κατὰ τὸν Παιδαγωγὸν κ. Γ. Α. Βασδέκη: «Ἡ Ε.Σ.Δ. στηρίζεται στὴ σύγχρονη Ψυχολογία καὶ Παιδαγωγικὴ... Μὲ τὴ διάρθρωσιν τῆς ὕλης τοῦ Ε.Α.Π. σὲ Συγκεντρωτικὴς ἐνότητες ἡ διδασκαλία γίνεται ἐνδιαφέρουσα, συγκεκριμένη καὶ προσαρμοσμένη στὸ ἴδιον φυσικὸ καὶ κοινωνικὸ περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ. Μοναδικὸ στὸ εἶδος τοῦ βοηθήματός γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς Ε.Σ.Δ. καὶ θαυμάσιον ἐργαλεῖον στὰ χέρια τοῦ δασκάλου τοῦ μουσουλμανικοῦ σχολείου εἶναι τὸ βιβλίον τοῦ κ. Γ. Α. Βασδέκη: «ΜΑΘΕ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ».

βλέπει σὺν νὰ μάθουν οἱ μαθητὲς νὰ σκέπτονται στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα ποὺ τοὺς διδάσκει. Μόνον ἔτσι θὰ μπορέσουν νὰ μάθουν πραγματικὰ τὴ γλῶσσα μας. Ἀλλιῶς ἀποστηθίζουν μᾶλλον τὶς Ἑλληνικὰς λέξεις καὶ φράσεις; ποὺ ἄργα ἢ γρήγορα θὰ ξεχάσουν.

Ἡ γλῶσσα ποὺ χρησιμοποιοῦμε στὴ διδασκαλίαν μας εἶναι φυσικὰ ἡ Δημοτικὴ, ἡ ἀπλή, ἡ ὁμιλούμενη καὶ εὐκολομάθητη.

Εἶναι ἀναμφισβήτητο πὼς μποροῦμε νὰ μάθουμε καὶ νὰ μὴν ξεχάσουμε μιὰ ξένη γλῶσσα, ὅταν μᾶς δίνεται ἡ εὐκαιρία, ὅταν ὑπάρχῃ ἡ δυνατότητα γιὰ συνεχὴ πρακτικὴ ἐξάσκηση. Πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸ δὲν παραλείπουμε καμιά προσπάθεια τόσο μέσα, ὅσο καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο.

Ἡ Διδασκαλία στὴν Α' τάξη

Τὰ παιδιὰ τῆς πρώτης τάξης τοῦ μουσουλμανικοῦ δημοτικοῦ, ὅταν ἔρχονται στὸ σχολεῖο τὴν πρώτην μέραν τῆς σχολικῆς χρονίδος δὲ γνωρίζουν οὔτε μιὰ λέξιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἐπομένως χρειάζεται πρῶτα, ἀφοῦ «ξεθαρέψουν» στὸ σχολικὸ περιβάλλον, νὰ μάθουν τὶς ὀνομασίες τῶν προσώπων, τῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀνθρώπων τοῦ στενοῦ σχολικοῦ περιβάλλοντος. Ἀκολουθοῦμε τὴ Δεικτικὴ μορφή διδασκαλίας κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπο: Δείχνουμε τὸ περιεχόμενον τῆς τσάντας: βιβλίον, τετράδιον, μολύβι... καὶ λέμε «αὐτὸ εἶναι βιβλίον», «αὐτὸ εἶναι τετράδιον» κλπ. Ἐπειτα δείχνοντας τὸ βιβλίον ῥωτᾶμε: «Μήπως εἶναι αὐτὸ βιβλίον», Ἀπαντᾶμε οἱ ἴδιοι. «Ναὶ αὐτὸ εἶναι βιβλίον» Κατόπι δείχνοντας ἕνα μολύβι ῥωτᾶμε: «Μήπως αὐτὸ εἶναι βιβλίον; Ἀπαντᾶμε οἱ ἴδιοι: «Ὁχι αὐτὸ δὲν εἶναι βιβλίον, αὐτὸ εἶναι μολύβι» κλπ.

Προχωρώντας στὰ νέα μαθήματα δὲν παραλείπουμε τὶς ἐπαναλήψεις ποὺ ἀποτελοῦν τὴ βασικὴ προϋπόθεσιν γιὰ μάθησιν. Ἐπίσης, ἂν συνδιδάσκειται ἡ πρώτη τάξις μὲ ἄλλας τάξεις πολὺ ὠφέλιμον εἶναι ν' ἀκοῦν τὸ μάθημα μὴς μεγαλύτερης τάξης. Αὐτὸ «γιὰ νὰ γεμίξῃ τὸ αὐτί». Ἐτσι μὲ τὶς συνεχεῖς ἐπαναλήψεις, τὶς ἀσκήσεις καὶ τὶς ἀκροάσεις ἐμπεδώνεται τὸ πρῶτον μικρὸ λεξιλόγιον καὶ μένουν μέσα στὸ παιδικὸ μυαλὸ οἱ πρῶτες προτασοῦλες. Ἐννοεῖται ἡ δημιουργία καὶ διατήρησις χαρούμενης ἀτμόσφαιρας μέσα στὴν τάξιν ἀποτελεῖ τὴν πρωταρχικὴν φροντίδα μας.

Παράλληλα ἐπιδιδάσκουμε στὴν διδασκαλίαν τῆς πρώτης Ἀνάγνωσης καὶ τῆς πρώτης Γραφῆς. Ἡ μέθοδος ποὺ ἀκολουθοῦμε, μὲ θετικὰ ἀποτελέσματα εἶναι ἡ ὀλικὴ τοῦ ΝΤΕΚΡΟΛΥ. Οἱ λέξεις πίνακες, θρανίον, κλπ. γράφονται σὲ μικρὰς καρτελίτσας καὶ ἀφοῦ διδασκῶν κρεμοῦνται στὰ ἀντίστοιχα ἀντικείμενα. Οἱ προτάσεις ἔπειτα ποὺ θὰ γραφοῦν στὶς καρτέλλας εἶναι ἀπὸ τὶς πρῶτες γνωστὰς σὲ σημασίαν καὶ εὐκολοπρόφερτες.

Φυσικὰ δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἔχουμε ἀποτελέσματα ἀπόλυτα ἱκανοποιητικὰ μέσα στὸν πρῶτον χρόνον.

Ἡ Διδασκαλία στὴν Β' τάξη

Τὴν προσπάθειαν τῆς Πρώτης Ἀνάγνωσης συνεχίζουμε καὶ στὴ δευτέρῃ τάξιν. Σύγχρονα προχωροῦμε στὸν πλουτισμὸ τοῦ λεξιλογίου τῶν μαθητῶν μας. Διδάσκουμε, ἀφοῦ ἐπαναλάβουμε τῆς Α' τάξης, τῆς ἐνότητος τῆς Β' τάξης. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενον κάθε ἐνότητος γράφουμε στὸν πίνακα 2-3 προτασοῦλες, μιὰ μικρὴν περίληψιν. Αὕτη τὴ μικρὴν περίληψιν τὰ παιδιὰ θὰ τὴν ἀντιγράψουν στὰ τετράδιά του μὲ στρογγυλὰ καὶ εὐανάγνωστα γράμματα. Τὴ διαβάζει πρῶτα ὁ δάσκαλος ἀρκετὰς φορὰς καὶ ἔπειτα οἱ μαθητὲς, ἕνας ἕνας καὶ ὅλοι μαζί, μέχρι νὰ τὰ μάθουν καλά, τὰ τὴν ἀποστηθίσουν. Τὴν ἐπόμενη μέραν κατὰ τὴν περίληψιν ἀντιγράφουν οἱ μαθητὲς

ἀπὸ τὸν πίνακα (ὅπως τὶς ἔγραψε ὁ δάσκαλος). 3-4 γνωστές, μέσ' ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς ἐνότητος, λέξεις, κατὰ γένη, μὲ τὰ ἄρθρα, στὴν ὀνομαστική ἐνικοῦ, καὶ θὰ τὶς διαβάσουν ὥσπου νὰ τὶς ἀποστηθίσουν. Στὴ Β' τάξη, πρὸς τοὺς τελευταίους μῆνες, μπορούμε νὰ χρησιμοποιοῦμε τὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Α' τάξης τοῦ Δημοτικοῦ. Αὐτὸ γιὰ λόγους ψυχολογικούς, γιατί χαίρονται τὰ παιδιά ὅτα ἔχουν καὶ χρησιμοποιοῦν βιβλίο καὶ γιὰ λόγους πρακτικούς νὰ συνηθίσουν στὴν ἀνάγνωση ἀπὸ τὸ βιβλίο καὶ γι' ἀναγνωστικὴ ἐξάσκηση.

Οἱ λεκτικὲς ἀσκήσεις ἀποτελοῦν τὸ κυριότερο μέσο γιὰ τὴν ἐκμάθηση τῆς ὀρθῆς προφορᾶς τῶν γραμμάτων. Δείχνουμε προσοχὴ στὴν προφορὰ τῶν γραμμάτων· γ, δ, θ καὶ χ ποὺ τὰ μουσουλμανόπαιδα συνήθως τὰ προφέρουν σὰν γγ, ντ, τ π.χ. Τόντωρος, γαινούρι, Τεός καὶ ἔρι=χέρι).

Ἡ διδασκαλία στὴν Γ', Δ' Ε', καὶ ΣΤ' τάξεις

Ἡ διδασκαλία στὶς 4 μεγάλες τάξεις ἀκολουθεῖ τ' ἀκόλουθα στάδια :
α) Παρατήρηση, ἐποπτεία τοῦ ἀντικειμένου ἢ τῆς ἀνθρώπινης ἐνέργειας. Τὰ ἐποπτικά μέσα μᾶς εἶναι ἀπαραίτητα. Χωρὶς αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἐργαστοῦμε ἀποτελεσματικά. Γι' αὐτὸ φροντίζουμε νὰ τὰ βροῦμε ὅπωςδὴποτε. Μεταβαίνομε στὸν τόπο, ὅπου γίνεται ἡ ἀνθρώπινη ἐνέργεια (π.χ. ἐκεῖ, ὅπου χτίζεται ἓνα σπίτι, στὸ χωράφι, ὅπου γίνεται ἡ καπνοφυτεία, στὸ μανάβικο...). Ἐφοδιαζόμαστε μὲ φωτογραφίες, κάρτ ποστάλ, ταριχευμένα πουλιά, χάρτες τοῦ Νομοῦ, τῆς Θράκης, τῆς Ἑλλάδας : πολιτικό, γεωφυσικό, μυθολογικό, παραγωγικό, ἱστορικό), μὲ εἰκόνες (τῆς κίνησης ἐνὸς σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, τῆς κίνησης τῆς ἀγορᾶς μιᾶς μεγάλης πόλης...), μὲ κλασσικὰ εἰκονογραφημένα τῶν μυθικῶν χρόνων κλπ. κλπ.

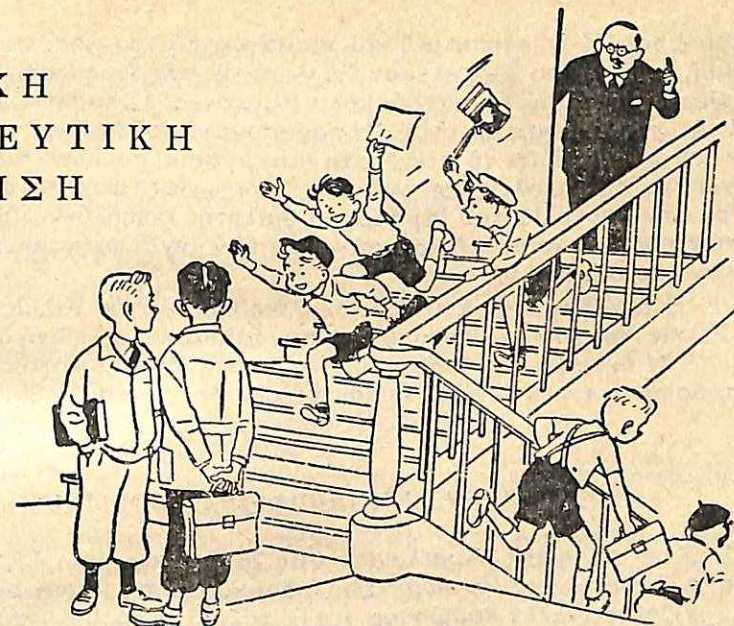
β) Ἐξήγηση—Κατανόηση, μὲ ἐρωταποκρίσεις, μὲ λεκτικὲς ἀσκήσεις. Σκοπὸς τῶν λεκτικῶν εἶναι νὰ συνηθίσουν τὸ παιδί στὴν ὀρθὴ γλωσσικὴ ἔκφραση καὶ νὰ πλουτίσουν τὸ λεξιλόγιό του μὲ νέες λέξεις καὶ φράσεις. Ἀποτελοῦν ἐπομένως σπουδαιότατο μέσο γιὰ τὴ γλωσσικὴ ἄσκηση.

γ) Περιληπτικὴ διατύπωση τῆς ἐνότητος (ἢ μέρους τῆς ἐνότητος). Ὁ δάσκαλος γράφει τὴν περίληψη στὸν πίνακα. Οἱ μαθητὲς τὴν ἀντιγράφουν στὰ χονδρόφυλλα τετράδιά τους μὲ στρογγυλὰ καὶ εὐανάγνωστα γράμματα. Ὁ δάσκαλος διορθώνει τὰ τετράδια, καθοδηγώντας σύγχρονα τοὺς μαθητὲς τοῦ στὴν ὀρθὴ ἀντιγραφή καὶ ὀρθογραφικὴν γραφή. Κάθε περίληψη ἔχει ἕκταση, γιὰ τὴν Γ' τάξη 3—4 σειρές, γιὰ τὴν Δ' τάξη 3—5, γιὰ τὴν Ε' τάξη 4—6 καὶ γιὰ τὴν ΣΤ' τάξη 5—7 σειρές. Ὅλες μαζί οἱ περιλήψεις, μαζί μὲ τὰ λεξιλόγια, ἀποτελοῦν τὸ ἀναγνωστικὸ τῆς τάξεως. Τὰ ἀναγνωστικά τοῦ δημοτικοῦ χρησιμοποιοῦνται γιὰ εὐκαιριακὰς διδασκαλίας καὶ γιὰ ἀναγνωστικὴ ἄσκηση.

δ) Ἀνάγνωση, ἀναγνωστικὴ ἄσκηση καὶ διδασκαλία τῆς καλῆς ἀνάγνωσης. Ὁ δάσκαλος διαβάζει ἀργὰ καὶ καθαρὰ 3, 4, 5. . φορές αὐτὴ τὴν περίληψη. Ἐπειτα τὴ διαβάζουν οἱ μαθητὲς, ἂν εἶναι δυνατό ὅλοι, ἐνῶ ὁ δάσκαλος τοὺς διορθώνει καὶ τοὺς διδάσκει τὴν καλὴ, μὲ νόημα, ἀνάγνωση.

ε) Λεξιλόγιο. Ἀπὸ τὸ κείμενο κάθε περίληψης—ἀναγνώσματος παίρνουμε τὶς λέξεις ποὺ καινούργιες προσφέρουμε. τὶς γράφουμε στὸν πίνακα ἀπ' ὅπου οἱ μαθηταὶ τὶς ἀντιγράφουν κατὰ ἀπὸ τὴν περίληψη ἢ τὶς περιλήψεις τῆς ἐνότητος, στὴν ὀνομαστικὴ ἐνικοῦ, κατὰ γένη, μὲ τὸ ἄρθρο καὶ μὲ τὸν τίτλο, γιὰ τὴν Γ' καὶ Δ' τάξεις : «Λέξεις». Στὶς μεγαλύτερες ὁμῶς τάξεις, μὲ τὸν τίτλο «Οὐσιαστικά» (ἄρσενικά, θηλυκὰ καὶ οὐδέτερα), «Ἐπίθετα» (στὰ τρία γένη), «Ρήματα», «Ἐπιρρήματα» κλπ., ἐξηγώντας σύγχρονα τί

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΟ ΚΙΛΚΙΣ

Στὶς 27 Φεβρουορίου ἡμέρα Κυριακὴ καὶ ὥρα 11 π.μ. ὁ Διδασκαλικὸς Σύλλογος Κιλκίς ὠργάνωσε στὴν αἴθουσα τοῦ Κ.Ψ.Ο. διάλεξη μὲ ὁμιλητὴ τὸν Ἀναπλ. Ἐπιθεωρητοῦ Πρωτοβαθμίου Ἐκπαιδεύσεως κ. Πολύκαρπο Ἀναστασιάδη καὶ μὲ θέμα : «Τὸ παιδί καὶ τὸ σχολικὸ περιβάλλον, ἡ κοινωνία καὶ ἡ οἰκογένεια».

Τὸν ὁμιλητὴν παρουσίασε στὸ πολυπληθὲς καὶ ἐκλεκτὸ ἀκροατήριον ὁ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου κ. Ἀνδρέας Ἀγτζίδης.

Ὁ ὁμιλητὴς, δεξιότηνης τοῦ λόγου καὶ κάτοχος τοῦ θέματος, κράτησε ἀδιάπτωτο τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προσοχὴ τοῦ ἀκροατηρίου ἐπὶ 1 πε-

εῖναι τὸ καθένα καὶ διδάσκοντας τὴ Γραμματικὴν (τὰ δέκα μέρη τοῦ λόγου) καὶ τὴν ὀρθογραφίαν τους. Δὲν παραλείπουμε τὸν ἑλεγχὸ τῶν τετραδίων γιὰ τὴν ὀρθὴ ἀντιγραφή τοῦ λεξιλογίου.

ΣΤ'. Ἐπανάληψη τῆς ἐνότητος. Ἀναγνωστικὴ ἐκμάθηση, ἀποστήθιση τοῦ λεξιλογίου. Γίνονται πολλὲς ἀσκήσεις σύνθεσης τῶν λέξεων σὲ προτάσεις. Κατὰ τὶς ὥρες τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν, δίνονται γιὰ ἐκτέλεση σχετικὲς μὲ τὴν ἐνότητα ὀρθογραφικὲς καὶ γραμματικὲς ἀσκήσεις καὶ ἐκθέσεις.

Μία ἐνότητα δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαντληθῇ σὲ μιὰ μέρα. Χρειάζονται δύο μέρες. Κατὰ τὴν πρώτη μέρα ἐξαντλοῦμε τὰ στάδια : Πρῶτο δεύτερο, τρίτο καὶ τέταρτο καὶ κατὰ τὴν δευτέρη μέρα τὰ ὑπόλοιπα στάδια.

Δυὸ ἐνότητες παραδίδονται τὴν ἐβδομάδα. Κάθε ὑπόλοιπος χρόνος διατίθεται γιὰ ἐπανάληψεις, ἀποστήθισεις ποιημάτων, ἐκμαθήσεις τραγουδιῶν (ἂς μὴ γνωρίζουν καὶ πολὺ καλὰ τὸ νόημά τους), γίνονται συστάσεις γιὰ καθαριότητα, νοικοκυριό, προστασία τοῦ σχολείου καὶ τῶν σχολικῶν εἰδῶν καὶ εὐκαιριακὲς διδασκαλίαι.

Πέτρος Δ. Θεοχρίδης

ρίπου ώρα. Η έπιστημονική και παιδαγωγική του μόρφωση και η πειραματική έρευνά του απέτελεσαν έχέγγυα της πλήρους επιτυχίας της όμιλίας. Τό θέμα είναι από τὰ πιό δύσκολα θέματα της παιδαγωγικής έπιστήμης και της ψυχολογικής έρευνας. Η προσαρμογή τοῦ παιδιοῦ στο σχολικό περιβάλλον προϋποθέτει τή στενότερη συνεργασία πολλών παραγόντων, παιδαγωγών, διδασκάλων, οικογένειας, κοινωνίας, ψυχολόγων, ιατρών κ.ά. Παρά τήν δυσκολία τοῦ θέματος, ό όμιλητής διεξήλθεν αυτό με εὐχέρειαν, καταστήσας τό άκροατήριο κοινωνόν τών μεγάλων παιδαγωγικών και ψυχολογικών άληθειών.

Η διάλεξη αὕτη τοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου Κιλκίς απέτέλεσε γιά τό Κιλκίς πραγματική πνευματική πανδαισία και άληθινή δαση.

Τήν διάλεξη παρηκολούθησε ό Στρατηγός - Διοικητής VI Μεραρχίας, εκπρόσωποι πολιτικών και θρησκευτικών άρχών και πλήθος κόσμου.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΜΦΙΛΟΧΙΑΣ

Στήν πόλη της 'Αμφιλοχίας στις 26 Φεβρουαρίου έ.έ. συνήλθε τό Α' τοπικό Παιδαγωγικό Συνέδριο τών Διδασκάλων της Περιφέρειας με θέματα :

1) Διδασκαλία ποιήματος στη Β' τάξη από τή διδασκάλισσα κ. Εύαγ. Ζουλίνου - Γαγγάκη και με θέμα «τό έκκλησάκι» τοῦ "Αγγ. Βλάχου.

2) Διδασκαλία ποιήματος στήν Δ' τάξη από τόν διδάσκαλο κ. Χρ. Παπαδημητρίου και με θέμα «τό εύλογημένο καράβι» τοῦ Ζ. Παπαντωνίου.

3) Διδασκαλία ποιήματος στήν Ε' τάξη από τόν κ. Εύστ. Κόκκαλη και με θέμα «τά Δωδεκάνησα» τοῦ κ. 'Ιωαννίδη και

4) Διδασκαλία Φυσικής Πειραματικής στήν ΣΤ' τάξη από τόν κ. Χρ. Κοντογιάννη και με θέμα «'Αστραπή - κεραυνός - άλεξικέραυνο».

Η προσέλευση τών διδασκάλων στο Συνέδριο ήτο προαιρετική. Παρά ταύτα προσήλθαν 105 διδάσκαλοι επί συνόλου 170. Στις συζητήσεις έλαβαν μέρος οι διδάσκαλοι Ι. Βακάλης, Γ. Κουτρούμπας, Θωμ. Κράβαρης, Γ. Τσάχαλος, Εύστ. Κόκκαλης, Δημ. Σιώζος, 'Αννα Μίχου, 'Ιωάν. Φιλίππου, Λάμ. Βρεττός, Σωτ. Παπαχριστοδούλου, Κων. Πρασσάς, Χρ. Παπαδημητρίου, Μιχ. Σαρρής, Χρ. Κοντογιάννης και Σωτ. Μπουγάνης.

Ο 'Αναπλ. 'Επιθεωρητοῦ κ. Γεώργ. Γεωργίου συνόψιζε τις παρατηρήσεις τών συνέδρων επί μις έκάστης διδασκαλίας και τέλος ή ειδική διδακτική τοῦ ποιήματος διατυπώθηκε ως έξης :

Στις Α' και Β' τάξεις : 'Επειδή στους μαθητές της ήλικίας αὕτης τό ποίημα επιβάλλεται ως ρυθμική μορφή και όχι ως περιεχόμενο, ή διδακτική του πρέπει νά γίνεται ως έξης :

α) 'Απαγγελία τοῦ ποιήματος υπό τοῦ διδασκάλου δύο ή και τρεις φορές.

γ) 'Απαγγελία τοῦ ποιήματος ύφ' ενός, δύο ή και τριών μαθητών από τό βιβλίο.

δ) 'Αρμονική άπαγγελία υπό μαθητών κατά θρανία.

ε) 'Αρμονική άπαγγελία υπό τμήματος μαθητών.

στ) 'Αρμονική άπαγγελία υπό τοῦ συνόλου τών μαθητών.

ζ) 'Απαγγελία από ένα μαθητή.

η) 'Απαγγελία υπό τοῦ διδασκάλου.

θ) 'Εργασία κατ' οίκον (κυρία άπομνημόνευση).

Προκαλούμενοι υπό τών μαθητών επί τοῦ περιεχομένου θ' άπαντοῦμε.

Στις Γ' και Δ' τάξεις : 'Επειδή στους μαθητές της ήλικίας αὕτης, πλήν της καλαισθητικής τέρψης, έμφανίζεται και ή καλαισθητική κρίση, ή διδασκαλία τοῦ ποιήματος, έκτός τών άλλων σνοιχείων διδασκαλίας της μορφής τών Α' και Β' τάξεων, περιέλαβε και στοιχεῖα διδασκαλίας περιεχομένου ως έξης :

α) 'Απαγγελία τοῦ ποιήματος υπό τοῦ διδασκάλου μία και δύο φορές.

β) 'Απαγγελία υπό μαθητοῦ ή μαθητών.

γ) 'Ερευνα της έννοίας (στοιχεῖα περιεχομένου).

δ) Εύρεση τών αξιολογώτερων επί μέρους νοημάτων (στοιχεῖα περιεχομένου).

ε) Διατύπωση κεντρικής ιδέας, αν ύπάρχη (στοιχεῖα περιεχομένου)

στ) 'Αρμονική άπαγγελία τών μαθητών κατά θρανία.

ζ) 'Αρμονική άπαγγελία υπό μαθητών όλης της τάξεως.

η) 'Απαγγελία υπό τοῦ διδασκάλου.

θ) 'Εργασίες κατ' οίκον. (Δύο λόγια γιά τόν ποιητή - ίχνογραφήματα - άντιγραφή - όρθογραφία - άπομνημόνευση).

Στις Ε' και ΣΤ' τάξεις. 'Επειδή στήν ήλικία τών μαθητών τών τάξεων αὐτών παρατηρεῖται συνειδητοποίηση όχι μόνο της μορφής, αλλά και τοῦ περιεχομένου τοῦ ποιήματος, είναι ανάγκη νά καλλιεργήσωμε όχι μόνο τή καλαισθητική τέρψη, αλλά και τήν καλαισθητική κρίση. Γι' αὐτό σ' αὐτές τις τάξεις ή διδασκαλία τοῦ ποιήματος πρέπει νά στυπεριλάβη και στοιχεῖα ρυθμοῦ με τήν έξης σειρά :

1) 'Απαγγελία υπό τοῦ διδασκάλου.

2) 'Απόδοση της έννοίας τοῦ ποιήματος.

3) 'Ερμηνεία λέξεων, στίχων, στροφών.

4) Εύρεση καλολογικών στοιχείων - εἰκόνες, κοσμητικά, επίθετα, μεταφορές, προσωποποιήσεις, παρομοιώσεις, υπερβολές, άντιθέσεις.

5) Εύρεση τών αξιολογώτερων επί μέρους νοημάτων.

6) Διατύπωση κεντρικής ιδέας.

7) Στιχουργική διάρθρωση τοῦ ποιήματος με εξέταση τών κάτωθι στοιχείων :

α) 'Εχει μέτρο ; (Νά εξετάζεται τό τονικό και όχι τό προσωδιακό μέτρο. Γιατί στή νεοελληνική μετρική, μέτρο είναι τό μουσικό γνώρισμα, ποῦ παίρνει ό στίχος από τήν ύπαρξη τόνου σε όρισμένες συλλαβές. 'Ο τόνος αὐτός λέγεται μετρικός και μόνο αὐτός δημιουργεί στίχο.

β. 'Εχει άρμονία, ρυθμό ; ('Ο ρυθμός είναι τό δυνατότερο στοιχεῖο της άρμονίας τοῦ στίχου. Ρυθμός είναι τό κανονικό ξαναγύρισμα τοῦ τόνου σε όρισμένη άπόσταση. Κάθε διάστημα γιά τό ξαναγύρισμα τοῦ τόνου φαίνεται νά είναι μετρημένο, γι' αὐτό τό αὐτί μας περιμέσει τό ξαναγύρισμα).

γ. 'Εχει όμοιοκαταληξία ; ('Ομοιοκαταληξία είναι ή όμοιότητα τοῦ ήχου, ποῦ ύπάρχει σε μία, δύο ή και τρεις συλλαβές στο τέλος δύο ή και περισσοτέρων στίχων).

- Ποιά μορφή έχει ή όμοιοκαταληξία ; ('Οξύτονη ; Δηλ. ή τελευταία λέξη τοῦ στίχου νά τονίζεται στή λήγουσα ; Παροξύτονη ; Δηλαδή ή τελευταία λέξη τοῦ στίχου νά τονίζεται στήν παραλήγουσα ; Προπαροξύτονη ; Δηλ. ή τελευταία λέξη τοῦ στίχου νά τονίζεται στήν προπαραλήγουσα ;

- Με ποιόν τρόπο εκφράζεται ή όμοιοκαταληξία ;

Είναι ζευγαρωτή ; α - α πλεχτή ; α - β - α, σταυρωτή ; α - β - γ - α, άνάκατη ; α - β - γ - δ. ζευγαροπλεχτή ; α - α - α - β - α.

8) Δεύτερη άπαγγελία από τὸ διδάσκαλο.

9) Έργασίες κατ' οἶκον (Ιχνογραφήματα — πληροφορίες γιὰ τὸν ποιητὴ κλπ. καὶ ποτὲ μετατροπὴ τοῦ ποιήματος σὲ πεζό, γιὰτὶ ἀπὸ τὴν πράξη φαίνεται ἀντιψυχολογικὸ καὶ πολὺ ἀντιπαιδικό).

Πορεία διδασκαλίας Φυσικῆς Πειραματικῆς.

Τὴ διδακτικὴ πορεία τοῦ μαθήματος τῆς Φυσικῆς Πειραματικῆς τὸ Συνέδριο διετύπωσε ὡς ἑξῆς :

1) Ὁ διδάσκαλος θὰ βάλῃ τοὺς μαθητὰς νὰ παρατηρήσουν τὸ φυσικὸ φαινόμενο, πὺ θὰ διδάξῃ. Ἄν οἱ παρατηρήσεις τοῦ φαινομένου εἶναι ἐλλιπεῖς, πρέπει νὰ κάμῃ τὸ πείραμα, πὺ θὰ τὸ ἔχῃ ἀπόλυτα προετοιμασμένο.

2) Διατύπωση γνώμων καὶ ὑποθέσεων ἐπὶ τοῦ φαινομένου καὶ λεπτομερὴς ἐξέταση τούτων μὲ αὐτενέργεια τῶν μαθητῶν.

3) Ἐπαλήθευση τοῦ φαινομένου μὲ ἐπανάληψη τοῦ πειράματος γιὰ τὴν ἀπάλειψη κάθε ἀμφιβολίας.

4) Ἐξαγωγή τοῦ φυσικοῦ νόμου πὺ διέπει τὸ φαινόμενο.

5) Ἐφαρμογὲς τοῦ φαινομένου γιὰ πλήρη ἐμπέδωση.

Ὁ πρακτικογράφος

ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ

Τὴν 22αν Μαΐου 1965 ἔλαβε χώραν ἐν Διδυμοτείχῳ Γενικὸν Παιδαγωγικὸν Συνέδριον τῶν δημοδιδασκάλων τῆς περιφέρειας, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἐμπνευσμένου ἡγέτου τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Περιφέρειας Διδυμοτείχου Ἐπιθεωρητοῦ κ. Νικ. Μανεισιώτου, ἄρτι ἐπανακάμψαντος ἐκ τῆς πολυμήνου μετεκπαιδευσεῶς του εἰς Η.Π.Α.

Εἰς τὸ Συνέδριον συμμετέσχον ὑπὲρ τοὺς 170 δημοδιδάσκαλοι καὶ νηπιαγωγοὶ ἐξ ὅλης τῆς περιφέρειας.

Ἐν ἀρχῇ κατετέθη στέφανος εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Ἰωάν. Φραγκοῦλη ὑπὸ τοῦ ἀρχαιοτέρου διδασκάλου καὶ Διευθυντοῦ τοῦ Β' Δημοτ. Σχολείου Διδυμοτείχου κ. Παν. Παναγιωτοπούλου.

Ἀκολούθως οἱ διδάσκαλοι εἰσηλθον εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Συνεδρίου. Ὁ κ. Ἐπιθεωρητὴς, κηρύξας τὴν ἔνσρξιν τῶν ἐργασιῶν, ἐχαιρέτησε τοὺς συναδέλφους, οἱ ὅποιοι, μὴ φεισθέντες κόπων καὶ ἐξόδων, ἐγκατέλειψαν τὰς ἐστίαις τῶν διὰ νὰ ἀνταλλάξουν σκέψεις καὶ ἀπόψεις ἐκ τῆς πείρας τῶν ἐπὶ τῶν κάτωθι θεμάτων :

1. Διδασκαλία Χημείας εἰς τὴν Ε' τάξιν.

2. Εἰσῆγησις ἐπὶ τοῦ καλλιτέρου τρόπου διδασκαλίας τοῦ μαθήματος Φυσικῆς καὶ Χημείας μὲ ἐπίδειξιν πειραμάτων καὶ

3. Εἰσῆγησις ἐπὶ τοῦ θέματος «τὸ πρόβλημα τῶν ἀπορριπτομένων μαθητῶν».

Πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ συζήτησις τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως οἱ σύεδροι εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀκούσουν λεπτομερεῖς ἀνακοινώσεις τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ ἐπὶ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος τῶν Η.Π.Α. Αἱ ἀνακοινώσεις ὑπῆρξαν τόσο σαφεῖς καὶ ἐντυπωσιακαί, ὥστε ἐκράτησαν ἀμείωτον τὸ διαφέρον τῶν ἐπὶ δύο καὶ πλέον ὥρας.

Κατόπιν ἤρχισεν ἡ ὑποδειγματικὴ διδασκαλία εἰς τὴν Α' τάξιν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου κ. Β. Βοζατζῆ μὲ θέμα διδασκαλίας «Τὸ ὕδρογόνο».

Ἡ διδασκαλία ὑπῆρξεν καθ' ὅλα ἐπιτυχής. Ἐπηκολούθησε γόνιμος κριτικὴ ἐπὶ τῆς διδασκαλίας καὶ αἱ ἐργασίαι τοῦ Συνεδρίου διεκόπησαν διὰ τὸ ἀπόγευμα.

Τὸ ἀπόγευμα ἔλαβε χώραν εἰσῆγησις ἐπὶ τοῦ θέματος «Ὁ καλλίτερος τρόπος διδασκαλίας τοῦ μαθήματος Φυσικῆς καὶ Χημείας» ὑπὸ τοῦ κ. Χρ. Γιαννοπούλου, Διευθυντοῦ τοῦ Γ' Δημ. Σχολείου Διδυμοτείχου, μετεκπαιδευθέντος ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ὁ εἰσηγητὴς διεξῆλθεν τὸ θέμα μὲ σαφήνειαν, ἐπιστημονικότητα καὶ γλαφυρότητα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐντυπωσίασεν τοὺς συνέδρους, καθ' ὅτι διὰ πρώτην φοράν γίνονται εἰς αὐτοὺς γνωσταὶ αἱ σύγχρονοι διδακτικαὶ ἀπαιτήσεις τοῦ μαθήματος κατὰ τὴν ἐργαστηριακὴν μορφήν. Οἱ σύεδροι, μετὰ τὴν εἰσῆγησιν, παρηκολούθησαν σειρά μαθημάτων Χημείας καὶ Φυσικῆς, ἐκτελεσθέντων ὑπὸ τοῦ ἰδίου εἰσηγητοῦ. Τὸ διαφέρον τῶν συνέδρων κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πειραμάτων ὑπῆρξε ζωηρὸν καὶ ἀπεκόμισαν οὕτοι γνώσεις ἀπαρατήτους διὰ τὴν σύγχρονον διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Παναγ. Λαδᾶς, Διευθυντὴς τοῦ Δημοτ. Σχολείου Κυανῆς, μετεκπαιδευθεὶς ὡσαύτως εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, εἰσηγήθη μὲ πληρότητα τὸ ἀπασχολοῦν ὅλους τοὺς συναδέλφους πρόβλημα τῶν ἀπορριπτομένων μαθητῶν. Ὁ κ. Λαδᾶς, διὰ τῆς εἰσηγήσεώς του, παρέσχε κίνητρα εἰς ὅλους τοὺς συνέδρους διὰ μίαν συζήτησιν γόνιμον καὶ ἐνδιαφέρουσαν.

Τὸ Συνέδριον ἐκλείσει περὶ τὴν 7ην μ.μ. μὲ ἐπίλογον τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ, ὅστις συνεχάρη τοὺς συνέδρους καὶ ἠύχθη ὅπως τὰ ἐξαχθέντα πορίσματα λάβουν σάρκα καὶ ὅστ' εἰς τὸ ἐπίμοχθον, ἀλλ' εὐγενὲς καὶ ὕψιλον ἔργον τοῦ διδασκάλου.

Δημ. Λιάκου

ΕΟΡΤΗ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΦΛΩΡΙΝΗΣ

Συγκινητικὲς στιγμὲς ζήσαμε ὅλοι, ὅσοι καλεσμένοι βρεθήκαμε στὴ σεμνὴ καὶ ὡραία τελετὴ, τὴν γεμάτη καλωσύνη, τῆς ὑποδοχῆς τῶν Αἰετῶν Σπουδαστῶν καὶ Σπουδαστριῶν τοῦ τμήματος Νηπιαγῶν εἰς τὴν Π.Α. Φλωρίνης.

Ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Φλωρίνης στεφάνωσε ὅσους εἶχαν τὴν εὐτυχίαν νὰ νικήσουν στὸ πεδὶον τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος τῶν εἰσαγῶν ἐξετάσεων μὲ τὸν πνευματικὸν στέφανον τῆς ἐξαιρετοῦ τιμητικῆς διακρίσεως νὰ ὀνομάζονται ἐφεξῆς σπουδασταὶ τῆς.

Ἡ τελετὴ ἀρχίσε μὲ τὸ «Σὲ ὕμνομε...» καὶ τὸ τροπάριον τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τῆς Χορῶδις, πὺ διηύθυνε ὁ Β'ετῆς Παναγιωτίδης Χ.

Ἐν συνεχείᾳ ἀνέρχεται στὸ βῆμα Πρόεδρος τῶν Β'ετῶν Σπουδαστῶν Βακόπουλος Π. ὁ ὁποῖος μὲ λόγια ἀδελφικά, γεμάτα ἀγάπη, ἐνδιαφέρον, συστάσεις καὶ λεπτομερεῖς ἐξηγήσεις διὰ τὴν πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ ἐπιδιωκομένου κοινού σκοποῦ, καλῶς ὀρίζει τοὺς νεοεἰσαχθέντας καὶ τοὺς εὔχεται καλὴ χρογιά καὶ καλὴ πρόοδο.

Ἐκ μέρους τῶν Αἰετῶν ἡ σπουδαστρία Κουτούβα Ἀννα εὐχαριστοῖσα λέγει : «Ἡ μόρφωσις ἔχει μεγάλη σημασία σ' ὅλες τῖς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς

τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ ἡ ἀξία τοῦ διδασκαλικοῦ ἔργου εἶναι μεγάλη. Εἶναι ἀλήθεια πὼς καὶ προηγουμένως σκεφτόμασταν ἔτσι, ὥς ὅπως καὶ πὼς πὶδ ἀκαθόριστα. Γιατὶ μεγάλες σκέψεις καὶ ὑψηλὰ ὄνειρα ἦταν δεμένα μὲ μιὰ τρομερὴ ἀνυπομονησία. Σήμερα βλέπουμε τὰ πράγματα πὶδ συγκεκριμένα κι' ἔτσι μποροῦμε νὰ διακρίνουμε τὴν ὁμορφιά πὶδ κρύβουν. Γιατὶ ἡ ἀποστολὴ νὰς εἶναι τόσο πὶδ ὥρεια, ὅσο τὴν ἐξετάζει κανεὶς στὴν οὐσία της. Εἶναι ἱερὴ ἀπὸ τίς πὶδ ἱερές καὶ ὑψηλὴ ἐξέχουσα ἀπ' ὅλες τίς ἄλλες. Αἰσθανόμαστε ἰδιαίτερη χαρὰ μὲ τὴ σκέψι πὼς καὶ ἐμεῖς γινόμαστε μέλη μιᾶς τέτοιας μεγάλης ἀποστολῆς ἀπὸ τὴν μιὰ, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη, συναισθανόμαστε τὸ μεγάλο μας καθήκον.»

Ἡ σπουδαστρία Στόψη Ὑβὼν διερμηνεύοντας τὴ χαρὰ πὶδ κατέχει τίς σπουδαστρίες τοῦ τμήματος Νηπιαγωγῶν ἀπευθύνει ἐγκάρδιον χαιρετισμὸν καὶ θερμὰς εὐχαριστίας. «Συναισθανόμεθα, λέγει, ἀπόλυτα τὸ μέγεθος καὶ τὴν σοβαρότητα τῆς ἀποστολῆς μας, ἡ ὁποία εἶναι λεπτή καὶ ἐξ ἴσου δυσχερὴς, ἡ δὲ κοινὴ ἐπιδίωξις μας ἀποβλέπουσα στὴ διάπλασι τῶν νηπίων πὶδ μπαίνουν ὅπως καὶ μεῖς ἀκριβῶς σήμερα στὸν πρόναο τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἐνέχει σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὸ μέλλον αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ νηπίου καὶ τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου ἐν γένει.

Ἡ θερμὴ αὐτὴ ὑποδοχὴ προσέλωβε τὸν πλέον ἐπίσημο χαρακτήρα της ὅταν διὰ τῆς πατρικῆς τοῦ φωνῆς ὁ Διευθυντὴς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας κ. Γάκης Μιχ. ἀπηύθυνε τὸν ἐγκάρδιόν του χαιρετισμὸν: «Ἀποκτᾶτε, μὲ τὴν σημερινὴν αὐτὴν σεμνὴ τελετὴ σας, σεῖς οἱ νέοι Σπουδασταὶ καὶ οἱ νέες Σπουδαστρίες ἐπίσημα πὶδ τὴν Σπουδαστικὴν σας ἰδιότητα.

Ἀναλαμβάνετε τὸν ὑποχρέωσι, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν σπουδῶν σας νὰ δείξετε τὸν ἀπαραίτητο σεβασμὸν πρὸς τὴν πολιτείαν μὲ τοὺς παιδαγωγικῶν σπουδῶν σας δὲν πρέπει νὰ σημαίνει γιὰ σᾶς μόνον τὴν πρόσκτησιν ὠρισμένων γνώσεων. Ἡ μόρφωσις τῆς σκέψεως πρέπει νὰ συνοδεύεται ἀπὸ τὴ μόρφωσιν τοῦ ἥθους, τῆς καρδιάς. Οἱ γνώσεις καὶ ἡ πολυμάθεια δὲν ἔχουν ἀξίαν, ἂν δὲν συνοδεύονται μὲ τὴν ὀρεγίαν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ ποιότης τῆς μορφωτικῆς ἐπιδράσεως πὶδ ἀσκοῦμε στοὺς ἄλλους ἐξαρτᾶται, πρὶν ἀπ' ὅλα ἀπὸ τὸ παράδειγμα καὶ ἀπὸ τὸ ἥθος μας.

Στὸν τόπο αὐτόν, οἱ ἄνθρωποι ἦταν πάντοτε ἠθικὰ ἐλεύθεροι. Καὶ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον.

Αὐτὴ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ὅχι ἀσودόσιαν, πρέπει ἐντατικὰ νὰ καλλιεργήσετε στὶς ψυχὰς σας ἀπὸ τώρα γιὰ νὰ μπορεῖτε ἀργότερα ν' ἀναπτύξετε καὶ στὸν ἄλλον τίς ψυχὰς.

Πρέπει νὰ γνωρίζετε ὅτι ἡ τόσο φωτεινὴ Ἑλληνικὴ σκέψις καὶ ψυχὴ δὲν μπορεῖ νὰ δεχθῇ τὴν ἀγωνίαν, τὸν φόβον, τὴν ἄρνησιν καὶ τὴν τυποποίησιν τῆς ἀνθρώπινης ὑποστάσεως, πὶδ θέλησε νὰ ἐπιβάλλῃ στὸν ἄνθρωπον ὁ ὀλοκληρωτισμὸς τῆς Ἀνατολῆς. Ἐχετε ὑποχρέωσι νὰ κρατήσετε τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτήρα τοῦ εἶναι σας μακριὰ ἀπὸ ἰδέας καὶ συστήματα πὶδ δημιουργήθηκαν ἀπ' ἀνθρώπους πὶδ ἔζησαν στὶς χώρες τοῦ θολοῦ Βορρᾶ.

Καὶ κατέληξε: «Ὁ δάσκαλος εἶναι ἡ τεραστίαν δύναμις, ἡ ἀκένωτος Κασταλία πηγὴ, στὰ νάματα τῆς ὁποίας λούζεται ὁλόκληρο τὸ Ἕθνος καὶ ἀπὸ ὅπου θὰ ἀναπηδήσουν οἱ φωτεινοὶ πολιτικοί, οἱ θαρραλεοὶ στρατιωτικοί, οἱ ὑψιπόροι τοῦ πνεύματος, οἱ ἀναμορφωταὶ τῆς κοινωνίας».

Τέλος ὁ Νομάρχης Φλωρίνης κ. Δημ. Παπαδημητρίου, χαιρετίζων τοὺς νέους σπουδαστὰς καὶ σπουδαστρίαν, μεταξὺ ἄλλων εἶπε: «Δὲν μπο-

ρεῖ κανεὶς, ὅταν βρίσκεται στὸ μικρὸ αὐτὸ Πανεπιστήμιον πὶδ λέγεται Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Φλωρίνης, ὅπου ἡ ζωὴ κυλᾷ ρυθμικά, ἔντονα, γεμάτη συγκινήσεις καὶ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν πρόοδο καὶ ἀνάπτυξιν τῶν τροφίμων, παρὰ νὰ αἰσθάνεται ὑπερηφάνειαν. Ὁ διδάσκαλος, φίλοι σπουδασταί, κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν ἀποτελεῖ τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον τοῦ ἔθνικοῦ καὶ κοινωνικοῦ οικοδομήματος. Εἶναι αὐτός, εἰς τοῦ ὁποίου τὰ χέρια εἶναι ἐμπιστευμένη ἡ μοῖρα τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ Ἕθνους. Δὲν ἔχει οὐδεμίαν σημασίαν ἐὰν οἱ καρποὶ τῶν μόχθων του ἀναφαίνονται ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὸν καιρὸν...

Πολὺ δίκαια ἐρωτᾷ ὁ μεγαλόστομος ἐθνικὸς μας-ποιητὴς Κ. Παλαμάς: «Ποῖα ἀπὸ τίς ἀνθρώπινες μοῖρες, πὶδ ὑφαίνουν τίς τύχας τῶν ἀνθρώπων, μπορεῖ νὰ ὀρθώσῃ τὸ ἀνάστημά της μπροστὰ στὴν Παιδείαν καὶ στὸν ἱερούργον της;».

Τὸ μέγεθος τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου τοῦ διδασκάλου, τοῦ σμιλευτοῦ τῶν ψυχῶν, τοῦ συνεχιστοῦ τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ, εἶναι πολὺ μεγάλο. Τόσο μεγάλο, πὶδ ἱλιγγιᾷ ὁ νοῦς καὶ ἀδυνατεῖ νὰ τὸ συλλάβῃ.

Τάξατε τὸν ἑαυτὸν σας στὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς μεγαλειότητος, πὶδ λέγεται ΠΑΙΔΕΙΑ, γιὰ νὰ ἴδωμε καλύτερα τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν μας κι εὐδαιμονόσῃ τὴν Ἑλλάδα μας.

Εἶμαι βέβαιος ὅτι μὲ τίς ὁδηγίες τοῦ ἐξαιρέτου καὶ καθ' ὅλα λαμπροῦ Διευθυντοῦ σας, τῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων τοῦ προτύπου, θὰ μάθετε τὸ μονοπάτι, πὶδ φέρνει στὸ παλάτι τοῦ παιδιοῦ. Ἐλᾶτε χαρούμενοι προσκυνηταὶ του γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ Ἕθνος τὴν ἀνοδικὴν του πορείαν.

Καλῶς ἤλθατε. Σᾶς ὑπόσχομαι ὅτι θὰ μὲ εὕρητε συμπαραστάτη στὸ μεγάλο σας ἔργο.

Ἐπηκολούθησαν ἀπαγγελίαν ὑπὸ τῶν Σπουδαστριῶν, Νικολαΐδου, Σόνη, καὶ Τσελίδου, ᾠσματα ὑπὸ τῆς χορωδίας καὶ ἡ ὥρεια τελετὴ ἔκλεισε μὲ χοροὺς τῶν σπουδαστριῶν καὶ σπουδαστῶν.

Εἰς τὴν τελετὴν αὐτὴν ἐκτός τοῦ Προσωπικοῦ τῆς Π. Ἀκ. Φλωρίνης καὶ τῶν Προτύπων αὐτῆς, παρευρέθη καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Σχολικῆς Ἐφορείας ἱατρός κ. Μπέικος Ἀνδρέας.

Π.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ

Στὶς 31 τοῦ Γενάρη, στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας του (45 ἐτῶν) ὁ θάνατος ἔκλεισε γιὰ πάντα τὴ ζωὴ τοῦ Δημ. Δημοπούλου, Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων Σάμου.

Οἱ ἀγῶνες τῶν ἀγαπημένων του προσώπων καὶ τῶν ἱατρῶν δὲν μπόρεσαν νὰ καταβάλουν τὴν ἐπάρτη ἀρρώστειαν καὶ νὰ τοῦ προσφέρουν τὴν ὑγείαν. Κι ὁ ἴδιος πάλεψε γενναίαν, μὰ στὸ τέλος ἡ ἀτσαλένια θέλησή του ἐλύγισε.

Ἐφυγε ὑπερήφανος, ἀλλὰ πίσω του σκόρπισε τὸ θρῆνον στὴν ἀγαπημένην του οἰκογένειαν καὶ συγγενεῖς του, τοὺς πολυπληθεῖς φίλους του στὸ διδασκαλικὸ κόσμον τῆς Σάμου καὶ γενικὰ στὴν Ἐκπαίδευσιν, γιὰ τὴν αὐτὴν

έχασε μέσα από τα χέρια της ένα διαμάντι άστραφτερό, έναν άνθρωπο της με πνεύμα καλλιεργημένο, που πολλά θά της έδιδε με την ώριμη καλλιεργημένη σκέψη του.

Ξεκίνησε από τη Μονάστρα της Άρκαδίας. Τελείωσε το Γυμνάσιο, έλαβε το πτυχίο της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Τριπόλεως και τα πρώτα φώτα του τα σκόρπισε στο Δημοτικό Σχολείο Δασκίνου Βερροίας και έν συνεχεία σέ σχολεία της Λέσβου. Από το 1954-1956 μετεκπαιδεύτηκε στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών και τέλειωσε με τόν επίζηλο βαθμό 9 $\frac{7}{8}$.

Γιά τη μεγάλη παιδαγωγική μόρφωση που κατείχε, τοποθετήθηκε στο Πρότυπο Δημοτικό Σχολείο της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Μυτιλήνης και το 1961, κατόπιν εξετάσεων, διωρίσθηκε Έπιθεωρητής Σάμου.

Τά χωριά που πέρασε θυμούνται ακόμη το δραστήριο νέο, που, από τα έξημερώματα στο σχολείο ως τη νύχτα, άγωνιζόταν για κάτι καινούργιο, που ήθελε νά παρουσιάση.

Οί μαθηταί του ζούν ακόμη με τις πιό όμορφες άναμνήσεις, που άφισε φεύγοντας ό εύγενικός τους δάσκαλος.

Οί τελειόφοιτοι της Παιδαγ. Ακαδημίας Μυτιλήνης, που τούς ένεφύσθησε στην ψυχή την άγάπη για την έπιστήμη, την πίστη στην Ιερότητα του έργου τους και τόν ένθουσιασμό για την ύψηλή τους άποστολή, δέν τόν ξεχνούν.

Κι έμεις οί διδάσκαλοι της Σάμου και Ικαρίας, που είχαμε την εύτυχία νά ζήσουμε κάτω από τη χρηστή και δικαία διοίκησή του, νά γνωρίσουμε τόν υπέροχο προϊστάμενο, τόν σθεναρό υπερασπιστή των δικαιών του διδασκάλου, τόν εξάίρετο παιδαγωγό και άξιοπρεπή εκπαιδευτικό, για πάντα θά ζούμε με το γλυκό δράμα του πολυμαθοδός Έπιθεωρητού μας.

Η ώραίότητα της ψυχής του, που ζωγραφιζόταν στην καλλιγραμμή μορφή του, τόν έκαμε σ' άλλους συμπαθέστατο. Βαθός σίσηματίας, χαιρόταν για τη χαρά των δικών του, γνωστών και φίλων, αλλά και πονούσε στόν πόνο τους. Τό γέλιο του, γέλιο παιδικής άγνότητος, σκορπούσε πάντα τη διάθεση στις συντροφίες του,

Αλλά και ή πολυγλωσσία του, γιατί ήταν μέγας μελετητής, με τις όρθές άπαντήσεις του επάνω σέ θέματα έπιστημονικά, κοινωνικά, λογοτεχνικά, τραβούσε κοντά του τούς πιό πνευματικούς συνομιλητές. Τό χάρισμα του προφορικού λόγου τόν έκαμνε γλαφυρώτατο. Πραγματικά δέ σαγήνευε τούς πάντας.

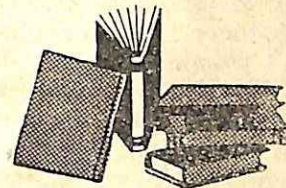
Η άρτια παιδαγωγική του κατάρτιση άκτινοβολούσε στά παιδαγωγικά συνέδρια, που αυτά ήταν ή πιό μεγάλη εύχαρίστηση.

Δέν θά ξεχάσουμε έμεις οί Σάμιοι διδάσκαλοι τό τριήμερο στις Μαθητικές Κατασκηνώσεις του Προφήτου Ήλία στο Καρλόβασι. Ήταν μια πραγματική πνευματική πανδαισία. Τό θετικό και βαθυστόχαστο πνεύμα του έθαύμασε τότε ό σοφός Γενικός Έπιθεωρητής κ. Παπαϊωάννου Γεώργιος. Τό άνώτερο ήθος του, τό δυνατό του πνεύμα και ή ίσχυρά θέλησή του τόν καθιστούσαν πολύ σεβαστό.

Δυστυχώς όμως, δέν ήταν τυχερό, νά δρέψη τούς πολλούς καρπούς της δράσεως του ώλοκληρωμένου αυτού ανθρώπου, ή Έκπαίδευση, γιατί τό πεπρωμένο του είχε διαγράψει μια σύντομη ζωή. Έπάνω στην άκμή της ηλικίας και δράσης του, έχασε ή Παιδεία, γενικά, τόν άποδοτικόν και άκαταπόνητον εργάτη της, ένα πολύφωτο φανάρι, ό διδασκαλικός κόσμος τόν υπέροχο προϊστάμενο, ό πνευματικός κόσμος ένα γίγαντα, τό Έθνος μας ένα φλογερό πατριώτη και ή οίκογένειά του τό στοργικό πραστάτη, τη χαρά της ζωής της, τό διαμάντι της.

Δέν θά λησμονήσουμε ποτέ, αλλά με ιδιαίτερη συγκίνηση θά θυμούμαστε τόν έκλεκτό μας έπιθεωρητή Δημήτρη Δημόπουλο.

Γ. Ζαφειρόπουλος

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Είδικός Όδηγός των Φυσιογνωστικών μαθημάτων (Ούνέσκο) μετάφρ. υπό Μιχ. Παπαϊωάννου.

Είναι γενικά παραδεδεμένο, ότι τα Φυσιογνωστικά έν γένει μαθήματα παίζουν τό σπουδαιότερο ρόλο στην κατανόηση και επίλυσι των προβλημάτων της συγχρόνου ζωής μας, και έπιτακτική πρός τότο προβάλλει ή ανάγκη της έπιστημονικά όρθης και έποπτικής διδασκαλίας αυτών στο σχολείο της Βασικής εκπαιδύσεως, δηλαδή στο Δημοτικό σχολείο.

Ένας συγχρονισμένος και ειδικός οδηγός για τη διδασκαλία των είναι σήμερα πλέον ή άπαραίτητος για τόν εργάτη του λαϊκού σχολείου, των Έλληνα δάσκαλο, που μοχθεί κυριολεκτικά προκειμένου νά διδάξη άποτελεσματικά τό μάθημα της Φυσικής. Και τότο γιατί κατά κανόνα δέν έχει τα άπαραίτητα όργανα κι ούτε τα άνάλογα βοηθήματα που θά τόν καταστήσουν ικανό νά κατασκευάση ό ίδιος άπλές συσκευές από ύλικά τα όποια βρίσκονται παντού κι έτσι νάχη πρόσφορα τα μέσα για νά γίνουν τα πειράματα κι οί δοκιμές που ή διδασκαλία άπαιτεί.

Ένας τέτοιος ειδικός οδηγός διδασκαλίας των Φυσιογνωστικών μαθημάτων της UNESCO, που μετέφρασε στά Έλληνικά ό έκλεκτός δημοδιδάσκαλος Μιχαήλ Εύαγγ. Παπαϊωάννου (υιός του άειμνήστου Γεν. Έπιθεωρητού Εύαγγ. Παπαϊωάννου) και έκυκλοφόρησε τελευταία, έπесе στά χέρια μου.

Αποτελεί τό βιβλίο τότο, άναμφισβήτητα σταθμό στην εκπαιδευτική βιβλιογραφία και πολύτιμο άπόκτημα για κάθε εκπαιδευτικό λειτουργό της Στοιχειώδους και της Μέσης Έκπαιδύσεως. Οί ύποδεικνύμενες στο βιβλίο αυτό «χρήσεις» για τις Παιδ. Έκδοήμεις, ως πηγή για τούς δασκάλους και καθηγητές των Φυσικών, ως βάσις για ειδικές Παιδαγωγικές συγκεντρώσεις, για την κατάρτιση οργανοθήκης ως βάσις για ειδικές Παιδαγωγικές συγκεντρώσεις, ή κατάλογος χρήσιμων εργαλείων διά την καταγιά τα Φυσικά Μαθήματα κλπ., ό κατάλογος χρήσιμων εργαλείων διά την κατασκευή άπλών οργάνων Φυσικής, είναι τα κυριώτερα χαρακτηριστικά των λοιπών περιεχομένων του βιβλίου αυτού, στο όποιο ή θεωρία και ή πρᾶξι είναι τόσο θαυμάρια ένωμένες και τό σχέδιο ακολουθεί πιστά και παραστασιακά κάθε πείραμα που περιγράφεται.

Αξίζει νά συγχαρούμε ειλικρινά τόν άξιο αυτό μεταφραστή εκπαιδευτικό κ. Μιχ. Εύαγγ. Παπαϊωάννου, για τόν ειδικό Όδηγό των Φυσιογνωστικών Μαθημάτων (της UNESCO), που τόν κυκλοφόρησε και τόν έθεσε στη διάθεσι των δασκάλων, και νά του εύχηθούμε νάχη πάντα τέτοιου είδους πρωτοβουλίες και έπιτεύγματα, χάριν της Έθνικής μας Παιδείας.

Στέφανος Λαζαρίδης
τ. Έπιθ) της Στοιχ. Έκπ)σεως

Κωνσταντίνου Γ. Καμπούρη — Ιωάννου Γ. Βασιλάκου διδασκάλων «Η Όρθή Άγωγή του Παιδιού»

Οί συγγραφείς κ.κ. Κωνσταντίνος Γ. Καμπούρης — Ιωάννης Γ. Βασιλάκος διδασκαλοι του Ζ' Δημοτικού Σχολείου Καρδίτης έκυκλοφόρησαν τα τελευταίως τό υπό τόν τίτλον «Η Όρθή Άγωγή του Παιδιού» θαυμάσιον βιβλίον τους εις γλώσσαν άπλην

καί σαφή. Ἐπισημαίνουν λίαν εὐστόχως τὰ προβλήματα τοῦ παιδιοῦ καί τὰ τοποθετοῦν ἐπὶ εὐρύτερων βάσεων εἰς τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς Παιδαγωγικῆς Ἡθικῆς καί Κοινωνιολογικῆς Ἐπιστήμης. Τὰ ἀξιολογοῦν κατὰ διάταξη φυσικὴν. Τὰ ἀναπτύσσουσιν μὲ βαθύτητα καί πληρότητα, μὲ φιλοσοφικὴν διάθεσιν, μὲ σαφήνεια καί ἐπιστημονικὴν ἀκρίβεια. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ὅλου ἔργου εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀρμονικὴν συνοχὴν τῶν νοημάτων κάθε κεφαλαίου μὲ τὴν κεντρικὴν ἰδέαν του. Διαπιστώνει κανεῖς συνειδητὰ τὴν διάρθρωσιν τῶν ἀπόψεων καί ἰδεῶν τῶν συγγραφέων καί εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀξιολογήσουν τὴν δύναμιν τῶν συναισθημάτων ποὺ δονοῦν τὴν ψυχὴν των. Ἐχουν κατορθώσει νὰ συμπυκνώσουν τὰς βασικὰς ἀρχὰς ἀγωγῆς τοῦ παιδιοῦ διὰ νὰ ἐπιτύχουν εἰς τὸ ἀκέραιον τὸν σκοπὸν τους. Χωρὶς νὰ παραμελοῦν ἢ νὰ παραμερίζουν τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα, στηρίζουν τὰς ἀπόψεις των εἰς τὰ βασικὰ ἀξιώματα καί καθορίζουν τὸν ὀρθὸν δρόμον τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἀκολουθοῦν ὅλοι καί ἰδιαίτερος ἡ Ἑλληνίδα μητέρα εἰς τὴν ὁποίαν καί τὸ βιβλίον ἀφιερῶνται.

Οἱ συγγραφεῖς προσέφυγον εἰς σημαντικὴν βιβλιογραφίαν καί ἀνέπτυξαν τὰς ἀπόψεις των εἰς εἴκοσι κεφάλαια ὡς: Ἡ Οἰκογένεια, ἡ ἐποχὴ μας καί ἡ Ὁρσκειντική ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ, ἡ κοινωνικὴ ἀγωγή, μητέρα, τὰ πέντε πρῶτα παιδικὰ χρόνια, σφάλματα τῶν γονέων, ὁ φόβος τῶν παιδιῶν, ἀγάπη καί ἀγωγή, τὸ ψέμα, τὸ παράδειγμα, ἡ ζήλοτυπία, τὸ παιγνίδι, ἡ ἔξις, ἡ πειθαρχία, τὰ ἀκατάλληλα ἀναγνώσματα, ὁ κινηματογράφος, ἡ ἐγκληματικότητα, τὰ πρωτότοκα, ἡ προσαρμογὴ τοῦ παιδιοῦ στὸ σχολεῖο, σχολικὴ κόπωση καί διακοπές. Εἶναι βιβλίον σχήματος βου, σελίδων 267 καί ἀπαντᾷ εἰς πολλὰ ἐρωτήματα καί ἀπορίας τῆς οἰκογενείας καί τοῦ σχολείου.

Χαρίλαος Φ. Κολοβός

Ν. Α. Κούν: «Μύθοι καί θρύλοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας».

Κυκλοφόρησε πρὶν λίγες μέρες, ἀπὸ τὸν ἐκδότη Βασίλη Καμπίση (Πανεπιστημίου 42, 4ος ὁροφος τηλ. 610-520 Ἀθῆναι Τ.Τ. 143) τὸ βιβλίον τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ, Ν. Α. Κούν «ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΘΡΥΛΟΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ». Ὁ συγγραφέας ἦταν ἕνας ἀξιόλογος ἑλληνιστὴς καί βαθὺς γνώστης τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ ἔργο του αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐνιαῖο ἀνάγνωσμα καὶ παρουσιάζει μὲ συστηματικὸν τρόπον ὁλόκληρὴν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μυθολογίαν. Μέσα σὲ ἕνα τόμο πᾶνω ἀπὸ πεντακόσιες σελίδες ξετυλίγεται μπροστὰ μας μὲ ἀφηγηματικὸν τρόπον ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ἐπικὴ ποίηση: Κοσμογονία καί θεογονία (Θεοὶ καί ἥρωες), Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία, Ἰλιάδα, Ὀδύσεια, Οἱ ἑπτὰ κατὰ τῆς Θήβας, ἡ Ἐκστρατεία τῶν ἐπιγόνων, Γιά τὴ σύνταξιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὁ συγγραφέας χρησιμοποίησε πλούσιες πηγὰς ἀπὸ τὰ ἀρχαία ἑλληνικὰ συγγράμματα, ἔτσι ποὺ τὸ ἔργο του νὰ εἶναι πλήρες, ντοκουμένταρισμένο καί λεπτομερειακὸ καί ν' ἀνταποκρίνεται θαυμάσια στὸν κατατοπιστικὸν καί διαπαιδαγωγικὸν σκοπὸν του.

Εἶναι γνωστὴ σὲ ὅλους ἡ σημασία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας, ἰδιαίτερα γιὰ τὴ μαθητιῶσα νεολαία. Αὐτὴ τῆς τὴν ἀξία τόνισε ὁ φιλόσοφος Πλάτων ὑπογεγραμμίζοντας δι: «Ὁ ποιητὴς αὐτὸς (ὁ Ὀμηρος) διαπαιδαγώγησε τὴν Ἑλλάδα». Ἀλλωστὲ ὁ διαπαιδαγωγικὸς ρόλος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας φαίνεται καί ἀπὸ τὸ γεγονός δι ἀφοῦ τὰ ἀρχαία ἑλληνικὰ ἔτη καταγράφτηκαν καί ἔγιναν λογοτεχνικά ἔργα τὴν ἐποχὴ τῆς τυραννίας τοῦ Πεισίστρατου (6ος αἰώνας π.Χ.) διδάσκονταν σὲ ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας καὶ ἀργότερα στὰ σχολεῖα τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν τῆς Ἀσίας καί στὰ περισσότερα σχολεῖα τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ περισσότερες τραγωδίαι ποὺ γράφτηκαν ἀπὸ τοὺς ὕμηναιους δραματουργοὺς τοῦ 5ου αἰῶνα π.Χ. ἀποτελοῦν μιά καλλιτεχνικὴ ἐπεξεργασία τῶν ἀρχαίων μύ-

θων γιὰ θεοὺς καί ἥρωες, ἐπίσης καί πολλοὶ λυρικοὶ ποιητὲς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας παρουσίασαν στὰ ἔργα τους διαφόρους μύθους.

Ἡ Ἑλληνικὴ μυθολογία ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα στοιχεῖα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνο-ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ καί ἡ ἐπίδρασή της εἶναι παγκοσμίως σημασίας. Ἰδιαίτερα μεγάλη ἐπίδραση στὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξιν τῶν σύγχρονων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἶχε ὁ ἑλληνο-ρωμαϊκὸς πολιτισμός. Θεωροῦμε περιττὸ νὰ ἀναφέρουμε ὅλους τοὺς συγγραφεῖς, καλλιτέχνες, μουσικοσυνθέτες τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, ποὺ τὰ θέματα τῆς δημιουργίας τους ἀντλοῦσιν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, ὅμως δὲν μποροῦμε νὰ μὴν σημειώσουμε μερικοὺς, ὅπως: Λεονάρντο ντὰ Βίτσι, Σάντρο Μοτιτσέλι, Τίτσιανος, Τζορντάνο, Μπενβενούτο Τσελλίνι, Σαίξπηρ, Ροῦμπενς, Βάν Ντόκ, Ρέμπραντ, Πουσέν, Μπουσέ, Κορνέιγ, Ρασίν, Γκαίτε, Σίλλερ, Μοντεβέρντι, Ραμώ, Γκλύκ, Μότσαρτ, Σουμάρκοφ, Ρομίν, Κρίλοφ, Ποῦσκιν, Λέρμονσοφ κ.λ.π.

Ἀπὸ τὴ μελέτῃ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας ἔχει νὰ ἀποκομίσῃ σημαντικὴν ὠφέλεια ὁ κάθε ἀναγνώστης, ὅμως ἰδιαίτερα θὰ ὠφεληθοῦν οἱ μαθητὲς γενικὰ καί οἱ διδάσκαλοι καθὼς καί οἱ φιλόλογοι, ποὺ διδάσκουν τὰ ἀρχαία ἑλληνικὰ κείμενα καί τὴν ἱστορίαν.

Οἱ «ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΘΡΥΛΟΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ» τοῦ Ν. Α. Κούν ἔχουν κάτι τὸ ἰδιαίτερον ἀπὸ τίς ἄλλες μυθολογίας: ἀποτελοῦν ἐνιαῖα ἀφήγησιν ἀριστοτεχνική, ζωντανή, παραστατικὴ ποὺ προσφέρει, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα, μιά ὑπέροχην καλλιτεχνικὴ, αἰσθητικὴ ἀπόλαυσιν στοὺς ἀναγνώστες. Ὁ ἀναγνώστης δὲν περιπλέκεται μὲ ἐρμηνείας, παραπομπές, γνώμες κλπ.

Μολονότι τὸ ἔργο ἀποτελεῖ ἐνότητα, ὥστόσο τὰ ξεχωριστὰ κεφάλαια, ὑποκεφάλαια κλπ. παρουσιάζουν μιά αὐτοτέλεια ἔτσι ποὺ μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν θαυμάσια ὡς ἀποσπασματικὰ ἀναγνώσματα στοὺς μαθητὲς.

Ἡ ἀπόδοσὴ τοῦ στὴν ἑλληνικὴ ὁμιλουμένη δημοτικὴ γλῶσσα τοῦ δίνει μιά ἀκόμα πιὸ μεγάλη ἀξία, γιὰτὶ διαβάζεται ἀκούραστα, ἀνετα καί μὲ εὐχέρεια ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη, κάθε πνευματικῆς στάθμης.

Ἡ ἔκδοσιν εἶναι φροντισμένη σὲ χαρτὶ καλῆς ποιότητος, μὲ πολλὰς πολύχρωμες εἰκόνες καί κλισέ. Ἐχει δὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ τὴν καθιστοῦν ὠφέλιμη ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς καί γι' αὐτὸ τὴ συνιστοῦμε.

Τ. Καπῶνης

Νικολάου Δ. Κωνσταντῆ: Ψυχοπαιδαγωγικὴ Ἔρευνα.

Μὲ τὸν τίτλον αὐτὸν ἐκυκλοφόρησε προσφάτως τὸ ἐκλεκτὸ βιβλίον τοῦ κ. Νικολάου Δημ. Κωνσταντῆ, Διευθυντοῦ τοῦ 3ου Δημ. Σχολείου Καρδίτης. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 96 σελίδες καί διακρίνεται γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἐκτύπωσιν καί ἐμφάνισιν.

Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ συγγραφέα εἶναι νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἀρμοδίων καί Εἰδικῶν γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς ψυχοπαιδαγωγικῆς ἐρεῦνης τῶν μαθητῶν τῆς Πρωτοβαθμίου, Δευτεροβαθμίου καί Ἐπαγγελματικῆς Ἐπιδευσεως. Τὰ πορίσματα τῆς ἐρεῦνης αὐτῆς θὰ βοηθήσουν στὴν αὐτογνωσίαν τῆς Νέας Γενεᾶς καί θὰ οδηγήσουν στὴν ἐπωφελέστερην ἀξιοποίησιν τοῦ ἀνθρωπίνου δυναμικοῦ τῆς χώρας μας.

Γιὰ νὰ δυνηθῇ ὅμως ἡ Ἀγωγή νὰ βοηθήσῃ ἀποτελεσματικὰ στὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μαθητῆ—τῆς παιδικῆς καί ἐφηβικῆς ἡλικίας—καί νὰ διευκολύνῃ τὴν προσαρμογὴν του στὸ γενικὸ κοινωνικὸ καί πολιτιστικὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μὲ ὁμαλὸν τρόπον, ὀρθὸν καί δημιουργικόν, προβάλλεται ὡς πρῶταρχικὸ καί ἐπιτακτικὸν χρέος τῆς ἡ γνώσης τῆς προσωπικότητος καί τοῦ χαρακτήρα τοῦ καθενὸς τροφίμου, τῶν σωματικῶν ἱκανοτήτων καί φυσικῶν καταβολῶν ἀφ' ἑνὸς καί ἀφ' ἑτέρου ἡ διαπίστωση τῶν σοβαρῶν προβλημάτων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατέχονται καί καθοδηγοῦνται στὴ ζωὴ.

Ἀμφότερα θὰ ἐπιτευχθοῦν, ἐὰν ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Λειτουργὸς ἢ ὁ Εἰδικὸς Ἐρευνητὴς κατέχῃ τίς ἀπαραίτητες χαρακτηρολογικὰς γνώσεις, γνωρίζῃ καί ἐφαρμόζῃ διὰ

φορες μεθόδους έρευνας, γενετικές και προβολικές, έρωτηματολόγια, κριτήρια (Tests) κ.λ.π.

Ιδιαίτερα υποστηρίζεται και εξαιρείται στις περισσότερες σελίδες του βιβλίου, ότι ή έρευνα της προσωπικότητας και του χαρακτήρα των μαθητών, παιδιών και εφήβων, με τη βοήθεια μεθόδων άναγνωρισμένου έπιστημονικού κύρους θα οδηγήση στην άνάληψη όρισμένων άναγκών πρωτοβουλιών για την άρτιότερη όργάνωση της σχολικής ζωής και την άνύψωση των μαθητών σε προσωπικότητες ήθικές, άρμονικές, αυτόνομες, δημιουργικές.

Διάχυτη είναι ή προσπάθεια του συγγραφέα νά δώση στο πολύ λεπτό και δυσθεώρητο θέμα της ψυχοπαιδαγωγικής έρευνας, την ευρύτερη δυνατή έπιστημονική βάση και νά προσφέρη στην Παιδαγωγική Θεωρία και Πράξη τὰ πιό ουσιώδη στοιχεία με τρόπο πραγματικά πολύ συνοπτικό και συνθετικό.

Είμαστε βέβαιοι, ότι ή άξιόπαινη αυτή έπιστημονική εργασία του κ. Κωνσταντή θα διαβασθή με πολύ ένδιαφέρον από τους κ.κ. Συναδέλφους και θα άξιοποιηθή στη Σχολική Πράξη, όσον έπιτρέπουν οι σημερινές προϋποθέσεις.

Του άξιίζουν θερμά συγχαρητήρια για την προσπάθειά του αυτή και του εύχόμαστε άνώτερα έπιτεύγματα για την προκοπή της Παιδείας.

Βασίλειος Ζορμπάς

Του κ. Κώστα Μαρκάκη τ. Έπιθ)του Δημ. Σχολείων Χανίων: 'Η «Ίδεοπτική» Α' τόμος.

Είναι τὸ πιό τέλειο και όλοκληρομένο βιβλίο εις τὸ είδος του, σπουδαιότατο έφόδιο κάθε δασκάλου. Σκοπός του (κατά τὸν συγγραφέα νὰ ίδῃς τὴν προσπάθεια ποὺ γίνεται γύρω ἀπὸ τὴν έφαρμογή της 'Ίδεοπτικῆς μέσα στην ένιαία και σ' όλους τούς τύπους του Δημοτικού όχι ξεμοναχιασμένη, αλλά όπως πλαισιώνεται μέσα στην όλη δουλειά και ζωή του κάθε σχολείου).

Συνδυάζει θεωρία και πράξι στην πιό ταιριαστή τους πλοκή: Διδακτική πρώτης άναγνώσεως και γραφῆς σ' όλους τούς τύπους των σχολείων, μαζί με τη διδακτική και των λοιπών μαθημάτων στις άλλες τάξεις.

Παιδαγωγική θεωρία, σὰ θέματα της Θεραπευτικῆς Παιδονομίας και ψυχολογικῆς αἰτιολόγῃς κάθε διδακτικοῦ φαινομένου. Ένα πλήθος άναγνωστικῶν και άριθμητικῶν παιγνιδιών' ποὺ ποικίλει εὐχάριστα και δημιουργικά τὴ διδασκαλία. Έκλεμκτά τραγούδια σὲ νότες και σὲ μεγάλο άριθμό, διαλεγμένα σὰ μελωδίες και ποιήματα, κατανέμονται στις διάφορες τάξεις.

Σχολιασμένοι πίνακες γραφικῆς εξέλιξεως πρωτοετῶν, με πλήρη αἰτιολόγησῃ. Στατιστικοί πίνακες πνευματικῆς και οικονομικῆς συσχετίσεως και πολλά άλλα στοιχεία πλαισιώνουν και όλοκληρώνουν τὸν Α' τόμο.

Στὸν πρωτόπειρο δάσκαλο, λεπτομερῆς οδηγός, στὸν έμπειρο, ποικιλία διδακτικῶν θεμάτων. Ένα βιβλίο γραμμένο με ζωντάνια και γλαφυρότητα, βγαλμένο ἀπὸ τὴν πείρα και τὴ μελέτη του συγγραφέα, σάν δασκάλου κι' έπιθεωρητοῦ. Τὸ βιβλίο ποὺ λύνει πλήθος άποριῶν και δημιουργεί νέες έφορμήσεις και σκέψεις.

Θαυμάζει κανείς, τὸ λογοτεχνικό ύφος του συγγραφέα, δοκιμασμένο σὲ έπιστημονικά θέματα της άγωγῆς, τὴν άψογή κατάταξι της ύλης, τὸ πλήθος των φωτοσειλίδων του Α' τόμου.

Τέτοιο βιβλίο δὲν πρέπει νὰ λείψῃ ἀπὸ κανένα δάσκαλο και ἀπὸ καμιά σχολική. Με τὴν έκδοσι και των ύπολοίπων δύο τόμων, θα συμπληρωθῇ, ένα άνεκτίμητο ανημειδωδες έργο της παιδαγωγικῆς βιβλιογραφίας.

Ν. Διακάκης

Τὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ μας
«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»
μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὴν ὁδὸ Περικλέους
21, στὴν ὁδὸ Ἀκαδημίας 57
Πρῶτος Ὅροφος
Γραφεῖο 107-108 Τ. Τ. 143
Τηλέφωνο 633.461

Νέες έκδόσεις τοῦ περιοδικοῦ
ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ Ἀκαδημίας 57 Ἀθῆναι 143

Μόλις έκκυκλοφόρησε τὸ έλεύθερο άνάγνωσμα ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΚΑΙ BENZINEΣ. Είναι ένα πρωτότυπο βιβλιαράκι, ποὺ ένθουσιάζει μικροὺς και μεγάλους με τὸ άπλό και ψυχαγωγικό του περιεχόμενο.

Ὁ άναγνώστης εισάγεται άβίαστα και εὐχάριστα σὰ μυστικά της έξαγωγῆς και μεταφορᾶς των πετρελαίων, ποὺ μαζί με τὸν ήλεκτρισμό άποτελοῦν τὴν τεράστια κινητήρια και έκπολιτιστική δύναμη της σημερινῆς έποχῆς στὸν πλανήτη μας.

Στὴν άξία του άναγνώσματος προσθέτει ιδιαίτερο θέλγητρο ή πλούσια καλαίσθητη και πολύχρωμη είκονογράφηση.

Τὰ παιδιά της Δ'. - Ε'. και ΣΤ'. τάξεως των δημοτικῶν μας σχολείων, για τὰ όποια προορίζεται, θα δοκιμάσουν έξαιρετική χαρά κι' ένθουσιασμό, όταν τὸ διαβάσουν.

Πωλεῖται εις όλα τὰ βιβλιοπωλεῖα δρχ. 15. — και εις τὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ μας ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ Ἀκαδημίας 57 Α'. ὅροφος τηλ. 633.461.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΙΔ. ΒΙΒΛΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ Σχολ. Βιβλίων
Πληροφορία Δημ. Τσιώρον
Ἀριθ. Πρωτ. 127786

Ἐν Ἀθήναις τῇ 21-11-1963

Πρὸς
τοὺς κ.κ. Γενικοὺς Ἐπιθεωρητὰς Μ.Ε.
καὶ Ἐπιθῆτὰς Στοιχειώδους

Θέμα: Περὶ συστάσεως βιβλίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀγωγή
τοῦ Πολίτου» τοῦ Γεωργίου Ζομπανάκη.

Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰς κειμένας διατάξεις περὶ διδακτικῶν βιβλίων κλπ. τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 15 τοῦ Ν. 6911/1933 καὶ τὴν πρότασιν τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Ἐκπαιδευτικοῦ Προγράμματος τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 42/5-11-1963 πρᾶξιν αὐτοῦ, ἣν ἀποδεχόμεθα. Συνιστῶμεν τὴν προαιρετικὴν προμήθειαν τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀγωγή τοῦ Πολίτου» βιβλίου τοῦ Γεωργίου Ζομπανάκη ὑπὸ τῶν Σχολικῶν Βιβλιοθηκῶν καὶ τῶν διδασκόντων εἰς τὰ σχολεῖα Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ὡς καὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν Ε' καὶ ΣΤ' τάξεων Δημοτικῶν Σχολείων, συμφώνως πρὸς τὴν ὡς ἄνω πρᾶξιν τοῦ Α.Σ.Ε.Π.

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
Ε. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

Κοινοποιήσις:
Δ/σιν Διδ. Βιβλίων
Γραφεῖον κ. Γεν. Γραμματέως
κ. Γεωργ. Ζομπανάκη
Βασ. Σοφίας 8 — Ν. Σμύρνην

